ANUL IX. BUCUREȘTI, APRILIE 1885. No. 4.

BISERICA ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTĂ PERIODICĂ ECLESIASTICĂ

APARE O DATĂ PE LUNĂ

„Predică Cuvêntul"
II. Tim. IV. 2.

DIN ISTORIA BISERICEĬ ROMÂNILOR

MITROPOLIA UNGRO-VALACHIEĬ

CONDICA SÂNTĂ

(Urmare, Vedĭ No. 3, anul IX-lea, pag. 189)

LXXVIII.

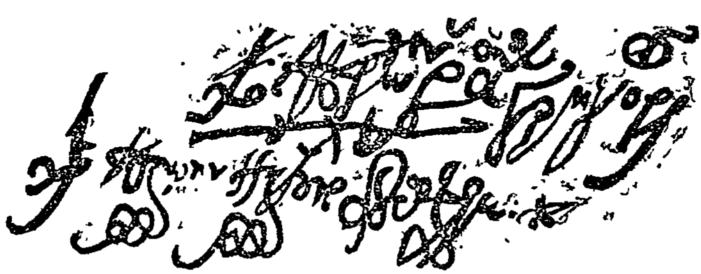
Григоріе а Ѹгр.

Вѫꙁѫдȣмѫ кѫ ди причина а деселѡр боале че мау кȣприсȣ ам ажȣсȣ ла мȣлтѫ слѫбичȣне ши непȣтинцѫ, ши кȣноскѫндȣмѫ кѫ нȣ ма почю сѫ сѫвѫршеск але архиерей слȣжбе, ши сѫ пѫстореск, ши сѫ портȣ грижа дȣпѫ кȣм сѫ каде де епархіа мѣ, ам вени дȣпѫ кȣм ам пȣтȣ ачи ла бȣкȣрещи ла скаȣнȣл домнеск, ши мам рȣга дѫстѫпѫнȣл міеи прѣ сфинціиа са пѫринтеле мирополитȣл цѫрий кирію кир григоріе, ши дѫ мѫріа са прѣ лȣминатȣл нострȣ домнȣ, Іѡ Щефан Михаил Раковицѫ воевод, ка сѫ факѫ милѫ кȣ слѫбичюнѣ мѣ, ши сѫ ѡрѫндȣиаскѫ пѫ алтȣ фрате сѫ фіе епископ ла епархіа мѣ пре каре вор алеџе дȣпѫ правилѫ, фиинд кѫ еȣ ѫнаинтѣ прѣ сфинции сале ши а мѫрии сале прѣ лȣминатȣлȣй нострȣ

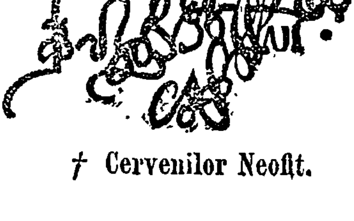
домнꙋ, ши а тꙋтꙋрор боерилор диванꙋлꙋй мѫрій
сале. Ꙟ дива дѫ бꙋнѫ воѧ мѣ нефіинд силит де
нименѣ, маꙟ лѫсат де єпархіа мѣ (іар нꙋ ши де
слꙋжба архиерѣскѫ) ши пѫнтрꙋ ачаста амꙟ скрис а-
часта а мѣ лѫсаре де єпархіе, ꙟтрачаста ко-
дикѫ а сфинтеи митрополии ꙟкѫлиндꙋѡ кꙋ ꙟкѫли-
тꙋра мѣ ꙟнаинтѣ ши а алтор фраци архиереи.
Ꙟ ,зсоб (7272—1764) Маю ка.

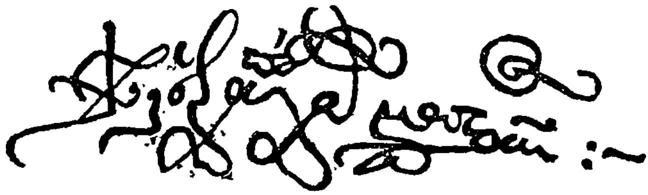
= Grigorie fost episcopul Rômnicului.

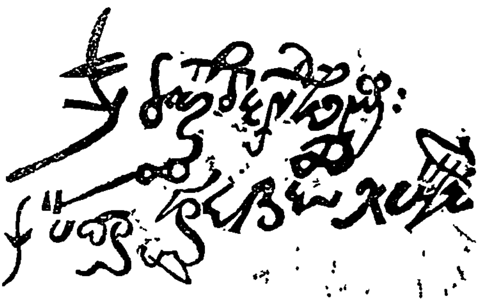
= † Fost al Iașului Grigorie.
= † Fost al Niseĭ Serafim.

† Cervenilor Neofit.

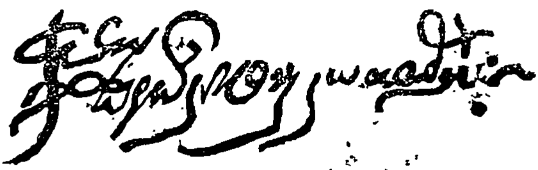

= Al Ierapoleĭ Mateĭ.

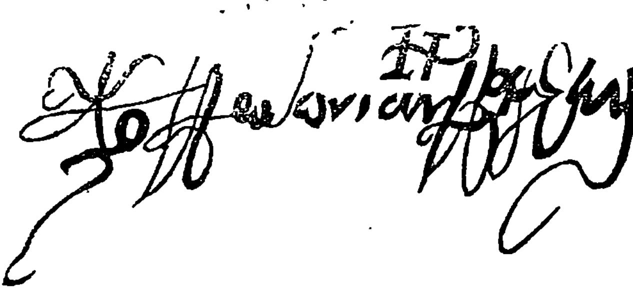

= † Al Sardelor Nicodim.

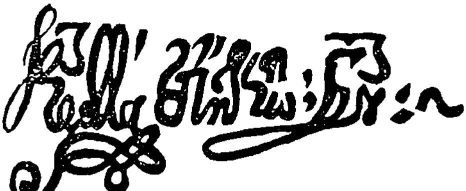
= † Fost al Grevenilor Chrisant.

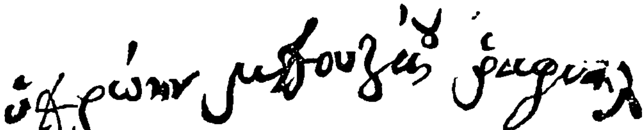
= † Fost al Iconieĭ Ioakim.

= † Al Pogonianieĭ Partenie.

= Cosma episcop Buzeuluĭ.

= Fost al Buzeuluĭ Rafail.

NOTE:

299 Actul este scris pre pagina întâia a fóieĭ 56 din condica sântă.

300 Scrisórea actuluĭ este un feliŭ de scrisóre rondă, lipsită de trăsurile caligrafice.

301 Aicĭ observăm, că actul este confirmat de către Mitropolitul Grigorie, şi acéstă confirmare este pusă de-asupra; adecă unde ar fi cu cale să figureze orĭ ce confirmare.

302 Mitropolitul Grigorie, fost egumen al mônastireĭ S-ţiĭ Treĭierarchĭ din Bucureştĭ, supra-numită Colţa, s'a râdicat la tronul Mitropolieĭ în anul 1760, Iulie 28, după mórtea luĭ Filaret, când a fost ales cu titlul de al Mirelor (vedĭ actul de maĭ sus) şi a rĕmas aicĭ, cu întrerupere de doĭ anĭ, pĕnĕ la anul 1787, când l'a înlocuit Cosma al Buzeuluĭ.

303 Despre Mitropolitul Grigorie observăm, că el a avut o activitate kiar politică fórte însĕmnată. In anul 1768, râdicând Rusia rĕsboiŭ în contra Turcieĭ şi învingênd oştile rusescĭ, Mitropolitul Grigorie a fost dus la Petersburg cu visternicul M. Cantacuzin şi logofetul N. Brâncovénu şi a rĕmas aicĭ pĕnĕ la anul 1770, dupre cum se va vedea din actul condiceĭ sânte sub No. LXXXI.

304 In anul 1774 Iulie 13 Metropolitul Grigorie, primind móscele prea cuviosului Dimitrie Basarabov dela generalul rus Petru Salticov, le-a aşeḑat în Biserica Mitropolieĭ Ungro-Valachieĭ şi a regulat, ca sĕrbătórea acestuĭ sânt românesc să se ţinĕ în ḑioa de 27 Octomvrie; ïar la 1786 Mitropolitul Grigorie a făcut sântelor móscе o raclă de lemn, îmbrăcată cu argint, care s'a păstrat pĕnĕ în aniĭ de pre urmă, când P. S. Genadie al Argeşuluĭ cu ajutorul creştinilor a făcut racla, ce se vede în Mitropolia Ungro-Valachieĭ şi astă-ḑĭ.

305 La 1786 Octomvrie 10 Mitropolitul Grigorie prin intervenirea Domnitoruluĭ Alecsandru Ipsilant, primesce dela Patriarchul de Constantinupol, Sofronie, titlul de loco-ţiitor al Cesarieĭ Capadocieĭ, titlul ce a râdicat pre Mitropolia Ungro-Valachieĭ la rangul de Mitropolie de prima clasă. Multe aŭ fost relaţiunile din trecut ale Biserceĭ Românilor cu Bisericile şi popórele din Asia mică. In seculul I Apostolul Andreĭ din Asia mică trece cu predica Evangelieĭ în părţile Scitieĭ şi capătă în părţile Dobrogeĭ de astă-ḑĭ treĭ discipulĭ, pre martiriĭ In, Rim şi Pin (veḑĭ Rev. Bis. Ort. Rom. an. V. No. pag. 511-520; 647-656.) In seculul al II Legeóna romană, supranumită fulgerătórea, de loc din Cesaria Capadocieĭ, aduce seminţele crestinismuluĭ în Dacia şi învaţă pre locuitoriĭ acesteĭ Ţĕrĭ, meşteşugul, de a mânui plóia. (Să se consulte cărămidariĭ din popor aĭ Moldoveĭ). Şi tot în virtutea acestor relaţiunĭ ale Bisericeĭ Românilor cu Asia mică se datoresce relicviile S. Ioan dela Suceva. In fine Patriarchul Sofronie a creḑut de cuviinţă, ca titlul de onóre al Mitropolieĭ Ungro-Valachieĭ să fie legat tot de Asia mică şi specialminte de Cesaria Capadocieĭ. Eaca actul, privitor pre titularea Mitropolieĭ Ungro-Valachieĭ, căpătată în anul 1786, pre care noĭ îl însoţim de o traducţiune maĭ îngrijită.

LXXVIII.

ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ, ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

† Πολλὰ τȣ̃ καθ' ἡμᾶς ἀποςολικȣ̃, πατριαρχικȣ̃ τε καὶ οἰκουμενικȣ̃ τȣ'τȣ θρόνȣ τὰ προνόμια, δι' ὧν δεικνύεται ἡ ἐξȣσία τȣ'τȣ καὶ δύναμις, ὥσπερ παμπληθῆ καὶ ἄφθονα καὶ τὰ ἀλληλοδιαδόχως ἡμῖν τε καὶ τῇ περὶ ἡμᾶς σεπτῇ καὶ ἱερᾷ ὁμηγύρει, ἐκ τῶν θείων καὶ ἱερῶν τȣ̃ Σωτῆρος μαθητῶν καὶ Ἀποςόλων, διαβάντα πνευματικὰ χαρίσματα. Ἔνθεν τοι καὶ πολλαχοῦ, ὡς δ' εἰπεῖν, καὶ πανταχȣ̃ καὶ ἐπὶ πολλοῖς ἐκχέεται μεταδιδομένη, καὶ ῥέουσα ὡς ἔκ τινος πολυχευμονος πηγῆς τῆς ἐκκλησίας ἡ χάρις, δι' ἧς ἐπεκτείνεται ἡ ταύτης περιωπὴ καὶ μεγαλειότης ἐποπτεύουσα, καὶ μεγαλύνȣσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ διαφόρως καταςέφȣσα καὶ γεραίρȣσα, καὶ προσηκόντως τιμῶσα κατὰ σεμνοπρέπειαν. Διὸ καὶ πολλάκις κατ' ἀρχαίαν ἐπικρατȣ̃σαν ἱερὰν συνήθειαν φιλοτιμεῖται ἡ ἐκκλησία, καὶ δορεῖται αὐθεντικῶς λεκτικὰς διαφημίσεις, καὶ τίτλȣς ἐγκρίτȣ τινὸς θρόνȣ καὶ ὑπερτέρȣ, ἑτέροις θρόνοις ἧττονα εἰληχόσι τάξιν, ποιοῦσα τȣ̃το κατὰ φιλοτιμίαν, καὶ μεγαλοπρέπειαν. Οὕτȣ γὰρ μηδὲν παραβλάπτεται τῶν καθεςηκότων, ȣ̓δ' ὕφεσις τιμῆς ἑτέρῳ τινὶ προσγίνεται, ȣ̓δὲν ἂν εἴη τὸ κωλύον μεταδοθῆναι καὶ ἄλλῳ τῆς τȣ'τȣ τιμῆς, καὶ τῆς τȣ̃ τόπȣ λεκτικῆς ἐποχῆς ἐν ταῖς ἱεροτελεςίαις διαφημιζομένῳ εἰς πλείονα τιμὴν καὶ δόξαν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἐν ᾗ ἔχει διαφημίζεσθαι ὁ πνευματικὸς ταύτης προϊςάμενος λεκτικῇ τινὶ διαφημίσει ἐποχῆς τόπȣ ἑτέρȣ τινὸς θρόνȣ ἐγκριτωτέρȣ ἐν πάσαις ταῖς ἱεροτελεςίαις, εν αἷς ἱερȣργȣ̃ντες οἱ κατὰ τόπον ἀρχιερεῖς, διαφημίζονται, ὡς ἔθος κεκράτηκεν. Ἥτις

SOFRONIE CU MILA LUI DḐEU ARCHIEPISCOP CONSTANTINOPOLII AL ROMEI CEI NOUE, ŞI A TOTA LUMEA PATRIARCH.

† Multe sunt privelegiile acestuĭ apostolicesc, patriarchicesc şi de a tótă lumea scaun al nostru, prin care se arată luminat stăpânirea şi puterea luĭ, precum multe şi îmbelşugate sunt şi duchovniceşcile darurĭ, care de la dumneḑeeşciĭ şi Sânţiĭ Apostolĭ şi Uceniciĭ Mântuitoruluĭ, care darurĭ spirituale aŭ trecut la noĭ şi la cinstita şi cea împreună cu noĭ săntă Adunare. De unde se rĕvarsă şi se împarte în multe părţĭ, şi ca să ḑic maĭ bine, pretudindenea şi asupra multora, curgênd, ca dintr'un isvor mult curgĕtor, darul bisericesc, prin care se întinde a eĭ înnaltă posiţie şi mărire, ce priveşce şi măreşte pre fiiĭ seĭ şi în felurĭ de kipurĭ îĭ încununéză, îĭ slăveşce şi după cădere îĭ cinsteşte cu cuviinţă. De aceea şi de multe orĭ după vekiul, sântul şi până acum păzitul obiceiŭ, Biserica bine voeşte, ca o stăpânitóre, de dărueşte laude pronunţate, şi titlurĭ ale vre unuĭ scaun maĭ ales şi maĭ înalt, la alte scaune, care aŭ tréptă maĭ mică, făcênd acésta dupre buna voinţă şi marea cuviinţă. Căcĭ unde nu se vatămă de loc cele aşeḑate, nicĭ scădere de cinste se pricinueşte altuia, nu póte mijloci nicĭ o piedică a se împărtăşi şi altul din cinstea acestuia şi din lauda cuvêntătóre a ţineriĭ de loc, în sântele slujbe, spre maĭ multă cinste şi slavă a eparchieĭ acelia, în care are a se cinsti proestosul eĭ cu pronunţată vestire de ţinerea loculuĭ a vre unuĭ alt scaun maĭ înalt, întru

ἐκκλησιαστικὴ φιλοτιμία τῆς τοιαύτης διαφημίσεως συνήθης ἔκπαλαι οὖσα τῇ ἐκκλησίᾳ, ὑπῆρχε πεφιλοτιμημένη καὶ τῷ θρόνῳ τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας πρὸ χρόνων ἤδη ἀμνημονεύτων, καὶ ὁ κατὰ καιρȣ̀ς μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας σεμνοπρεπῶς, καὶ τιμίως πρὸς τῇ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς προσκληρωθείσῃ αὐτῷ ὑπερτιμίᾳ τȣ̃ λέγεσθαι, καὶ φημίζεσθαι ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πλαγινῶν, συνεπεφημίζετο καὶ τοιαύτῃ ἑτέρᾳ διαφημήσει λεκτικῇ, καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τȣ̃ Ἀγκύρας. οὗτινος θρόνȣ τῆς Ἀγκύρας τὸ τότε καιρȣ̃ τετάρτȣ ὄντος τῇ τάξει καὶ στάσει, καὶ ἐν συνελεύσεσι τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων μητροπολιτῶν, καὶ ὑπερτίμων τῶν ἀμέσως ὑποκειμένων τῷ καθ' ἡμᾶς Ἀποστολικῷ, Πατριαρχικῷ τε καὶ οἰκȣμενικῷ τȣ́τῳ θρόνῳ, ὑπῆρχεν ἔντιμος καὶ ὑπερφερὴς ἡ τοιαύτη διαφήμισις, καὶ ὁ τίτλος τῆς κατὰ τόπον ἐκεῖσε τȣ̃ τόπȣ ἐποχῆς τȣ̃ Ἀγκύρας, ὁ φιλοτιμηθεὶς τῷ θρόνῳ τȣ́τῳ Οὐγγροβλαχίας πρὸ χρόνων ἤδη ἀμνημονεύτων ὡς εἴρηται. Εἶτα δὲ συνοδικῇ διαγνώσει ὑποβιβασθέντος τȣ̃ θρόνȣ τȣ́τȣ τῆς Ἀγκύρας, καὶ τῆς ἧς ἔλαχε στάσεως τετάρτης, καὶ ἐγκρίτȣ καταστάσεως ἐκπεσόντος, συνυποβιβασθῆναι ἔδοξε καὶ ἡ τοιαύτη λεκτικὴ διαφήμισις τῆς ἐποχῆς τȣ̃ τόπȣ τȣ̃ Ἀγκύρας ἡ φιλοτιμηθεῖσα τῷ θρόνῳ Οὐγγροβλαχίας, καὶ ἔκτοτε μέχρι τȣ̃δε διετέλει ἐν τῷ τοιȣ́τῳ ὑπονοȣμένῳ ὡς εἰπεῖν ὑποβιβασμῷ τῆς τοιαύτης διαφημήσεως, μηδενὸς φροντίσαντος διορθῶσαι τὸν τοιȣ̃τον ὑποτιθέμενον ὑποβιβασμὸν τȣ̃ τοιȣ́τȣ τίτλȣ, καὶ τῆς φήμης τῆς φιλοτιμηθείσης τῷ θρόνου τȣ́τοῦ Οὐγγροβλαχίας, ἐν ἡγεμονίᾳ λαμπρᾷ καὶ εὐσεβεῖ εὑρισκομένῳ, ἥτις κλέος 'ȣ τὸ τυχὸν προμνηστεύεται ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς καὶ χρόνοις τῷ ἐξηπορημένῳ ἡμῶν γένει, καὶ λίαν συμβάλλεται τοῖς τῇ χριστωνύμῳ κλήσει

tóte slujbele cele sânte, la care slujind ceï de pe alocurea archiereï se cinstesc, precum obiceiul a urmat, care acéstă bisericéscă cinstire de o asemenea laudă, din vekime fiind obicînuită Bisericeï, a fost dată şi scaunuluï sânteï Mitropoliï a Ungro-Valachieï de anï ne pomeniţï, şi cel după vremï Mitropolit al Ungro-Valachieï cu kip cuviincios şi cu cinste, pre lângă numirea de prea cinstit, care o aŭ moştenit el întru întâiul început, de a se ḑice şi a se vesti la slujbele cele sânte, de prea cinstit şi Ecsarch Plaiurilor, se maï laudă tot de o dată şi cu o altă asemenea numire pronunţată, de ţiitor loculuï Anghireï, care scaun al Anghireï în acea vreme fiind al patrulea la rând şi la şederea sa, şi în adunările celor împreună cu noï prea sfinţiţilor şi prea cinstiţilor Mitropoliţï, ce sunt dea dreptul supuşï la acest apostolicesc, patriarchicesc şi de a tótă lumea scaun al nostru, era cinstită şi înaltă o asemenea glăsuită numire şi titlul de ţinerea loculuï Anghiriï întru acel loc, care numire s'aŭ fost dat spre cinste acestuï scaun al Ungro-Valachieï de nepomeniţï anï precum s'aŭ ḑis, pe urmă însĕ prin sobornică găsire cu cale, scoborându-se acest scaun al Anghiriï, şi scăḑênd din trépta, întru care se afla aşeḑat de a fi scaunul al patrulea, s'a părut a fi scăḑută din cinstea sa şi ace pronunţată laudă de a ţineriï loculuï Anghiriï, care era dată spre cinste scaunuluï Ungro-Valachieï. Şi de atuncï şi până acum se afla întru o ast-fel de sub înţelésă, precum am ḑice, scădere a uneï asemenea proclamărï, neîngrijind nimenï a îndrepta, cea ast-fel socotită scădere unuï asemenea titlu şi a laudeï, ce s'aŭ dat dar acestuï scaun al Ungro-Vala-

σεμνυνομένοις, καὶ λαμπρότητι εὐσεβείας, καὶ συντηρήσει ὀρθῶν δογμάτων ἐναβρυνομένοις καὶ διαλάμπουσιν. Ἤδη δὲ ὁ ἐν αὐτῇ τῇ ἡγεμονίᾳ λαμπρῶς καὶ ἐνδόξως ἡγεμονεύων εὐσεβέςατος καὶ ὑψηλότατος αὐθέντης, καὶ ἡγεμὼν μεγαλοπρεπέςατος πάσης Οὐγγροβλαχίας κύριος κύριος Ἰωάννης Ἀλέξανδρος Ἰωάννȣ Ὑψηλάντȣ Βοεβόδας, υἱὸς ἐν Χριςῷ ἀγαπητὸς λίαν, καὶ περιπόθητος τῆς ἡμῶν μετριότητος, ζηλωτὴς ὢν τῆς ἐκκλησίας καὶ παντὸς τοῦ γένȣς ἁπλῶς, καὶ ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ κεκοσμημένος, καὶ λαμπρότησι χαίρων, ὅσαι εἰς τιμὴν τοῦ τε γένȣς, καὶ τῆς Θεοφρȣρήτȣ ταύτης τζάρας Οὐγγροβλαχ ας ἀφορῶσι πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ κατορθώμασι καὶ ἐνδόξοις ἔργοις, καὶ τῇ ἐκεῖ σε συγκροτήσει λαμπρᾷ τοῦ μȣσοτροφείȣ, ὅσα διενοήθη, καὶ λαμπρῶς διεπράξατο, ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μεγαλονοίας καὶ χριςιανικῆς προαιρέσεως ὑπαγορευόμενος, οὐχ ὅπως πρὸς ὄφελος, καὶ λυσιτέλειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τιμὴν καὶ λαμπρότητα τοῦ τε γένȣς ἁπλῶς, καὶ τῆς εὐλογημένης ταύτης τζάρας Οὐγγροβλαχίας συντείνοντα, ἐποιήσατο ἀξίωσιν ἔγγραφον πρὸς ἡμᾶς, καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν ἱερὰν ἀδελφότητα, χορηγηθῆναι καὶ φιλοτιμηθῆναι τῷ θρόνῳ τούτῳ τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας διαφήμησιν ἐποχῆς τότȣ ἐγκρίτȣ τινὸς θρόνȣ τῶν καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτων μητροπόλεων, καὶ ᾐτήσατο λαβεῖν τέλος, καὶ εἰς πέρας ἀχθῆναι κατὰ πατριαρχικὴν ἡμῶν φιλοτιμίαν, καὶ συνοδικὴν διάγνωσιν τὴν τοιαύτην αὐθεντικὴν αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀξίωσιν δι' ἡμετέρȣ πατριαρχικοῦ, καὶ συνοδικοῦ γράμματος. Καὶ δη σκέψεως συνοδικῆς, καὶ ἀκριβοῦς γενομένης περὶ τῆς τοιαύτης ἀξιώσεως, εὑρέθη καὶ ἐκρίθη εὔλογον καὶ παρ' ἡμῶν, καὶ παρὰ πάντων τῶν ἐνδημούντων συναδελφῶν ἡμῶν ἁγίων ἀρχιερέων δέξασθαι ἡμᾶς τὴν αὐθεντικὴν τῆς αὐτοῦ μεγαλοπρεπεςάτης ὑψηλότη-

aflându-se chieĭ, sub domnie strălucită şi bine credinciósă, care nu puţină slavă şi cinste aduce în vremile cele de acum scădutuluĭ nostru ném, şi mult ajută celor, ce se falesc în creştinésca numire, şi se laudă luminând în strălucirea eusevice, şi paza dreptelor dogme. Iar acum cel ce strălucit şi cu slavă domneşte întru acéstă domnie, prea bine credinciosul şi prea înălţatul domn, şi cu mare cuviinţă Stăpânitor al tóteĭ Ungro-Valachieĭ, domnul domn I. Alexandru I. Ipsilant voevod, fiiŭ în Christos prea iubit şi prea dorit al smereniĭ nóstre, rêvnitor fiind al Bisericeĭ şi peste tot al némuluĭ întreg, cu virtute şi cu învĕţătură împodobit fiind, şi dorind stralucirile câte privesc spre cinstea némuluĭ, şi aceĭ de D-ḑeŭ păziteĭ Ţĕrĭ a Ungro-Valachieĭ, pre lângă cele-l'alte ale sale isprăvĭ, şi mărite fapte şi strălucită cu desĕvêrşire statornicire celuĭ de acolo al muselor aşeḑĕmênt, câte aŭ cugetat şi strălucit a adus la săvêrşire, povăţuindu-se de aceeaşĭ mare a sa înţelepciune şi creştinéscă bună voinţă, care nu numaĭ spre folos şi ajutor, ci şi spre cinste şi strălucire a némuluĭ întreg, şi aceĭ de D-ḑeŭ bine cuvêntate Ţĕreĭ a Ungro-Valachieĭ, privesc, aŭ făcut înscris poftir catre Noĭ, şi către tótă sfânta frăţime, a se hărăzi şi a se dărui aceluĭ Scaun al prea sfinteĭ Mitropoliĭ a Ungro-Valachieĭ, falnică numire vestitóre de locuţinere a vre unuĭ Scaun însemnat din prea sântele nóstre Mitropoliĭ, şi a cerut a lua sfîrşit şi a se aduce la sĕvêrşire, după a nóstră Patriarchală Mărinimie şi a Sinoduluĭ chotărîre, printr'o carte a nóstră patriarchicéscă şi Sinodică. Şi aşa făcêndu-se kibzuire Sinodală şi scumpă după o asemenea poftire, s'a gasit şi s'a judecat de cuviinţă atât de catre Noĭ, precum şi de

τος ἀξίωσιν, καὶ ἀναγαγεῖν τὴν τοιαύτην διαφήμησιν καὶ τὸν τίτλον εἰς ἐποχὴν τοῦ πρώτου θρόνȣ τῶν καθ' ἡμᾶς μητροπόλεων, καὶ ἐν εἴδει προνομίȣ τιμῆσαι τὸν θρόνον τοῦτον τῇ τοιαύτῃ διαφημήσει, διὰ τὸν ὅνσπερ ἐνεδείξατο, καὶ ὁσημέραι δεικνύει ἡ ὑψηλότης αὐτοῦ ζῆλον ἔνθεον, καὶ ζέσσαν προθυμίαν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριςοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν, ὡς εὐσεβὴς τῷόντι καὶ χριςιανικώτατος, καὶ ἔνθερμος δεφένδορ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τέκνον γνήσιον καθὰ τὰ θεοσεβῆ αὐτοῦ ἔργα μαρτυρεῖ καὶ ἡ τῶν πραγμάτων πείθει ἀλήθεια, χρηςὰς ἡμῖν καὶ βεβαίας ὑπεμφαίνων ἐλπίδας πολλῶν καλῶν, καὶ ὠφελειῶν ἐπιγενησομένων τῇ τε ἐκκλησίᾳ, καὶ παντὶ τῷ γένει ἁπλῶς παρὰ τῆς αὐτοῦ θεοσεβεςάτης ὑψηλότητος. Διὰ γοῦν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐγένετο κοινὴ συνοδικὴ ἀπόφασις, φιλοτιμηθῆναι τῷ θρόνῳ τούτῳ Οὐγγροβλαχίας μεγαλοπρεπῶς καὶ τιμίως τὴν τοιαύτην διαφήμησιν τῆς ἐποχῆς τοῦ τότε τοῦ Καισαρείας, οἱόν τινα τίτλον καὶ προνόμιον, καθ' ὃν λόγον εἶχε πρότερον καὶ τὴν ἐποχὴν τοῦ τόπȣ τοῦ 'Αγκύρας. Ὅθεν γράφοντες ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμων ἀδελφῶν καὶ συλλειτȣργῶν, ἵνα ὁ ἤδη ἀρχιερατεύων, καὶ πνευματικῶς προϊςάμενος τῆς ἐπαρχίας ταύτης Οὐγγροβλαχίας, καὶ ὅσοι ἄλλοι εἰς τὸ ἑξῆς διαδεχθήσονται τὸν θρόνον τῆς μητροπόλεως ταύτης, πρὸς τῇ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς προσκληρωθείσῃ αὐτῷ ὑπερτιμίᾳ, τῆς, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πλαγηνῶν διαφημῆζωνται ἐν ταῖς ἱεροτελεςίαις. καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντες τοῦ Καισαρείας ἔν τε πάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, και ἐν ταῖς ὑποκειμέναις ταύτῃ ἐπισκοπαῖς κατὰ τὴν ἤδη φελοτιμηθεῖσαν, καὶ χορηγηθεῖσαν τῇ μητροπόλει ταύτῃ κατ' αὐθεντικὴμ ἀξίωσιν φιλοτίμως καὶ μεγαλοπρεπῶς παρά τε τῆς ἡμῶν

către toţĭ ceĭ împreună aĭ noştri fraţĭ Archiepiscopĭ, care se află aicĭ, a priimi domnésca şi de prea mare cuviinţă a înălţimeĭ Sale poftire, şi de a înălţa la o asemenea glăsuitóre laudă şi titlu, de locuţiitor celuĭ dintâiŭ Scaun dintr'ale Nóstre Mitropoliĭ, şi cu un fel de privilegiŭ a cinsti pre acel scaun cu acéstă măritóre glăsuire, pentru Dumneḑeésca rîvnă şi osârdia cea ferbinte, ce înălţimea Sa aŭ arătat, şi pe tótă ḑioa arată către marea nóstră Biserică a luĭ Christos, ca un într'adevĕr pios întru tóte Creştin şi ferbinte Protector şi Fiiŭ adevĕrat al Bisericeĭ, precum cele de Dumneḑeŭ cinstitóre ale sale fapte mărturisesc, şi adevĕrul lucrurilor încredinţéză, prevestindu-se bune şi temeĭnice nădejdĭ de multe bunătăţĭ şi folóse, ce pe viitor aŭ a se înfiinţa din partea înălţimeĭ sale, cea cinstitóre de Dumneḑeŭ, atât către Biserică, cât şi de obşte către tot némul, pentru acestea dar şi pentru cele asemenea acestora cuvinte, s'a făcut obştésca sinodală hotărîre a se hărăzi aceluĭ scaun al Ungro-Valachieĭ cu slavă şi cinste acea măritóre glăsuire a ţineriĭ loculuĭ Chesarie, ca un titlu şi privilegiŭ, dupre cum şi maĭ 'nainte avea ţinerea loculuĭ Anghiriĭ. Întru sântul Duch scriind, duhovniceşte hotărîm împreună cu ceĭ din prejurul Nostru prea sfinţĭ Archiereĭ şi prea cinstiţĭ întruDuchul Sfânt iubiţĭ aĭ Noştri Fraţĭ şi împreună slujitorĭ. Ca cel ce acum, ca Archiereŭ păstoreşte şi duhovniceşte cârmueşte acea Mitropolie a Ungro-Valachieĭ, şi câţĭ alţĭ pe viitor vor moşteni scaunul aceleĭ Mitropoliĭ, pe lângă cea dintru început şi din vekime moştenită luĭ cinstitóre numire de „prea cinstit şi Ecsarch al Plaiurilor“ să se glăsuiască în sfintele slujbe „şi locoţiitor al Chesarieĭ“ atât în tótă acea

μετριότητος, καὶ παρὰ πάσης τῆς περὶ ἡμᾶς ἱερᾶς ὁμηγύρεως ἀναγωγικὴν διαφήμησιν τῆς ἐποχῆς τȣ̃ τόπȣ τȣ̃ Καισαρείας, οἷόν τινα τίτλον καὶ προνόμιον. Ὅ περ σεμνοπρεπῶς δοθὲν, καὶ φιλοτιμηθὲν τῇ μητροπόλει ταύτῃ, καὶ ἐπαρχίᾳ, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν, ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν ἀποφασιστικὸν γράμμα, καὶ καταστρωθὲν ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τȣ̃ Χριστȣ̃ μεγάλης ἐκκλησίας, ἀπελύθη φιλοτίμως τῇ ἁγιωτάτῃ ταύτῃ μητροπόλει Οὐγγροβλαχίας, ἐγχειρισθὲν τοῖς τιμιωτάτοις καὶ εὐγενεστάτοις ἄρχȣσι καπουκεχαγιάδες τῆς ἐκλαμπροτάτης ταύτης αὐθεντείας, ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ ἕκτῳ ἐν μηνὶ ὀκτωμβρίῳ, ἐπινεμήσεως ι̃ -ης ἰνδικτ. ι̃-ης.

† Ὁ Ἐφέσου Μελέτιος,
† ὁ Νικομηδείας Μελέτιος,
† ὁ Δέρκων' Ανανίας,
† ὁ Κρήτης Ζαχαρίας,
† ὁ Θηβαίων' Αθανάσιος,
† ὁ Κορίνθου Γαβριὴλ,
† ὁ Σάμου 'Ακάκιος.
† ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος
† ὁ Χαλκιδῶνος Παρθένιος
† ὁ Προύσης Ἄνθιμος,
† ὁ Σεῤῥῶν Ἄνθιμος,
† ὁ Σηλυβρίας Παρθένιος,
† ὁ Ναυπλοίου Μελέτιος.

Eparchie, precum şi pe la supusele Eĭ Episcopiĭ, dupre cea de acum cu mare cuviinţă dăruită şi dată cinste aceĭ Mitropoliĭ, potrivit cu domnésca poftire, din partea modestieĭ nóstre şi a tóteĭ ceĭ din prejurul nostru sfinteĭ adunărĭ, lăudătóre glăsuire de ţinerea loculuĭ Chesarie, ca un titlu şi privilegiŭ. care cu cinste dându-se şi hărăzindu-se aceleĭ Mitropoliĭ, trebue acea tărie neclintită şi nemişcată, neputênd a lipsi nimenĭ de acéstă numire şi titlu pre ceĭ, ce vor sta Archiereĭ într'acéstă Mitropolie şi Eparchie întru tot vécul. Drept aceea spre dovadă s'a făcut şi acéstă a nóstră patriarchicéscă, sinodală hotărîtóre carte, şi trecêndu se în sfânta Condică a Mareĭ Nóstre Bisericĭ a luĭ Christos, cu cinste s'a slobozit aceĭ prea sfinteĭ Mitropoliĭ a Ungro-Valachieĭ, dându-se în mâĭnile prea cinstiţilor şi de prea bun ném Boerĭ Capukehagialele aĭ prea luminateĭ aceĭ Domniĭ.

In anul Mântuireĭ una mie şépte-sute şépte-ḑecĭ şi şése, în luna luĭ Octomvrie în ḑece ḑile, Indiction al 10-lea.

† Meletie al Efesuluĭ.
† Meletie al Nicomideĭ.
† Anania al Derculuĭ.
† Zaharia al Crituluĭ.
† Atanasie al Tivelor.
† Gavriil al Corintuluĭ.
† Acakie al Samuluĭ.
† Metodie al Iraclieĭ.
† Partenie al Halkidonuluĭ
† Antim al Brusiĭ.
† Antim al Serelor.
† Partenie al Silivriĭ.
† Meletie al Naupleĭ.

NOTE:

306 Episcopul Rômniculuĭ, Grigorie, cel cu dimisiunea de maĭ sus, s'a suit pre tronul Episcopieĭ de Rômnic la 1748 Maĭ 8, după retragerea luĭ Climent şi a rĕmas aicĭ pĕnĕ la 1764, când îşĭ presintă dimisiunea din Episcopie.

307 Episcopuluĭ Grigorie se datoresce tipărirea Octoichuluĭ, cel

tradus de Episcopul Damaskin și archimandritul Genadie de la Cozia și s'a tipărit la 1750. (Vedĭ prefața Oct. tipărit la 1811).

308 După retragerea din Episcopie, Grigorie s'a așeḑat cu șederea în Craiova și de aicĭ în anul 1768 ocupă, cu voia boierilor și în urmarea ducereĭ Mitropolieĭ Grigorie la Petersburg, tronul Mitropolieĭ Ungro-Valachieĭ pĕnĕ la 1770, când se reîntórce Mitropolitul.

309 Episcopul Grigorie are și meritul, că îngrijesce într'un mod special de averea Episcopieĭ. De la dênsul avem o sumă de acte domnescĭ, prin care el înmulțesce averea Episcopieĭ (vaḑe-se Condica docum. Episcopieĭ).

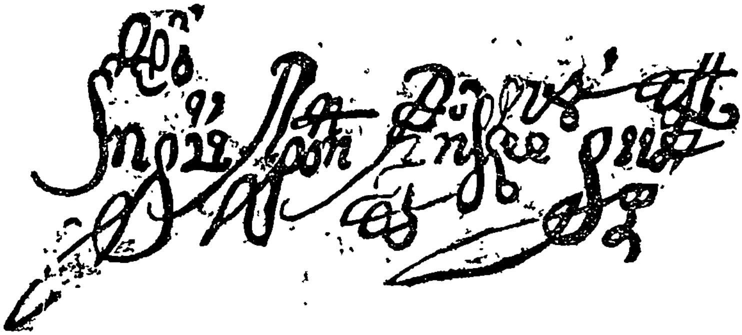
LXXIX.

Григорїє ал Ꙋг.

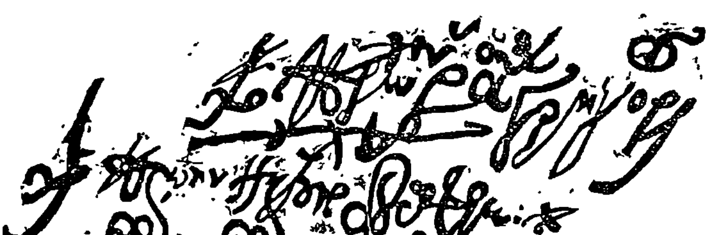
Дє врємѧ кѫ прѣсфѫнта 'єпископїа а рѫмнєкꙋлꙋй а рѫмас фѫр дѫ а є 'адєвѫра пѫстор, фи кѫ дꙋпѫ кꙋм скрїє ди сꙋ юбиторꙋл дє дꙋмнєзєꙋ, чє аꙋ фостꙋ 'єпископ а рѫмникꙋлꙋй кир Григорїє кꙋ 'а са бꙋнѫ воє нєсєлит дє нимєнѣ саꙋ противꙋ ши аꙋ лѫсат 'єпархїа са. Но карє нѣм афлат 'аичи архїєрє кꙋ воѧ прѣ сфинцитꙋлꙋй Митрополитꙋ ал Ꙋгровлахїє кир Григорїє, ши кꙋ щирѣ прѣ лꙋминатꙋлꙋй ши прѣ ѫнѫлцатꙋлꙋй нострꙋ домнꙋ Iѡ Щєфан михаил раковицѫ воєвод ѫнтратам ѫн сфѫнта митрополїє а бꙋкꙋрєщилор ꙋдє сѫ чистєк сфинцит ши дє дꙋмнєзєꙋ ѫнкоронацит марїи Iмпѫраци ши ѫнтома кꙋ 'апостолїи Кѡстанди ши 'Єлєна. Пєтрꙋ ка сѫ алєџєм ши сѫ афлѫм ѡбраз врємїи ка сѫ фїє кивєрниситор 'ачєщїи 'єпископїи. Дєчи ѫнтѫй пꙋсам пѫн кꙋвїосꙋл архїмандритꙋл кир Софронїє Козїанꙋл, ал дойлѣ прє кꙋвїо-

сꙋл архімадритꙋ кир Михаил Бітричѣнꙋл,
ши а трелѣ пъ кꙋвіосꙋл архімадритꙋ кир
Парѳеніе тиманѣнꙋл, кареле са арътат ма де
фолос а фи детонии ла ачастъ сфѫнтъ епис-
копіе. Дрепт ачаста ли сау скрис нꙋмеле лор ѫн-
тръачастъ кодикъ.

л. ꙁсов (7272—1764) Маю ка.

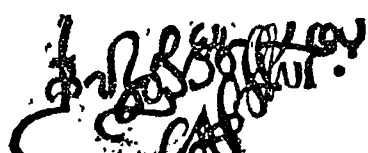

= Grigorie fost episcopul Rômniculuĭ.

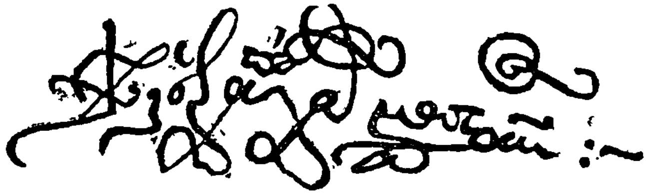

= † Fost al Iaşuluĭ Grigorie.

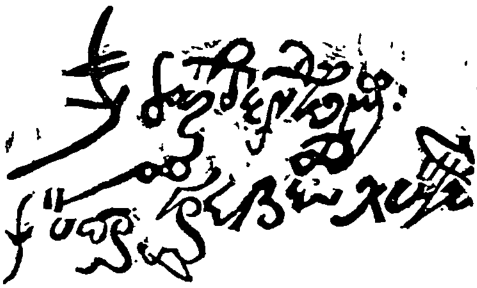
= † Fost al Niseĭ Serafim.

† Cervenilor Neofit.

= Al Ierapoleĭ Mateĭ.

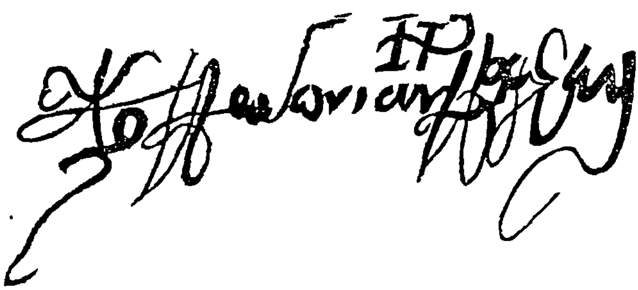

= † Al Sardelor Nicodim.

= † Fost al Grevenilor Chrisant.

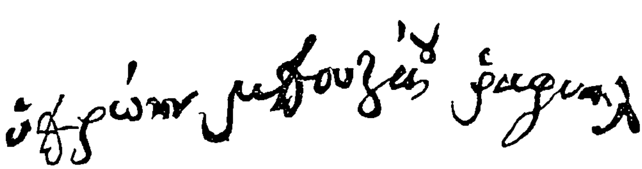
= † Fost al Iconieĭ Ioakim.

= † Al Pogonianieĭ Partenie.

= Cosma episcop Buzeuluĭ.

= Fost al Buzeuluĭ Rafail,

NOTE:

810 Actul alegereĭ luĭ Partenie este scris pre pagina a doa a foicĭ 56.

811 Scrisórea actuluĭ séměnă în totul cu cea a dimisiuneĭ luĭ Grigorie, şi fiind scrisă de mâna aceluiaşĭ logofet al Mitropolieĭ, represintă aceiaşĭ lipsá de caligrafie.

812 Partenie este râdicat la trépta episcopieĭ în anul 1764, în locuind pre dimisionatul Grigorie, şi rěmâne aicĭ pênĕ la anul 1771, când este înlocuit de cătrĕ Kesarie, care a fost locoţiitor pênĕ la anul 1773, când a fost şi ales Episcop al ş-teĭ Episcopiĭ Rômnicul.

813 Partenie se vede, că face parte din partida politică cea veke românéscă; adecá nu se nădăjduia în creştinĭ, ci ţinea la suzeranitatea Porţeĭ otomane. O dicem acésta fundându-ne pre actul de alegere al luĭ Kesarie, unde se dice pre faţă, că Kesarie afost ales în 1773 sub înfluenţa şi în presenţa feldmarşaluluĭ Petru Romanţov, ïar Partenie se înţelege că a fost depărtat din Episcopie sub înfluinţa Mitropolituluĭ Grigorie, care încă de la 1771 trimite la Rômnic cu ajutorul oştirilor rusescĭ pre Kesarie în calitate de locoţiitor.

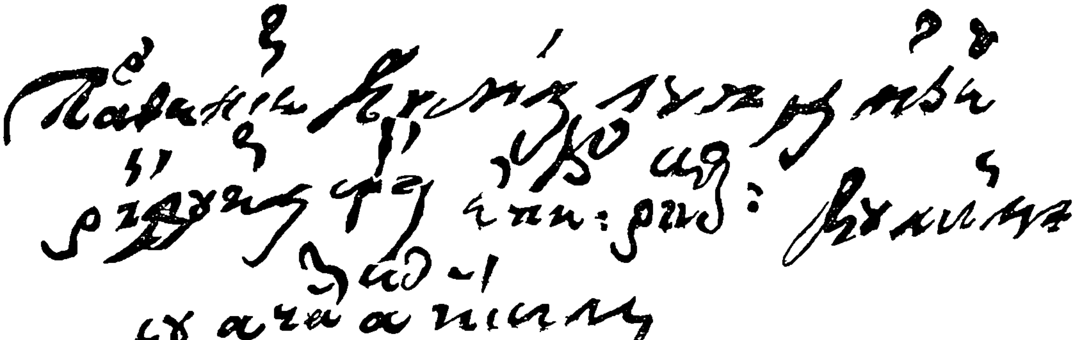
814 Partenie se vede din acte, că a fost şi un gospodar bun; căcĭ sub dînsul averea Episcopieĭ se cresce (vedĭ cond. docum. Episcop. Rômnic).

LXXX.

Пароденіе ку мила луи Дмзеу ръдуй сꙋ ачать 'епископ: 'а ръмн ку гура мѣ фъгъдуєк.

(Urméză simbolul credinţeĭ şi confesiunea tradiţiuneĭ bisericescĭ, din care noĭ reproducem partea de pre urmă cu iscălitura în facsiunile):

...Дꙋпъ ачестѣ ꙟкъ мa мъртꙋрисеск ши де къте 'гомелече аре скаꙋнꙋл миропoлїи съле пъзѣк не скимбат ꙟтрꙋ тоатъ 'епархїа мѣ:

NOTE:

315 Amândoĕ actele chirotonieĭ luĭ Partenie sûnt scrise pre pagina întăia a foieĭ 57 din condica sântă.

316 Scrisórea actelor este cea rondă caligr. a secululuĭ al XVIII-lea

LXXXI.

Ла ан8л ҂аψ҃з҃і

Прѣ п8тѣрника поартъ а ѡтомънещіи ꙟ-
пърьціи връндъ съ ридиче ръзбою асупра м8ка-
лилор дин прѣ ꙟналта пор8нкъ а лꙋ с8лтан
Мꙋстафа са8 ꙟкиꙟ ꙟ Цариград солꙋ мокичекꙋ,
ши а8 ридикат оасте асꙋпра мꙋкалилор ши ло-
вин8дꙋсе оаштиле ла ан8л ҂аψ҃з҃ ꙟфрънгън8д8се оа-
стѣ ѡтомънѣскъ а8к8принсъ м8калии молдова
каріи тин8зън8д8се ши пънъ аич ꙟ Б8к8рещи ла
ѕ дни але лꙋ ноем а8 лꙋат дин скаꙋн пе Мъріа са
Григоріе вод Гика, ши ла8 тримис ла Петр8б8ргꙋ.
Іарꙋ прѣ сфинцитꙋ митрополит че ера а Ꙋнгро-
влахи кꙋр Григоріе сфътꙋин8д8се к8 оуніи дин бо-
іарій а8 ешит дин царъ кꙋ Михаій Кантакозино
вел вистиер: ши к8 Николае Брънковѣн вел лого, ши са8
д8 ла р8сѣска ꙟпърьціе: Іар аич ꙟ царъ а8 ръмас
киверниситорі църъ Първ8л Кантакозино вел спа-
тар кареле мерг8нд к8 п8цин мꙋкали ꙟпротива
тꙋрчилор ла мънъстирѣ Комана аколѡ аꙋ пе-
рит кꙋ тоціи фіинд тъіаці де тꙋрчі: ши ꙟмꙋ-
цін8д8се ѡастѣ мꙋкическъ аич ꙟ Б8к8рещі а8
шъзꙋт пънъ ла кадин але лꙋ май, фъкънд запт цъ-
рьй пънъ ꙟ апа олтꙋлꙋй, ши Іар са8 ꙟторс8 ла

Молдова: Дечі ръмъинд цара ши фъръ домнѵ ши фъръ де митрополит прѣ пѹтѣрника Ѡтомъ-нѣска ѫпъръцїе милостиви и дѹсе асѵпра църъ ши дънд ертъчіоне тѹтѹрор челор грешици, ау ръндѹит домнѵ църїй пе мърїа са прѣ лѹми-натѹ домнѵл ностру Іѡ Манѹил рѹсе вв: Ка-реле вїинд ла домнескѹл съу скаѹ, ши възънд ска-ѹнѹл сфинте митрополїй фъръ де а съу адевъра пъстори. Ши афлъндѹне но ла кра Іѡва фїинд прои ръмнік ау трими мърїа са де нѣу ад аич ла Бѹкѹрещи, ши кѹ порѹнка мърїи сале дупъ сфатѵл де ѡбще ал челор че сау ѫтъмплат аич игѹмени ши боіари Ни сау дат скаѹнѹл сфинте митрополїи а Ѹгровлахїе ѫтрѹ пъсторїа ноастръ, ла ю кѕ: ҂аѱо: Патрїаршинд ѫ-трѹ апостолескѹл скаѹ ал четъцїи лѵ Констан-тин: Прѣ сфинцитѵл ши а тоатъ лѹмѣ Па-триархѵ ши ал міеу стъпън кур Феѡдосїе: ши сау скрис ачѣстѣ ѫтрѹ поменире ѫтрѹ ачастъ кѡндикъ асфинте митрополїи а Ѹгровлахїе.

ѡк : к : ҂аѱо—(1770).

NOTE:

817 Actul acesta este scris pre pagina a doa a fóieĭ 57.
818 Scrisórea actuluĭ este caligrafia seculuĭ al XVIII-lea.

(Va urma) Genadie Craiovénu.

SANTA SCRIPTURA

VERITATEA ŞI ÎNTINDEREA INSPIRAŢIEĬ SÂNTELOR CĂRŢĬ.

Revelaţiunea fiind stabilită prin argumentele ce am adus [1]), să venim acum la inspiraţia celor ce ne aŭ dat înscris ceea ce Dumneḑeŭ a bine voit să ḑescopere lor saŭ altora; căcĭ anume acéstă inspiraţie dă sântelor Scripturĭ tótă autoritatea ce o aŭ. De aceea şi sântul apostol Petru, pentru a arăta însemnătatea şi vrednicia sântelor cărţĭ, ḑice, că *nu prin voea óminilor s'a făcut când-va profeţia! ci purtaţĭ de sântul Duh aŭ vorbit óminiĭ ceĭ sânţĭ aĭ luĭ Dumneḑeŭ*. Éca ce anume ne rĕmâne a maĭ trata relativ de divinitatea sântelor cărţĭ.

Patru lucrurĭ trebue să distingem în privinţa chipuluĭ dupre care sântele cărţĭ aŭ putut fi inspirate: 1. *revelaţiea;* 2. *inspiraţia* propriŭ ḑisă; 3. *asistenţa* saŭ ajutoriul special şi particular; 4. ceea ce se numeşte *mişcarea piósă*, care vine de sus, şi care provócă pe scriitoriŭ să scrie, dându'ĭ gândul şi voinţa de a nu se înşela cu premeditare, fără a fi însă asigurat de o protecţiune particulară, care să'l feréscă de orĭ ce greşală.

Revelaţia este manifestarea supranaturală a unuĭ adevĕr necunoscut până atuncĭ. Aşa, prin revelaţie făcu cunoscut Dumneḑeŭ luĭ Noea timpul deluviuluĭ, şi luĭ Isaia — numele luĭ Cirus; prin revelaţie a arătat el profeţilor tot ceea ce priveşte pe Mesia, şi tot ceea ce aŭ scris eĭ asupra evenementelor dintr'un viitoriŭ depărtat, care era cu neputinţă să le cunóscă pe calea naturală.

Inspiraţia propriŭ ḑisă este o mişcare prin care Dumneḑeŭ comunică unuĭ autoriŭ voinţa de a scrie, şi când scrie 'l conduce ast-feliŭ în cât 'ĭ procură gândirile cel puţin, saŭ chiar şi cuvintele, ferindu'l de orĭ ce pericol de a se depărta de adevĕr, fie în sens fie în espresiunĭ.

Asistenţa presupune o determinare de a pronunţa asupra vre unuĭ punct de credinţă deja revelat; şi se póte defini aşa: o direcţiune şi un ajutor a luĭ Dumneḑeŭ, prin care

[1]) Să se vadă numĕrul trecut, pe luna luĭ Februarie.

cel ce pronunţă asupra vre unuĭ adevĕr religios nu póte să se rătăciască şi să se înşale în decisiunea sa. Acest ajutor recunoşcem noĭ că a fost promis bisericeĭ, şi prin acesta devine ea infailibilă, când decide în sinódele generale.

Mişcarea piósă, dupre cum am definit-o noĭ, pare a nu fi de cât efectul charuluĭ ce de ordinar acordă Dumneḍeŭ celor ce întreprind a scrie saŭ a compune ceva spre mărirea luĭ Dumneḍeŭ, edificarea bisericeĭ şi spre folosul credincioşilor; şi acéstă piósă disposiţie nu face infailibilĭ pe ceĭ ce lucră spre asemine scop. Putem cita ca esemplu pe piosul autor a cărţeĭ *Imitarea luĭ Iisus Christos*. El n'a avut de cât cea maĭ curată intenţiune; el ş'a propus a da regulele uneĭ pietăţĭ solide, a inspira sentimentele uneĭ adevĕrate devoţiunĭ, şi se póte presupune că nu s'a depărtat dela adevĕr în nicĭ una din maximile sale. Numaĭ o mişcare de pietate l-a provocat de a scrie, şi ş'a dat tótă silinţa să nu se depărteze dela adevĕr, nicĭ dela regulile adevĕrateĭ şi solideĭ pietăţĭ; dar pentru acésta nu se póte privi ca infailibil; căcĭ n'a avut nicĭ o promisiune de un ajutor care să'l feriască de orĭ ce greşélă şi de orĭ ce surprindere; aşa că, vorbind adevĕrul, el a putut să se amăgiască.

De aice este uşor a conchide, că ceea ce se numeşte *mişcare piósă* nu ajunge pentru ca ceea ce compune un scriitoriŭ să se priviască ca o scriere sacră. Noĭ când cetim Scriptura o privim nu ca cuvênt al óminilor, ci ca *cuvênt a luĭ Dumneḍeŭ*, precum şi este în adevĕr; ceea ce n'ar putea fi dacă sântul scriitoriŭ n'ar fi avut în ajutoriul seŭ de cât acéstă bună disposiţie, care se numeşte *mişcare piósă*.

Cât pentru *asistenţa particulară*, care împedică pe un scriitoriŭ de a cădea în eróre, afirmăm că este de-ajuns numaĭ pentru ca să ni atragă respectul şi să ne impună o supunere complectă; totuşĭ produsul eĭ nu se póte numi *cuvênt a luĭ Dumneḍeŭ*. Adevĕrat că S. Grigorie Dialogul ḍice, că el primeşte cele patru prime sinóde ecumenice ca şi pe cele patru evangeliĭ: dar acésta nu priveşte de cât supunerea nóstră, care trebue să fie aceiaşĭ, cu tóte că lucrurile la care ne supunem diferă în escelinţă. Când şi o autoritate şi alta este infailibilă, supunerea nóstră trebue să fie egală, pentru profitul moral ce tragem; cu tóte că rĕmâne bine constatat că autoritatea Scriptureĭ este superióră uneĭ decisiunĭ sinodale. Trebue dar să recunóştem în dumneḍeeştile Scripturĭ ceva maĭ pre sus de cât asistenţa particulară, şi să admitem *inspiraţia*, prin care Dumnezeŭ imprimă o suflare

divină, care determină pe autoriŭ să scrie, şi 'l conduce astfeliŭ că el nu numaĭ nu póte cadea în cea maĭ mică greşală saŭ cea maĭ uşóră surprindere, dar că tot ce dice este chiar *cuvêntul luĭ D-deŭ.*

Când dicem *suflare divină*, noĭ nu facem maĭ mult de cât esprimăm puterea terminuluĭ grecŭ Θεόπνευστος, cu care se serveşte S. apostol Pavel (Tim. 3, 16), pentru a arăta chipul dupre care sânţiĭ scriitorĭ sunt inspiraţĭ. Tótă Scriptura *este inspirată de Dumnedeŭ*, dice el, şi de folos spre învaţare.... etc. Să se noteze că el vorbise maĭ 'nainte de cărţile vechiuluĭ Testament, în lectura cărora Timoteiŭ era instruit, anume de tóte fără escepţiune.

Sântul apostol Petru, în locul pe care l-am citat maĭ sus, nu se serveşte de aceiaşĭ espresiune ca s. Pavel, dar întrebuinţéză o alta equivalentă; el dice că sânţiĭ profeţĭ, autoriĭ cărţilor sânte, aŭ fost purtaţĭ *împinşĭ* cumva de sântul Duh că să scrie (φερόμενοι, *actis impulsi*), ceea ce însémnă destul ca eĭ aŭ primit de sus impresiunea şi mişcarea care ĭ-a determinat ca să scrie şi ce anume să scrie. De sigur dar că acéstă mişcare şi acéstă impresiune sunt ceva maĭ puternic decât asistenţa şi direcţiunea.

Acésta precisata, nu se póte înţelege cum uniĭ teologĭ aŭ putut să pretinda că nu tótă Scriptura este inspirata şi că mare parte din ea n'a fost scrisă de cât prin simpla asistenţă a sântuluĭ Duh. Dacă ar fi dis, dupre cum se pare că aŭ înţeles uniĭ din eĭ, că maĭ mulţĭ sânţi scriitorĭ n'aŭ avut nevoe de *revelaţie*, n'ar fi nimică de condemnat în socotinţa lor, pentru că evangeliştiĭ, spre esemplu, marturĭ a vieţei şi faptelor Domnuluĭ, ca să'ĭ scrie istoria n'aŭ avut nevoe de cât de ajutoriul inspiraţieĭ; şi sântul Luca ni dă destul a înţelege acésta, la începutul evangelieĭ sale. Aşa dar, *revelaţia* nu este necesară în casurile când sântul scriitoriŭ a putut fi bine informat asupra celor ce scrie, prin calea naturală; dar earăşĭ pentru acésta nu putem dice că n'a avut trebuinţă niciĭ de *inspiraţie*, precum se pare că aŭ voit să susţină uniĭ teologĭ prin următórea proposiţiune : *Nu este necesar ca tóte adevĕrurile şi sentenţele sântelor cărţĭ să fi fost immediat inspirate celor ce le-aŭ scris* (Censur. Jovan. an. 1588). Numaĭ confundarea din eróre a terminilor *revelaţie* şi *inspiraţie*, ar putea justifica acéstă proposiţie; de altminterea este prea îndrăsnéţă; maĭ ales că în s. Scriptură nu se cuprind numaĭ fapte saŭ împrejurărĭ istorice, care se pot şti pe alte căĭ; şi cum dar s'ar putea refusa *inspiraţia* pentru tóte adevĕrurile şi sen-

tenţele sântelor cărţi? Acésta se opune formal socotinţilor unanime a sânţilor părinţi.

O altă propoşiţie facută de aceiaşi teologi se pare a fi şi mai îndrăsnéţă şi mai periculósă : *O carte*, ḑic ei, precum-póte fi de esemplu a doua a Macaveilor, *scrisă prin sciinţa omi néscă şi fără asistenţa sântuluĭ Duh, devine sântă Scriptură, dacă sântul Duh atestă mai în urmă că ea nu conţine în sine nimica fals* (Vide eamd. Censur.). Eca presupuneri care isbesc simţul comun, şi care reduc la mai nimică autoritatea întru tot divină a Scripturilor.

Trebue să mărturisim că pintre teologii carii aŭ recunoscut necesitatea şi adevěrul inspiraţiei, este o diferenţă de opiniune în ceea ce priveşte aplicarea ei la ceea ce se cuprinde în sânta Scriptură; căci aceste divine cărţi ca şi tóte cărţile conţin două lucruri—înţelesul şi espresiunile. Ori că cetesc Scriptura în textul original, ori că o cetesc într'o versiune bine făcută şi exactă, eŭ găsesc acelaşi înţeles, dar espresiunile sunt diferite. Aseminea, în lucrurile pe care le rapórtă doi saŭ trei evangelişti se găseşte acelaşi sens, dar nu tot aceiaşi termeni.

Cea mai mare parte dintre teologii vechi socot că sântul Duh aşa a condus şi inspirat pe sânţii scriitori, în cât nu se află nimică în scrierile lor, nici în ceea ce priveşte sensul şi fondul adevěrului, nici în privinţa espresiunilor, care să nu li fi fost inspirat. Aşa s'a creḑut şi afirmat până la finitul seculului al şese-spre-ḑecelea. Dar după aceea mai mulţi aŭ pretins că, pentru a stabili adevěrul şi infailibilitatea lucrurilor cuprinse în sântele cărţi, nu este nevoe să recurgem la o inspiraţie care să se întindă până şi asupra espresiunilor; agiunge ca cugetările sě fie inspirate, ḑic ei, şi nu'i necesar să fie tot astfeliŭ şi terminii.

Dar se amânăm acéstă cestiune; vom mai discuta-o după ce vom fi stabilit adevěrul inspiraţiei prin chiar autoritatea sântei Scripturi şi cea a tradiţiunei.

Noi găsim în Scriptură mai multe locuri unde se precisézà că tot ce se cuprinde în sântele cărţi este *cuvêntul luĭ Dumneḑeŭ*, şi că ceea ce anunţă profeţii, li s'a comunicat din partea lui D-ḑeŭ însuşi, cu însărcinare de a comunica şi ei altora. Am vĕḑut cum începe Isaia profeţiile sale: *Ascultaţi ceriuri şi auḑi pămêntule, că Domnul a grăit.* Dumneḑeŭ ḑice lui Ierimia: *Eca eŭ pun cuvêntul meŭ în gura ta;* şi de câte ori nu întâlnim noi în acest profet precum şi în ceialalţi aceste espresiuni: *Şi a fost cuvêntul Domnuluĭ către mine*,

ḑicênd...., Şi acest cuvênt 'l adresaŭ eĭ poporuluĭ, dupre ordinul luĭ Dumneḑeŭ: *Vorbeşte-li şi nu lipsi a li spune tot ce ţi-am poruncit eŭ* (Ierimia 1, 17). Ast-feliŭ că despreţuind ceea ce li se spunea din partea luĭ Dumneḑeŭ poporul Iudeŭ despreţuia pe însuşĭ Dumneḑeŭ; pentru aceea şi Domnul nostru Iisus Christos ḑicea apostolilor: *Cine vĕ ascultă pre voĭ, mĕ ascultă pe mine, şi cel ce se lépădă de voĭ, de mine se lépădă* (Luca 10, 16). Şi în alt loc, acest dumnezeesc Mântuitoriŭ promite a da apostolilor *gură şi înţelepciune căria nu vor putea sta împrotivă* nimine din inimiciĭ lor. Ce este maĭ mult el 'ĭ previne că vor fi têrîţĭ înaintea tribunalelor spre a da compt de învĕţătura lor, dar că să nu se îngrijască de cele ce aŭ a respunde saŭ a vorbi, pentru că n'aŭ să aibă nevoe să vorbiască eĭ: *Duhul Părinteluĭ meŭ va vorbi întru voĭ*, ḑice Domnul (Mat. 10, 20). Anume dupre acest principprimiĭ creştinĭ primiaŭ cu tótă supunerea învăţătura apostolilor, şi priviaŭ tóte instrucţiunile lor ca cuvênt al luĭ Dumneḑeŭ însuşĭ. Dar dacă se crede, ca un lucru ferit de orĭ ce îndoélă, că apostoliĭ eraŭ conduşĭ dirigéţĭ şi inspiraţĭ intr'un chip dumneḑeesc, pentru a predica evangelia, cu cât maĭ vîrtos trebue să credem că eĭ eraŭ dumneḑeeşte conduşĭ dirigéţĭ şi inspiraţĭ, când aŭ lăsat înscris cel ce predicase, spre a le transmite succesorilor lor în apostolat şi tuturor celor ce aveaŭ să crédă în Iisus Christos, în tot decursul vécurilor. Căcĭ aceste scrierĭ aŭ fost, sînt şi vor fi ca o predicare perpetuă în tóte vécurile, până la adoua venire a Domnuluĭ şi Mântuitoriuluĭ nostru Iisus Christos.

Maĭ departe, sânta Scriptură, în nenumĕrate loourĭ, ne asigură că sântul Duh este cel ce a vorbit prin gura sânţilor scriitorĭ. *Duhul Domnuluĭ vorbeşte prin mine*, ḑicea David *şi cuvêntul luĭ pe limba mea* (2 Imp. 23, 2). Sântul apostol Petru, în prima cuvêntare ce a ţinut credincioşilor după înalţarea Domnuluĭ, recunóşte că sântul Duh este cel ce a vorbit prin gura luĭ David: *Trebuia să se împliniască*, ḑice acest apostol, *ceea ce a preḑis sântul Duh în Scriptură, prin gura luĭ David* (Fapte 1, 16) pentru Iuda vênḑĕtorul. Şi Domnul raportând un loc din psalmul 110, ḑice că David inspirat şi luminat de Duhul luĭ Dumneḑeŭ numeşte pe Mesia Domn al seŭ (Mat. 22, 43). Duhul luĭ Dumneḑeŭ rădică pe Ezechiil şi ducêndu'l la pórta despre rĕsărit a caseĭ Domnuluĭ 'ĭ ḑice: *Profeţeşte, fiul omuluĭ!* şi sântul Duh 'ĭ dictéză cuvintele pe care le pronunţă gura luĭ. Apoĭ, ceea am citat deja din S. Pavel, care ḑice că *tótă Scriptura este inspirată de Dumne-*

ḑeŭ și folositóre pentru învăţare.... etc, Și ceea ce ḑice sântul Petru că *óminiĭ ceĭ sânțĭ aŭ vorbit fiind purtaţĭ* și luminaţĭ *de sântul Duh*, probéză acelașĭ adevĕr, și învederéză că profeţiĭ și sânţĭ scriitorĭ n'aŭ fost de cât niște instrumente de care s'a servit sântul Duh ca să spună și să scrie ceea ce li se inspira; în acest sens ĭeŭ uniĭ și cuvintele luĭ David: *Limba mea este pană a scriitoruluĭ ce scrie degrabă* (Psalm 45. 2).

Să maĭ judecăm și aceea, că nu se putea niciĭ într'un chip să ni se transmită noĕ, fără intervenirea luĭ Dumneḑeŭ, niște asemine scrieri de o învĕţătură așa de sublimă și așa de nestrămutată, precum și descoperirea tuturor marelor evenemente, până la finitul lumeĭ, prin niște óminĭ așa de simpli, așa de ignoranţĭ chiar, precum eraŭ cea maĭ mare parte din profeţĭ și apostolĭ. Éca observaţiunea ce face în acéstă privinţă sântul apostol Pavel, în epistola întâiă către Corintenĭ: *Vedeţĭ chemarea vóstră fraţilor, că nu sînt mulţĭ înţelepţĭ dupre corp* (dupre lume), *nu mulţĭ puternicĭ, nu mulţĭ nobilĭ; ci cele nebune ale lumeĭ a ales Dumneḑeŭ, ca să rușineze pre ceĭ înţelepţĭ, și cele slabe ale lumeĭ a ales Dumneḑeŭ, ca să rușineze pre ceĭ tarĭ: și cele próste și despreţuite ale lumeĭ a ales Dumneḑeŭ, și cele ce nu sunt, ca să desfiinţeze pre cele ce sunt; ca să nu se laude nimine înaintea luĭ.* Și apoĭ nu se póte înţelege cum s'ar putea numi sânta Scriptură *cuvênt a luĭ Dumneḑeŭ,* fără inspiraţiea pe care o susţinem noĭ. Maĭ sunt scrise și nenumĕrate alte cărţĭ, unele de o valóre fórte mare și fórte respectabilă, dar numirea de *cuvênt al luĭ Dumneḑeŭ* nu se dă de cât sânteĭ Scripturĭ.

Din tóte aceste argumente, trase din sântele cărţĭ, pe lângă care s'ar maĭ putea adăoga și alte multe locurĭ, unde sânta Scriptură se numește *cuvênt al luĭ Dumneḑeŭ,* putem trage încheerea justă și fórte temeĭnică că tot ce se cuprinde în dumneḑeeștele Scripturĭ a fost inspirat și dictat de sântul Duh.

Tot așa aŭ învĕţat și sânţiĭ părinţĭ aĭ bisericeĭ despre sânta Scriptură. *Cetiţĭ,* ḑice sântul Climent Romanul în epistola sa cătră Corintenĭ, *cetiţĭ sântele Scripturĭ, care sunt oracule ale sântuluĭ Duh, și fiţĭ bine încredinţaţĭ că ele nu cuprind în sine nimică nedrept, fabulos saŭ fals.* Sântul Iustin, în apologia ce a adresat imperatorilor, ḑice că *ceea ce scriŭ profeţiĭ inspiraţĭ nu trebue a se atribui lor, ci cuvêntuluĭ luĭ Dumneḑeŭ care'ĭ inspiră;* și în dialogul contra luĭ Trifon el susţine adevĕrătatea sântelor Scripturĭ, *în care,* ḑice el, *nu póte să se găsiască nicĭ cea maĭ mică falsitate, nicĭ vre o contraḑicere.* Tot acest sânt martir ḑice, în altă scriere a

sa, că *sânțiĭ scriitorĭ n'aŭ scris într'un spirit de desbinare, pentru că eĭ n'aŭ avut nevoe de cât a se curăți spre a primi operațiunea sântuluĭ Duh, care, pogorît din ceriŭ ca un arcuș divin, s'a servit de óminiĭ pe cariĭ ĭ-a ales ca de un instrument musical, spre a ni descoperi cunoșcința lucrurilor cereștĭ și dumnedeeștĭ.* Comparațiunea este fórte puternică și esprimă într'un chip fórte energic lucrarea sântuluĭ Duh în óminiĭ inspirațĭ.

Sântul Irineŭ, în tratatul seŭ contra eresurilor (l. I. cap. 46,47) susține că noĭ suntem datorĭ a supune spiritul nostru la tot ceea ce găsim în sântele cărțĭ, pentru că sânta Scriptură este *perfectă*, fiind dictată de cuvêntul luĭ Dumnedeŭ și de spiritul seŭ; și dacă este dictată, este prin urmare inspirată. In altă parte maĭ dice că *în cărțile luĭ Moisi acesta este carele scrie, dar că Iisus Christos este cel ce vorbește.* Atenagora, vestitul apologist al religiuneĭ creștine, în tratatul seŭ întitulat, *Legațiune adresată imperatorilor M. Aureliŭ, Antonin și Aureliŭ Comod*, pe cariĭ el îĭ numește filosofĭ, dice că preuțiĭ și înțelepțiĭ păgânismuluĭ se sforțase a afla adevĕrul și credușe că 'l vor putea găsi prin propriile lor puterĭ, încredêndu-se prea mult în spiritul și în istețimea lor; dar că n'aŭ putut ajunge la cunóșterea celuĭ Tot-puternic, pentru că nu se adresase către Dumnedeŭ *care singur putea să le comunice luminile necesare.* Pentru aceea, adauge el, eĭ s'aŭ înșelat vorbind de Dumnedeŭ, de materie și de lume. Noĭ însă avem marturĭ aĭ sentimentelor și credințeĭ nóstre pe profețĭ, cariĭ *conduşĭ de sântul Duh* aŭ vorbit despre Dumnedeŭ și despre lucrurile divine. Noĭ ne raportăm, o imperatorilor, la drépta judecată și pietatea vóstră către divinitate, în care vĕ deosebițĭ de toțĭ, și vĕ întrebăm, este óre drept și demn de rațiunea cu care este dotat omul de a voi să se decidă, dupre niște resóne cu totul omineștĭ, asupra uneĭ credințĭ, asupra uneĭ religiunĭ, basată pe *autoritatea sântuluĭ Duh, care a condus și mișcat pe profețĭ, servindu-se de gura lor ca de un instrument?*

Tertulian, scriind contra ereticuluĭ Ermogen, care pretenda că la creațiune Dumnedeŭ s'a servit de o materie, care preexista, 'l combate prin texturĭ din cartea Facereĭ; și maĭ 'nainte de a le cita, éca cum stabilește el autoritatea sântelor cărțĭ: Sântul Duh, a condus ast-feliŭ ordinea *sânteĭ sale Scripturĭ*, că în același timp când spune că s'a făcut ceva, arată și din ce anume s'a produs. Audițĭ, *Scriptura sântuluĭ Duh*, acéstă espresiune este de mare însĕmnătate; ea nu este așa

dar pre atâta compunere a luĭ Moisi, pre cât a sântuluĭ Duh. Se póte óre precisa maĭ bine şi-maĭ espres inspiraţia cărţilor sânteĭ Scripturĭ? El adauge apoĭ: Dacă sântul Duh a avut atâta grijă a ne învěţa şi a ne face să cunóştem origina lucrurilor, n'ar fi avut el aceĭaşĭ grijă de a ni arăta din ce anume s'aŭ produs ceriul şi pămêntul? *Mě închin* dar plenitudineĭ Scriptureĭ, care 'mĭ face cunoscut şi pe Creatoriul şi operile sale. Aşa dar, sântul Duh este cel ce vorbeşte în Scripturĭ; şi ast-feliŭ este autoriul lor, în cât Tertulian le crede demne de *adoraţie*. Se póte óre recunóşte şi stabili maĭ lămurit inspiraţia care dă sântelor Scripturĭ atâta demnitate?

Climent Alexandrénul nu este maĭ puţin limpede în stabilirea acestuĭ adevěr; căcĭ şi acest părinte dice că *gura Domnuluĭ, spiritul divin, a pronunţat ceea ce cetim în sântele Scripturĭ;* că Dumnedeŭ este unicul nostru dascal, şi că cu adevěrat *Scriptura este dumnedeéscă*, dupre cum o spune sântul apostol Pavel în epistola către Timoteiŭ.

Origen observă că Iudeiĭ şi creştiniĭ eraŭ unanimĭ a crede că cărţile Scriptureĭ aŭ fost scrise prin inspiraţia sântuluĭ Duh. Sântul Ciprian spune prin două, treĭ cuvinte că sântul Duh este carele vorbeşte în dumnedeeştile Scripturĭ.

Eusebie raportéză în întregul seŭ un pasagiŭ a unuĭ scriitoriŭ eclesiastic care, refutase pe Artemon, inimicul declarat al divinităţeĭ luĭ Iisus Christos. Acest eretic şi sectanţiĭ seĭ adaoga, prescurta şi corumpea sântele Scripturĭ, dupre capriciul lor. Dar nu este de credut, dice acel vechiŭ scriitoriŭ, că aceştĭ ereticĭ să nu simţiască eĭ-înşiĭ că asemine faptă este urmarea uneĭ obrăznicii ne maĭ auzite; căcĭ dacă nu cred eĭ că sântele Scripturĭ aŭ fost dictate de sântul Duh, trebue să'ĭ privim ca pe nişte necredincioşĭ; saŭ, dacă se cred pe dênşiĭ maĭ înţelepţĭ de cât spiritul luĭ Dumnezeŭ, noĭ avem tot dreptul să'ĭ tratăm ca pe nişte îndrăciţĭ. Aşa, dupre socotinţa acestuĭ scriitoriŭ eclesiastic, ceĭ ce atentéză la inspiraţia sântelor cărţĭ trebue să fie puşĭ în numerul necredincioşilor. Acelaşĭ Eusebie, esprimându'şĭ socotinţa sa proprie în cartea 13-a despre preparaţiunea evangelică, dice că cărţile Scriptureĭ Ebreilor conţin predicerĭ şi descoperirĭ dumnezeeştĭ, că tot ce se cuprinde în ele are o putere şi o energie tot-divină care este în infinit maĭ pre sus de cărţile omineştĭ, şi că acesta este semnul şi proba cea maĭ viderată a divinităţeĭ lor.

Sântul Atanasie, în esplicarea psalmilor, vorbeşte astfeliŭ de tóte cărţile sânte: „Tótă Scriptura vechiuluĭ şi a nouluĭ Testament a fost compusă prin inspirarea sântuluĭ Duh.“

Şi sântul Vasilie cel mare în procuvêntarea la psalmĭ se rosteşte: „Tóte Scripturile înspirate de Dumneḑeŭ ni-aŭ fost date de sântul Duh, ca avêndu-le noĭ ca o magazie plină de tot feliul de medicamente pentru vindecarea sufletelor nóstre, fie care să pótă găsi între ele pe cele potrivite bóleĭ sale particulare. „Luaţĭ aminte că sântul părinte nu face nicĭ o escepţie; el ḑice în genere că tóte Scripturile aŭ fost inspirate de Dumneḑeŭ, că tóte ni sunt date de Duhul sânt. „Unul din cele maĭ puternice mijlóce, ḑice el în scrisórea către sântul Grigorie Naziansul, pentru a ne deprinde să ne facem datoriile, este meditarea şi studiul Scripturilor inspirate de Dumneḑeŭ."

Sântul Ambrosie înalţă, în diferite locurĭ a scrierilor sale, însemnătatea şi demnitatea sânteĭ Scripturĭ, ḑicênd că tot ce cuprinde ea este *cuvênt al luĭ Dumneḑeŭ*. Maĭ mulţĭ ḑic că scriitoriĭ Scriptureĭ n'aŭ artă în scrierea lor, ḑice tot acest părinte în alt loc (Ep. ad Just. 8), şi noĭ nu negăm acésta, căcĭ în adevĕr eĭ n'aŭ scris prin artă, ci prin *char*, care este maĭ presus de orĭ ce artă, pentru că eĭ scrieaŭ ceea ce li inspira sântul Duh. Fericitul Ieronim, în maĭ multe locurĭ, susţine că Scripturile sunt în totul divine, pentru că autoriul lor este sântul Duh; şi în prefaţa sa, la epistola sântuluĭ Pavel către Filimon, combate pe ceĭ ce ḑiceaŭ că nu tot-déuna Iisus Christos este care vorbeşce prin gura sântuluĭ apostol Pavel. El susţine în acest loc că şi cele maĭ ne însemnate amărunţimĭ din acéstă epistolă, ca şi cele maĭ marĭ lucrurĭ ce găsim aiurea în scrierile acestuĭ apostol,— sunt tóte inspirate, şi că aceiaşĭ putere care se ridică la cele maĭ sublime, se pogóră câte o dată şi până la lucrurile cele maĭ micĭ.

Sântul Epifanie arătând (Haeres. 76) că anomeeniĭ, carĭ eraŭ curaţĭ arienĭ, vĕḑêndu-se strivіţĭ prin mărturiile sântuluĭ apostol Pavel, pentru a se descurca de o autoritate de care se simţiaŭ sdrobiţĭ, respundeaŭ că apostolul vorbise câte o dată ca om, fără să fie condus şi luminat de sântul Duh; sântul Epifanie, ḑic, după ce ni arată acest subterfugiŭ născocit de ḑişiĭ ereticĭ, 'l respinge ca pe un feliŭ de blasfem, care tinde a ruina cu totul autoritatea şi divinitatea sântelor Scripturĭ, în care nu-se găsesc nicĭ contradicţiunĭ, nicĭ erorĭ, *pentru că Duhul adevĕruluĭ este autoriul lor*.

Sântul Ioan Chrisostom este acela dintre sânţiĭ părinţĭ, care maĭ mult de cât toţĭ a înălţat vrednicia şi însemnĕtatea sânteĭ Scripturĭ. „Dacă nişte cuvinte comune şi ordinare, ḑice

sântul părinte (Hom. 2 in Mat.), aŭ putere să ne pună pe calea virtuţiĭ, pentru ce faceţĭ aşa de puţin casŭ de cuvintele Scriptureĭ? Nu înţelegeţĭ voĭ că dacă luarea-aminte a unuĭ om póte mult pentru îndreptarea nóstră, apoĭ cu cât maĭ vîrtos aceea care ni-o face Dumneḑeŭ prin charul sântuluĭ Duh? Căcĭ *cuvêntul luĭ Dumneḑeŭ*, care se conservă în Scripturĭ, este ca un foc care aprinde sufletul celuĭ ce'l înţelege". Intr'un alt loc (Hom. 37 în Genes.) ḑice că „Scriptura are o mare putere, o energie excelentă şi multă bogăţie şi abondenţă de sensurĭ, în puţine cuvinte; de unde conchide că trebue să fim cu mare luare-aminte când o cetim saŭ o ascultăm, ca bine să'ĭ pătrundem sensul şi să ne folosim dupre cum se cuvine. Căcĭ obiceiul sânţilor scriitorĭ este de a ne da în puţine cuvinte o mulţime de sentenţiĭ; şi maĭ ales că *tot ce învaţă eĭ în Scriptură este o doctrină dumneḑeéscă şi nimica omenesc*. Un singur cuvênt al Scriptureĭ póte să ne dea un mare fond de învĕţătură şi cunoşcinţĭ."

Ar trebuĭ să transcriem un mare numĕr de pasage, dacă am voi să raportăm tot ce s'a ḑis de sânţiĭ părinţĭ asupra inspiraţieĭ; maĭ ales de sântul Chrisostom şi fericitul Augustin. Acest din urmă ḑice între altele „că singurul mijloc de a ne apăra contra greşaleĭ ar fi să urmăm lumineĭ Mediatoruluĭ. El a vorbit maĭ întâĭ prin profeţĭ, apoĭ prin El însuşĭ, şi în fine prin apostolĭ, pre cât a creḑut că este de trebuinţă; tot *el este care a compus o Scriptură* în care credem noĭ, în céea ce priveşte lucrurile care nu puteam să le ştim prin noĭ-înşine; căcĭ precum în ocasiunile unde n'am fost noĭ înşine de faţă, suntem ţinuţĭ să dăm creḑare celor ce aŭ vĕḑut, tot aşa, şi maĭ ales încă, pentru lucrurile care nu cad sub sensurĭ." Cuvêntul fericituluĭ Augustin *Ipse condidit* (El, saŭ *însuşĭ a alcătuĭt*, compus), este de mare şi profundă însemnare. El ḑice că Iisus Christos *însuşĭ* a alcătuit Scriptura, pe care o numeşte *canonică* (Aug. de civ. l. XIII. c. 3). Intr'alt loc, fericitul părinte observă că, pentru adevĕrătatea lucrurilor care s'aŭ petrecut în timpul arătăreĭ *Verbuluĭ*, nu importă întru nimică că cutare s'a scris de ceĭ ce înşiĭ aŭ vĕḑut pe Domnul şi aŭ vorbit cu el, saŭ de ceĭ ce aŭ auḑit dela alţiĭ; acésta, că Sântul Duh a împuternicit de a vesti şi scrie evangelia şi pe Marco şi Luca, cariĭ eraŭ următorĭ aĭ apostolilor, se póte considera ca o variantă a providenţeĭ. Sântul Duh aşa dar conduce şi împuterniceşte pe sânţiĭ scriitorĭ ca să scrie, şi el este care dă

scriereĭ lor tótă autoritatea. Dar din tóte locurile în care fericitul Augustin se pronunţă asupra inspiraţieĭ, nu este nicĭ unul din care să se pótă cunóşte maĭ bine sentimentul seŭ, de cât acela unde esplică el pentru ce şi cum s'a făcut că sântul evangelist Mateiŭ, citând profeţia din Scriptura vechiuluĭ Testament despre ceĭ treĭ-zecĭ de arginţĭ, pe care a fost vêndut Domnul, o atribue luĭ Ierimia, pe când ea se găseşte la Zacharia. Sântul părinte, după ce s'a servit de câte-va mijlóce exegetice pentrŭ a deslega acéstă dificultate, ḑice, că „pe când scria sântul Mateiŭ 'i s'a presentat în memoriea sa care era condusă şi guvernată de Sântul Duh, numele luĭ Ierimia; Domnul a voit ca el să scrie aşa, şi să nu corégă pretinsa greşală, care i s'ar fi putut observa maĭ în urmă. Suposând aci o voinţă a luĭ Dumneḑeŭ ca să se scrie *Ierimia* în loc de *Zacharia*, éca, ḑice fericitul Augustin, un cuvênt fórte puternic şi o causă fórte folositóre, care se póte ḑice că l-a determinat să facă aşa: ca să se cunóscă adecă că toţĭ profeţiĭ eraŭ ast-feliŭ conduşĭ de unul şi acelaş Duh sânt, şi aşa de acord între eĭ prin mişcarea aceluiaşĭ spirit, în cât unirea lor era maĭ mare de cât atuncĭ chiar când toţĭ la un loc n'ar fi avut de cât o singură gură pentru a'şĭ esprima gândirile şi oraculele lor; şi că trebue dar să recunóşcem fără preget că tot ce a ḑis sântul Duh prin mijlocirea lor, este comun tuturor, aşa că ceea ce ḑice fie-care din eĭ aparţine şi tuturor celorlalţĭ.“ Sunt de observat în acest pasagiŭ treĭ espresiunĭ din care se constată evident sentimentul fericituluĭ Augustin asupra inspiraţieĭ. El asigură, maĭ întâiŭ, că *memoria sânţilor scriitorĭ este condusă de sântul Duh*, în cât eĭ nu pot să cadă în nicĭ o greşală din partea acésta. Al doile, ḑice că toţĭ profeţiĭ aŭ vorbit prin acelaşĭ spirit; de unde conchide că trebue să primim fără nicĭ o îndoélă, că tot aceea ce spiritul luĭ Dumneḑeŭ aŭ vorbit prin eĭ, aparţine deopotrivă tuturor şi fiecăruia. După o mărturie aşa de clară ar fi de prisos să maĭ citâm si altele, spre a cunóşte opiniunea fericituluĭ Augustin asupra inspiraţieĭ.

Să maĭ adăogim câteva mărturiĭ a celor vechĭ pentru a complecta sânta nóstră tradiţiune, cel puţin până la seculul al şéselea, pentru că de atuncĭ încóce nimine nu maĭ póte pune în îndoélă consimţemêntul perfect şi unanim al autorilor care aŭ scris asupra sânteĭ Scripturĭ. Unul dintre ceĭ maĭ învĕţaţĭ scriitorĭ, care vieţuia pela mijlocu secululuĭ al cincilea şi care a scris înaintea sinoduluĭ de Chalcedona, ţinut în 451, este celebrul Teodorit, episcopul Ciruluĭ. Comen-

tariile care le-a făcut el asupra sânteĭ Scripturĭ sunt stimate de întréga lume creştină; şi să póte ḑice că după sântul Ioan Chrisostom, el este dintre sânţiĭ părinţĭ, care a esplicat maĭ bine litera sânteĭ Scripturĭ. Eca cum, se esprimă el în privinţa inspiraţieĭ în prefaţa sa la psalmĭ: „Trebue să ştim, „ḑice el, că caracterul distinctiv al profeţieĭ nu este numaĭ „acela de a preḑice viitoriul, dar şi acela de a istorisi lucru-„rile presente şi viitóre. Aşa, dumneḑeescul Moisi ni-a rapor-„tat tot aceea ce făcuse Dumneḑeul universuluĭ de la înce-„put, fiind informat despre tóte nu atât de către óminĭ, pre cât „*prin charul sântuluĭ Duh*. De asemine, dumneḑeescul Da-„vid a vorbit în psalmiĭ seĭ de minunile pe care le făcuse „Dumneḑeŭ cu poporul seŭ, şi de acele pe care are să le maĭ „facă în viitoriŭ. Sunt uniĭ cariĭ susţin că nu toţĭ psalmiĭ sunt „compuşĭ de acest sânt împĕrat; n'am nimica de ḑis asupra „acesteĭ socotinţĭ, pentru că în fond puţin importă ca eĭ să „fie toţĭ aĭ luĭ, saŭ uniĭ şi a altora; căcĭ este constant că toţĭ „aŭ fost scrişĭ prin inspiraţia sântuluĭ Duh; noĭ ştim că Da-„vid a fost profet, şi că aceĭa de cariĭ se vorbeşte în Parali-„pomene aŭ fost aşijderea. Dar propriul profeţilor este ca „*limba lor să fie pană a scriitoriuluĭ ce scrie degrabă.*"

Trebue a observa în acest pasagiŭ a luĭ Teodorit că *profeţia* se ia în loc de *inspiraţie*, şi că numele de *profeţĭ* însémnă în genere pe *autorĭĭ inspiraţĭ*. Asemine este viderat că prin *charul sântuluĭ Duh* înţelege el acele luminĭ, acea direcţiune specială, acea mişcare şi inspiraţie, prin care sântul Duh a ferit pe sânţiĭ scriitorĭ de orĭ ce greşală, şi a făcut ca scrierile lor să fie în adevĕr *cuvênt al luĭ Dumneḑeŭ.*

Ceea ce Teodorit ḑice de psalmĭ, că adecă puţin importă de a se şti care este acela saŭ aceĭ care i-aŭ compus, ne face să ne amintim că sântul Grigorie Dialogul s'a servit de aceiaşĭ gândire în privinţa cărţeĭ luĭ Iov. Fiind că socotinţile sunt destul de împărţite asupra scriitoriuluĭ acesteĭ sânte cărţĭ, sântul Grigorie ḑice (Praef. moral. în Iob) că uniĭ aŭ atribuit-o luĭ Moisi, ceea ce el nu aprobă. Alţiĭ cred că a fost compusă de vre unul din profeţĭ, pe privire că nimine altul n'ar fi fost capabil să întrebuinţeze nişte espresiunĭ aşa de misterióse şi sublime, fără ca sufletul aceluia să se fi înălţat maĭ presus de lucrurile pămênteştĭ prin spiritul profeţieĭ. După ce expune ast-feliŭ diferitele socotinţĭ, sântul Grigorie decide cestiunea, lăsând a se presupune că toţĭ sânţiĭ scriitorĭ aŭ fost conduşĭ, inspiraţĭ şi dirigéţĭ de sântul Duh, ast-feliŭ că scrierile lor trebue privite ca opere a acestuĭ spirit divin.

„Este de prisos, dice sântul papă, a se maĭ osteni cineva „să caute pe autoriul care a compus cartea acésta, pentru „că credincioşiĭ nu se îndoesc *că sântul Duh este autoriul eĭ.* „Aşa în adevĕr sântul Duh a scris-o, pentru că elŭ i-a dictat cuvintele ca să se scrie; spiritul luĭ Dumnedeŭ a scris-o, „fiind că el este care i-a inspirat gândirile autoriuluĭ, care „a compus-o, şi că acesta s'a servit de cuvintele sale ca să ni „transmită faptele virtuţeĭ, pentru ca noĭ să le putem imita. „Ne-am face, fără îndoélă ridiculĭ, continuă sântul Grigo„rie, dacă cetind nişte scrisorĭ, ce am fi primit dela vre o „persónă înaltă, noĭ am negligea şi persóna autoriuluĭ, şi sen„sul cuvintelor sale, numaĭ pentru ca să cercetăm copilă„reşte cu ce feliŭ de condeiŭ să se fi scris acele scrisorĭ. Tot aşa, „dacă ştim o dată că sântul Duh este autoriul cărţeĭ luĭ Iov, „a ne maĭ opri şi a esamina cu prea multă curiositate pentru „a afla care este scriitoriul, n'ar însemna că discutăm asu„pra condeiuluĭ şi nu ne silim a profita cu folos de conţinu„tul cărţeĭ?“

Nu se póte dice nimica maĭ positiv şi maĭ lămurit asupra inspiraţieĭ sânţilor autorĭ, cariĭ aŭ scris dumnedeeştile cărţĭ ale sânteĭ Scripturĭ. Comparaţiunea de care s'a servit sântul Grigorie este plină de energie şi de lumină, şi este cu totul contrară opiniuneĭ unor teologĭ, cariĭ s'aŭ mulţămit a admite numaĭ o simplă asistenţă saŭ protecţiune, care să împedece pe sânţiĭ scriitorĭ de a cădea în vre o greşală. Sântul Grigorie o spune respicat că tot ce se cuprinde în Scriptură este *adevĕrat cuvêntul luĭ Dumnedeŭ.*

După atâtea probe din sânta Scriptură şi din sânta tradiţiune, se póte trage cu tot dreptul încheerea, că tot creştinul trebue să crédă că tóte cărţile canonice ale vechiuluĭ şi nouluĭ Testament aŭ fost scrise prin inspiraţia sântuluĭ Duh; că el a condus ast-feliŭ gândirile şi pana celor ce aŭ scris, în cât eĭ n'aŭ făcut nicĭ o greşală, nicĭ în ceia ce priveşte învĕţătura credinţeĭ şi a bunelor moravurĭ, nicĭ în privirea părţilor istorice, care sunt raportate în aceste scrierĭ. Acésta le pune pe cea maĭ înaltă tréptă de autoritate şi vrednicie.

După ce am stabilit ast-feliŭ prin dovedĭ şi mărturiĭ aşa de certe şi aşa de positive adevĕrul inspiraţieĭ, trebue să esaminăm şi greutăţile şi obiecţiunile ce se fac în acéstă privinţă.

Obj. 1. Dupre J. D. Michaëlis, tradiţiunea se reduce, în

ultimul analis, la mărturia bisericeĭ primitive; dar acéstă biserică n'are niciĭ un mijloc de a atesta faptul inspiraţieĭ, care fiind secret prin natura sa şi ascuns simţirilor, nu póte fi obiectul uneĭ mărturiĭ.

Noĭ rĕspundem la acéstă obiecţie, că deşi inspiraţia s'a petrecut în spiritul sânţilor scriitorĭ, şi cu tóte că este secretă, a putut însă să fie cunoscută cel puţin lor şi prin eĭ manifestată bisericeĭ primitive; şi ca probă evidentă că eĭ aŭ manifestat-o bisericeĭ, este că biserica a recunoscut din capul loculuĭ cărţile canonuluĭ ca fiind inspirate. Căcĭ, precum am maĭ ḑis, o convingere aşa de unanimă, aşa de universală, aşa de constantă şi aşa de veche, a trebuit neapărat să aibă o causă; şi pe de altă parte, este viderat că acéstă causă nu póte fi de cât declaraţia publică ce aŭ făcut-o apostoliĭ şi ceialalţĭ sânţĭ scriitorĭ, că scrierile lor eraŭ inspirate de Dumneḑeŭ. Aşa, mărturia bisericeĭ primitive n'are de obiect imediat faptul secret al inspiraţieĭ, ci declaraţia publică şi solemnă, ce i-a facut apostoliĭ şi profeţiĭ pentru inspirarea scrierilor lor. In cât faptul public al acesteĭ declaraţiĭ este o probă fără replică a faptuluĭ secret al inspiraţieĭ.

Obj. 2. Maĭ mulţĭ raţionaliştĭ Germanĭ pretind că Iisus Christos şi apostoliĭ, fiind Iudeĭ aŭ numit scripturile vechiuluĭ Testament *divine*, nu în înţelesul că ar fi inspirate, ci urmând vechiuluĭ obiceiŭ de a atribui luĭ Dumneḑeŭ orĭ ce lucru mare şi escelent.

Rĕspundem şi la acéstă obiecţiune, că noĭ nu putem maĭ bine judeca despre socotinţa Iudeilor, cariĭ trăiaŭ în timpul luĭ Iisus Christos şi al apostolilor, de cât dupre mărturia luĭ Iosif Flavie şi a luĭ Filon, scriitorĭ contemporanĭ. Dar orĭ cine ceteşte scrierile acestor doĭ Iudeĭ, este cu neputinţă să nu recunóscă că Iudeiĭ prin autoritatea divină a cărţilor lor înţelegea anume *inspiraţia* propriŭ ḑisă; şi că eĭ nu da nicĭ cum acesteĭ expresiunĭ acel înţeles larg ce naturaliştiĭ ar voi să'ĭ atribue. Şi pe de altă parte, dacă contra evidenţeĭ, s'ar găsi încă vre o obscuritate închipuită în socotinţele acestor doĭ autorĭ, mărturiile precise şi numeróse ce ni procură Talmudele şi vechiĭ rabinĭ, ar fi de ajuns ca să o spargă şi să o împrăştie cu totul.

Obj. 3. Mărturia luĭ Iisus Christos şi a apostolilor, ḑic alţĭ raţionaliştĭ, nu probéză nimica în favórea inspiraţieĭ; căcĭ argumentele ce eĭ trăgeaŭ din inspiraţia Scripturilor nu eraŭ de cât argumente ḑise *ad hominem*. Pentru că, dupá opiniunea aprópe comună, apostoliĭ cariĭ aŭ putut să argumenteze

dupre nişte sensurĭ ce Iudeiĭ dădea profeţiilor vechiuluĭ Testament, fără a le aproba, pentru ce n'ar fi putut să argumenteze tot asemine şi dupre inspiraţia Scriptureĭ, fără să o admită ?

Maĭ 'nainte de a rĕspunde direct la acéstă obiecţiune, noĭ vom face o observare, că fórte rar se întêmplă să recurgă cineva la o ast-feliŭ de argumentare, şi că Iisus Christos şi apostoliĭ, citând necontenit Scriptura în tóte cuvêntările lor, ar trebui să se presupună că eraŭ tot-déuna în oposiţie cu legile ordinare ale langajuluĭ, presupunere pre cât de gratuită pre atâta şi de ridiculă. Vom afirma acum : 1) Că când se întrebuinţéză argumente *ad hominem*, trebue să se anunţe anume, saŭ trebue să se cunóscă din şirul vorbeĭ că ast-feliŭ se argumentéză, maĭ ales când principul care se presupune este o greşală fundamentală, care trebue să se combată ; 2) Că nu trebue să se serviască cineva de o doctrină falsă în faţa celor ce nu o admit ; 3) Că, când se stabilesc puncte de doctrină saŭ precepte de morală, nu trebue nicĭ-o-dată să se stabiléscă pe o eróre fundamentală. Aceste sunt pre atâtea legĭ sacre, ce şi raţiunea şi dreptul natural prescriŭ orĭ căruĭ moralist. Eca dar legile ce ar fi violat Iisus Christos şi apostoliĭ dacă ar avea vre un temeiŭ opiniunea ce combatem noĭ. Căcĭ, 1) eĭ nu ni-aŭ dat nicĭ un semn dupre care sa putem distinge adevĕrata lor socotinţă, cu tóte că doctrina, ce suposa eĭ, era o eróre fundamentală, pe care eĭ trebuiaŭ anume să o respingă ; 2) din contra, sântul apostol Pavel a suposat inspiraţia Scripturilor, disputând contra gentililor, care nu o admiteaŭ, şi tradiţiunea ni spune că apostoliĭ aŭ îndemnat bisericile să se serviască de argumentarea inspiraţiuneĭ fără deosebire contra tuturor inimicilor religiuneĭ creştine, fie Iudeĭ, fie păgânĭ; 3) în fine, sântul Pavel îndemnând pe discipulul seŭ Timoteiŭ la cetirea sânteĭ Scripturĭ, 'ĭ dă ca motiv principal anume inspiraţia Scriptureĭ, inspiraţie pe care adversariĭ noştri o privesc ca o eróre capitală, care până la eĭ a împedecat pe óminĭ de a întra în înţelesul sântelor cărţĭ.

Obj. 4. Se obiectéză încă că este imposibil a privi ca inspirate de Dumnedeŭ nişte cărţĭ, care conţin falsitaţĭ şi contradicţiunĭ.

Dar demonstratu-s'a până aci, într'un chip satisfăcĕtoriŭ pentru un spirit resonabil, existenţa măcar a uniea din aceste pretinse falsităţĭ ? Cât pentru contradicerĭ, ele sunt numaĭ părute ; căcĭ raţionaliştiĭ Germanĭ se laudă că numaĭ eĭ aŭ făcut să disparǎ un mare numĕr ; şi trebue să recunóştem că

cu tóte erorile capitale în care i-aŭ têrît falsele lor principiĭ de exegesă, eruditiea lor profundă în limbile şi sciinţile orientale, 'ĭ-a făcut să esplice într'un chip satisfăcĕtoriŭ mulţime de locurĭ care, prin obscuritatea lor, deconcerta critica cea maĭ conştiinciósă. Dar óre aceste prime resultate nu sunt o probă evidentă că prin nouĕ silinţĭ, prin amănunte cercetărĭ, se va diminua şi maĭ mult numĕrul acelor pretinse greutăţĭ saŭ şi părute contradicţiunĭ, şi că trebue să atribuim acéstă neputinţă pentru present numaĭ neşciinţeĭ nóstre, eară nu sânteĭ Scripturĭ ?

Obj. 5. Tote popórele aŭ cărţĭ pe care la cred divine şi sacre; aşa Perşiĭ privesc *Zendavesta* lor ca revelaţie divină; tot aşa Indieniĭ cu *Vedele* lor, Chineziĭ cu cele cincĭ *King*, Mahometaniĭ cu *Coranul*, Rabiniĭ cu *Talmudul*. Dar este evident că aceste cărţĭ n'aŭ în ele nimică divin. Cum să ne încredinţăm dar că cărţile sânte ale creştinilor ar avea, din acest punct de vedere, acest privilegiŭ esclusiv?

Rĕspunsul la acéstă obiecţiune'l dă J. H. Janssens (Hermineutica sacră, cap. II, §. 11 tom. 1). El ḑice că numaĭ marea decadenţă în care se găsiaŭ acele popóre, care aŭ suferit ca nişte viclenĭ şarlatanĭ să rĕspândiască pintre eĭ cărţile pe care le-am citat, este causa că ele se privesc ca sacre şi divine. Nimica însă nu probéză că ar fi inspirate în adevĕr. Pe lângă acésta, învăţătura care se cuprinde în ele, aci ridiculă, aci superstiţiósă, aci viderat eronată, pentru că susţine politeismul, dovedeşte destul de clar că aceste cărţĭ sunt opere a unor amăgitorĭ. Şi ce este maĭ mult, nu se va găsi nicĭ o persónă celebră prin minunĭ saŭ profeţiĭ care să le recomande ca venind de la Dumneḑeŭ.

Pentru a curma maĭ rĕpede acéstă discuţiune, să luăm în cercetare pe Mahomet. Acest amăgitor, pentru a plácea Iudeilor a aruncat trinitatea creştină, făcêndu-se prin acésta plăcut şi arienilor, şi a menţinut tăerea împrejur. Spre a se da şi filosofilor ca bine-venit, el preferă politeismul, saŭ maĭ bine ḑis—stoicismul, deismuluĭ. Pentru a'şĭ da un aer de sânţenie, el opreşte întrebuinţarea vinuluĭ. Pentru a câştiga inimile prin prestigiul speranţeĭ, el promite óminilor după mórte câmpiĭ Eliseĭ. Spre a proveni la nevoile materiale ale partisanilor şi complicilor seĭ, el adună din tóte părţile, sub titlu de milostenie, sumĭ enorme. De témă să nu prea loviască în creştinĭ, el distinge pe Iisus Christos şi apostoliĭ seĭ cu numele cele maĭ pompóse. Ore tót aşa aŭ fácut autoriĭ sântelor nóstre cărţi? Dar cine se maĭ póte îndoi că creşci-

niĭ aŭ primit cărţile lor cu privilegiul de inspirate anume dela Iisus Christos şi apostolĭ, cariĭ s'aŭ confirmat misiunea lor cu mulţime de minunĭ şi profeţiĭ, care s'aŭ împlinit şi se împlinesc?

Greutăţile şi obiecţiunile asupra inspiraţieĭ fiind ast-feliŭ înlăturate şi resturnate, să trecem la o altă cestiune; aceea adecă dacă inspiraţia se întinde la tóte părţile Scripturei, chiar şi la acele care nu privesc nicĭ credinţa, nicĭ moravurile.

Uniĭ autorĭ aŭ susţinut că sântul Duh n'a inspirat şi nicĭ a favorisat măcar cu asistenţa sa specială pe sânţiĭ scriitorĭ în lucrurile care n'aŭ raport cu religiunea, cum sunt părţile curat istorice. Noĭ însă credem că inspiraţia se întinde asupra tuturor părţilor Scripturei; şi éca pe ce se razimă socotinţa nóstră.

1) Acele fapte care la întâia vedere se par a nu avea de cât un raport depărtat cu credinţa, formézá partea cea maĭ considerabilă a sânteĭ Scripturĭ; şi ar urma să fie neinspirate. Dar sântul apostul Pavel dice că *Tótă Scriptura este inspirată.*

2) Când Iisus Christos şi apostoliĭ aŭ atribuit sântelor cărţĭ o autoritate dumnedeéscă, eĭ n'aŭ făcut nicĭ o restricţiune. Ba încă sântul apostol Pavel rapórtă la învĕţătură tot ce se cuprinde în sânta Scriptură: *Tot ce s'a scris,* dice el, *s'a scris spre învĕţătura nóstră* (Rom. 15,4).

3) Opiniunea care mărgineşte inspiraţia divină numaĭ la părţile care privesc doctrina, a fost cu totul necunoscută în biserica primitivă.

4) In câte împrejurărĭ nu s'ar expune cineva la greşelĭ capitale, privind ca streine doctrineĭ nişte fapte, care tocmaĭ ar avea o legătură directă cu ea. Maĭ ales când scim că poporul Iudeŭ şi biserica sa, maĭ în tóte fasele istorieĭ sale, preînchipuia când pe Mesia, când pe poporul şi biserica creştină; şi când acésta însaşĭ, represintă biserica tirumfătóre din ceriurĭ.

Dar adversariĭ opiniuneĭ nóstre întimpină şi dic:

1) Sânta Scriptură neavênd în vedere de cât a ne învĕţa religiunea, nu este de credut ca să fi intervenit Dumnedeŭ şi în lucrurĭ curat omineştĭ.

2) Apostoliĭ nu eraŭ infailibilĭ în tóte cele ce diceaŭ, ci numaĭ în cele ce predicaŭ cu privire la învĕţătură şi moravurĭ; de ce dar să nu facem acéstă deosebire şi în scrierile lor?

3) Nu ar fi óre nedemn să atribuim sântuluĭ Duh până şi lucrurĭ triviale, ca ceea ce scrie sântul Pavel luĭ Timoteiŭ, de a'ĭ aduce mantaua, care o lăsase la Carp în Troada; că n'avea pe lângă sine de cât pe Luca, şi că pe Trofim l-a lăsat bolnav în Milet?

4) Se găsesc în sântele cărţĭ lucrurĭ, asupra cărora autoriĭ lor n'aŭ fost sigurĭ, precum şi opiniunĭ false. Ce însémnă spre exemplu, espresiunile de îndoélă *ca de* (Luca 3,13) *câte douĕ saŭ treĭ* (Ioan 2,6); ce însémnă că *sórele s'a oprit* şi că *ceriurile sunt solide?*

5) Se găsesc în Scriptură greşelĭ de memorie; aşa apostoliĭ şi evangeliştiĭ raportéză une-orĭ profeţiile în alţĭ terminĭ, saŭ citéză un profet în loc de altul; dar acésta nu se póte împăca cu inspiraţia.

6) Apostoliĭ recunoşteaŭ eĭ înşiĭ că nu vorbesc tot-déuna prin inspiraţie, ci şi dela dênşiĭ. Aşa sântul Pavel în prima sa epistolă către Corintenĭ (cap. 10, v. 10, 12) deosebeşte ceea ce *comandă Domnul* de ceea ce *consiliază el.*

7) Apostoliĭ aŭ fost supuşĭ greşeleĭ, chiar şi după pogorîrea sântuluĭ Duh; căcĭ sântul Petru s'a înşelat voind a supune şi pe genţiliĭ observaţiunilor legale Iudaice, dupre cum acésta s'a constatat la sinodul din Ierusalim (Fapte 15).

Orĭ cât de ingenióse ni s'ar părea aceste obiecţiunĭ, ele însă nu pot rĕsturna mărturia formală a luĭ Iisus Christos şi cea a sântuluĭ apostol Pavel, că tot ce se cuprinde în sântele cărţĭ este inspirat de Dumneḑeŭ; nicĭ autoritatea sânţilor părinţĭ, cariĭ aŭ învĕţat întru una că sânta Scriptură, fără nicĭ o restricţiune saŭ escepţiune, este *cuvênt a luĭ Dumneḑeŭ.* Dar să esaminăm şi aceste obiecţiunĭ şi să vedem dacă sunt fundate.

Cea întâea se razimă pe un raţionament cu totul fals; căcĭ, dacă scopul principal al Scriptureĭ este de a ne învĕţa adevĕrurile religiuneĭ, nu urméză că apostoliĭ n'aŭ fost inspiraţĭ şi în alte puncte pe care le tratéză în scrierile lor; nu urméză că în aceiaşĭ carte să întimpinam noĭ falsităţĭ amestecate cu adevĕrurile religiuneĭ. Din contra, tocmaĭ pentru că ne învaţă adevĕrurile religiuneĭ, să cerea ca sânta Scriptură să nu conţină nimica fals; căcĭ orĭ ce greşală alăture cu adevĕrul, ar putea fireşte să înjoséscă autoritatea acestuĭ din urmă, dacă nu să o nimiciască chiar.

A doua obiecţiune rădică la aceiaşĭ valóre vorbele cu scrierile apostolilor. Dar este o mare diferenţă între ele; căcĭ ca sĕ fie apostoliĭ infailibilĭ în tóte conversaţiile lor, ar fi trebuit

ca sântul Duh să'ĭ inspire necontenit şi să'ĭ dirige în gândirile, vorbele şi faptele lor; acésta însă nu credem că era necesar. Când, pentru ceea ce eĭ ne-aŭ lăsat în scris, şi care trebuia să rĕmână ca o regulă perpetuă în biserică, nu se póte ḑice tot aşa.

A treia s'a propus tocmaĭ din timpul fericituluĭ Ieronim, şi rĕspunsul ce dă el este fără replica. Vom ḑice dar împreună cu el că nicĭ de cum nu este nedemn de sântul Duh de a dirige spiritul ómenilor ast-feliŭ ca eĭ să nu comită erorĭ nicĭ în cele maĭ micĭ lucrurĭ. Negreşit că nu tot ce se cuprinde în sântele Scripturĭ este deopotrivă important; dar érăşĭ nu vom găsi nimică ca să nu fie de nicĭ un folos; aşa că trasurile cele maĭ puţin importante în aparenţă, ţin saŭ de integritatea şi simplitatea povestireĭ, saŭ servesc ca legătură între lucrurĭ.

A patra obiecţiune nu presintă nicĭ o greutate seriósă, căcĭ espresiunile îndoelnice nu probéză nicĭ de cum că autoriĭ carĭ s'aŭ servit de ele n'ar fi inspiraţĭ. Ele sunt o manieră de vorbă primită în limba ordinară a óminilor. Sântul Duh sciea negreşit numĕrul esact, dar n'aŭ voit să 'l descopere scriitorilor; aŭ socotit că era maĭ natural a'ĭ lăsa să vorbiască după cum se vorbesce în comun, ca cum ar fi vorbit de la eĭ-înşiĭ. Vom observa încă că sânta Scriptură neavênd de scop a ne învĕţa adevĕrurĭ filosofice, aŭ vorbit de lucrurĭ, ast-fel cum se vorbesce de ordinar. Aşa, noĭ şi astăḑĭ ḑicem: *Sórele rĕsare, sórele apune*, şi în vorba nóstră familiară nu amintim nimica de mişcarea pămêntuluĭ în jurul sóreluĭ; şi de şi în vorba comună zicem *bolta cerécsă*, nu înţelegem însă că cerul este solid. Aşa dar nu putem acusa pe sântul Duh că a lăsat pe sânţiĭ scriitorĭ sĕ vrobiască despre lucrurĭ aşa precum se vorbia atuncĭ de tótă lumea; dupre cum nu putem învinovăţi nicĭ pe autoriĭ profanĭ din timpul nostru, cariĭ vorbesc despre aceléşĭ lucrurĭ,precum s'a vorbit şi se vorbesce de la începutul lumeĭ.

A cincea obiecţiune cuprinde douĕ părţĭ distincte: prima că apostoliĭ şi evangeliştiĭ n'aŭ raportat profeţiile în propriiĭ lor termenĭ; şi a doua, că citéză câte-o-dată un profet în locul altuia. Noĭ rĕspundem, maĭ întâĭ că deşi apostoliĭ şi evangeliştiĭ nu s'aŭ esprimat cu acelé şĭ cuvinte ca şi profeţiĭ, eĭ însă n'aŭ schimbat nicĭ cum sensul profeţiilor; şi prin urmare acésta nu se póte considera ca lipsă de memorie saŭ ca o adevĕrată greşélă. Cât pentru partea a doŭa a obiecţiuneĭ, că apostoliĭ ar fi citat pe un profet în locul altuia, fericitul

Ieronim şi fericitul Augustin aŭ probat în deajuns, dupre cum am vĕḑut maĭ în urmă, că acéstă aserţiune n'are nicĭ o valóre.

A şesea obiecţiune nu este fundată de cât pe un equivoc de cuvinte; căcĭ deşi sântul Duh a inspirat pe apostolĭ în tot ce aŭ scris eĭ, sunt însă lucrurĭ pe care eĭ le ordonaŭ din partea luĭ Dumneḑeŭ şi altele pe care le ordonaŭ din partea lor. Cele întâĭ sunt comandamente de drept divin, şi cele de al doilea sunt precepte saŭ consiliĭ ominescĭ; aceste precepte însă, date de către apostolĭ, eraŭ nu maĭ puţin inspirate de Dumneḑeŭ. Aşa, pentru a înţelege bine pe apostolul Pavel, când vorbeşte de *precepte* saŭ *comandamente* a Domnuluĭ, trebue să observăm că el are în vedere aceea ce însuşĭ Iisus Christos aŭ ordonat saŭ prescris în evangelie; şi recunóşcem în acelaşĭ timp că afară de aceste precepte, aŭ putut da şi apostoliĭ sfaturĭ, care nu sunt în evangelie. Aceste sfaturĭ, însă pe care le dă Pavel saŭ ceilalţĭ apostolĭ, eraŭ nu maĭ puţin inspirate de sântul Duh; acele maĭ-cu-sémă care se cuprind în epistolele lor. Éca ceea ce deosebesce în destul sântul apostol Pavel, când sfatueşte pe femeĭ să nu se mărite de a doŭa óră; pentru care adauge *observaţiunea*: *Şi cred că şi eŭ am duhul luĭ Dumneḑeŭ* (1 Cor. 7, 40). Aşa dar prin o inspiraţie particulară apostolul dă nişte sfaturĭ aşa de înţelepte, şi ele devin parte din dumnezeeştile Scripturĭ, îndată ce sunt adresate prin scris credincioşilor; căcĭ *tótă Scriptura este inspirată de Dumneḑeŭ şi de folos spre învĕţătură*. . . .

Cât pentru locurile din a doŭa epistolă către Corintenĭ, este uşor a rĕspunde. *Maĭ ântâĭ*, că sântul Pavel nu se căeste drept vorbind, că a reprimat pe Corintenĭ, pentru că corecţiunea şi reprimanda ce le făcuse, devenise aşa de folositóre; dar voesce sĕ le spună că şi el s'a întristat împreună cu eĭ, în tocmaĭ ca un părinte, care să întristéză când pedepsesce copiĭ seĭ, şi împărtăşesce óre-cum durerea pedepseĭ ce le-o aplică, bucurându-se însă când vede că reprimanda a contribuit a le schimba purtarea în bine. *Al doilea*, dacă se pare că apostolul recunósce însuşĭ că lucréză şi vorbesce *ca un fără de minte*, prin acésta el dă a înţelege că deşi a se lăuda cine-va pre sine în genere este o nebunie, totuşĭ el este nevoit să o facă acésta pentru demnitatea apostolatuluĭ seŭ, pe care inimiciĭ seĭ se silia să-lŭ degradeze.

In fine rĕspundem şi la a *şéptea* obiecţiune, că nimene nu pretinde că apostoliĭ ar fi fost absolut infailibilĭ. Recunoscênd chiar că sântul Petru a putut să se amăgiască; recu-

noscênd că în greutăţile, care ḑilnic se presentaŭ, apostoliĭ puteaŭ să se susţină şi să se lumineze uniĭ pe alţiĭ, acésta nu împedică însă ca eĭ să fie inspiraţĭ, fie-care în propriile sale scrierĭ. Putem să afirmăm chiar că sântul Duh, care lucra prin eĭ, n'a voit să le descopere îndată óre-care lucrurĭ, fără ajutorurĭ ordinare; din contra i-aŭ plăcut ca eĭ să se serveascā şi de asemenea ajutórurĭ, pentru constatarea adevĕruluĭ. Dar unul din aceste mijlóce naturale, şi cel maĭ puternic, era de a discuta între eĭ, şi a decide în comun acord; pentru acésta însă nimenea dintre eĭ nu s'aŭ creḑut lipsit de ajutorul sântuluĭ Duh, ci din contra deslegarea cestiuneĭ o atribuiaŭ inspiraţiuneĭ divine : *părutu-s'a sântuluĭ Duh şi nouĕ*, ḑiceaŭ eĭ în urma orĭ-căreĭ decisiunĭ, care o luaŭ in comun acord.

Altă cestiune, care trebuesce resolvată, cu privire la sânta Scriptură, este, că *simpla asistenţă n'a fost de ajuns sânţilor scriitorĭ în nicĭ o parte a scrierilor lor*. Când sânţiĭ scriitorĭ şi părinţiĭ bisericeĭ aŭ vorbit de ajutorul supra-natural, care a susţinut pe autoriĭ sânteĭ scripturĭ în compunerea operilor lor, eĭ aŭ aplicat acest ajutor în genere la tótă Scriptura, fără a escepta vre-o parte óre-care, fie orĭ-cât de mică. Aşa, când Iisus Christos şi apostoliĭ aŭ numit vechiul Testament *lege divină, Scriptură divină, oracole a sântuluĭ Duh*; când toţĭ părinţiĭ şi învĕţătoriĭ religiuneĭ creştine, vorbind de vechiul şi noul Testament, le-aŭ numit pretutindenea *instrumente, organe a sântuluĭ Duh, condeie a duhuluĭ luĭ Dumneḑeŭ, córde mişcate de un arcuş divin*, eĭ n'aŭ stabilit nicĭ o distincţiune nicĭ între diferitele cărţĭ din care se compune sânta Scriptură, nicĭ între părţile fie-căriea din aceste cărţĭ. In fine când sântul Pavel declară *că tótă Scriptura este inspirată de Dumneḑeŭ*, când tradiţia din tóte timpurile n'aŭ mărginit inspiraţiunea numaĭ asupra unor părţĭ din Scriptură, ar fi ni se pare o cutezanţă prea mare să atribuim vre-uneĭ părţĭ din sânta Scriptură numaĭ simpla asistenţă a sântuluĭ Duh. Acésta s'ar permite numaĭ când acéstă asistenţă ar îndeplini tóte condiţiunile inspiraţieĭ propriŭ ḑisă; şi n'am avea nicĭ un drept să admitem un fel de ajutor care n'ar putea să împliniască forţa şi energia termenilor întrebuinţaţĭ de sânţiĭ scriitorĭ, şi care nicĭ într'un chip n'ar rĕspunde sentimentelor şi expresiunilor sânţilor părinţĭ. Dar orĭ cum s'ar privi lucrul, asistenţa este inferiórā inspiraţieĭ, pentru că ea are numaĭ acel scop de a dirige înţelegerea unuĭ sânt

scriitoriŭ în întrebuinţarea facultăţilor sale, ca să nu comită nicĭ o greşéla, pe când inspiraţia influenţéză maĭ mult asupra voinţeĭ, pentru a împinge pe scriitoriŭ şi a'l determina să scrie. Aşa, în simpla asistenţă, scriitorul este cel ce se determină a scrie, liber şi independent de orĭ ce ajutor supranatural, pe când în inspiraţie sântul Duh însuşĭ este autorul acesteĭ determinaţiunĭ. Incă o diferenţă: În inspiraţie, *Dumneḑeŭ* dictéză saŭ deştéptă pe sântul scriitoriŭ prin dumneḑeésca sa suflare, comunicându-ĭ cel puţin fondul aceea ce trebue să scrie, şi'l conduce ast-feliŭ ca nu numaĭ să nu greşéscă, dar ca tot ce scrie să fie *adevĕrat cuvênt a luĭ Dumneḑeŭ*, avênd ca autoriŭ pe Dumneḑeŭ însuşĭ; pe când în simpla asistenţă, sântul Duh nu dictéză nimic, ci numaĭ împedică pe scriitoriŭ să nu facă o rea întrebuinţare de luminile sale.

Afară de acésta, dacă în Scriptură sunt locurĭ compuse sub simpla asistenţa, urméză să fie unele părţĭ inspirate şi altele neinspirate, în cât aceste din urmă nu s'ar putea numi cuvênt a luĭ Dumneḑeŭ, ci cuvinte omineştĭ; dar acest amestecŭ de cuvênt a luĭ Dumneḑeŭ şi de cuvinte omineştĭ, departe de a afla cel maĭ mic sprijin în sânţiĭ scriitorĭ şi în sânta tradiţie, să găsesce din contra în oposiţie formală cu aceste douĕ autorităţĭ, care afirmă lămurit că *tótă* Scriptura a fost inspirată de Dumneḑeŭ şi că *în tótă întregimea eĭ* este cuvênt a luĭ Dumneḑeŭ.

Vom maĭ observa şi aceea, că dacă sânţiĭ scriitorĭ n'aŭ avut de ajutor, în compunerea scrierilor lor, de cât simpla asistenţă, atuncĭ ce diferinţă să póte face între scrierile lor şi între decisiunile sinódelor ecumenice? Dar tradiţiunea şi însăşĭ biserica vĕd o mare diferenţă; căcĭ Scripturile în ochiĭ lor sunt însuşĭ cuvêntul luĭ Dumneḑeŭ, pe când decretele sinódelor nu sunt considerate de cât ca esplicărĭ curat omenescĭ cu privire la cuvêntul luĭ Dumneḑeŭ; deşi aceste esplicărĭ sunt privite ca infaibile.

In fine, simpla asistenţă nu póte fi de ajuns pentru o operă reputată de Scriptură sântă, şi nicĭ póte acea operă să devină cuvênt a luĭ Dumneḑeŭ, ne fiind compusă prin inspiraţie, ci avênd de isvor sciinţa ominéscă. Insăşĭ biserica, asistată şi ea de sântul Duh, nu póte declara de cuvênt a luĭ Dumneḑeŭ o carte, care n'ar fi inspirată; căcĭ tot-déuna şi în genere prin Scriptura sântă s'a înţeles o operă compusă de sântul Duh.

Urméză în fine întrebarea, dacă inspirația se întinde până și asupra cuvintelor de care s'aŭ servit sânțiĭ scriitorĭ în compunerea operilor lor.

Autoritățile așa de numerόse și așa de importante, pe care noĭ le am citat în favόrea inspirațieĭ scriitorilor vechiuluĭ și nouluĭ Testament, nu sunt așa de clare și precise asupra întindereĭ inspirațieĭ, spre a ne putea pronunța cu certitudine că ea se întinde saŭ nu se întinde până și asupra espresiunilor de care s'aŭ servit sânțiĭ scriitorĭ. Din acéstă causă teologiĭ și esplicătoriĭ sânteĭ Scripturĭ, divisațĭ ca în două tabere, s'aŭ decis uniĭ pentru și alțiĭ contra inspirațieĭ verbale. Noĭ, departe de a condemna opiniunea contrară, socotim ca maĭ probabil că inspirația nu se întinde până și la cuvinte, și éca raționamentele pe care ne întemeem.

1) N'ar fi necesitate a admite inspirațiunea verbală decât pentru a stabili veritatea și infailibilitatea sânteĭ Scripturĭ și pentru a proba că ea este cuvênt a luĭ Dumnedeŭ. Dar Scriptura pόte avea aceste două caractere și fără inspirația verbală. Este de ajuns ca să fie inspirate tόte gândirile și ca sântul Duh, prin un ajutor special, să fi veghiat ca sântul scriitoriŭ să întrebuințeze termenĭ cuviincioșĭ prin care să exprime exact adevĕrurile ce 'i se comunica. Dacă totușĭ stăruește cine-va a susține necesitatea inspirațiuneĭ verbale, atuncĭ ar trebui să conchidem că diferitele bisericĭ din lumea creștină n'aŭ cuvêntul luĭ Dumnedeŭ, pentru că nu posed de cât traducțiunĭ scrise în diverse limbĭ și prin urmare în termenĭ cu totul alțiĭ de cât aceia carĭ au eșit din pana sânților scriitorĭ.

2) Diferența cea mare de stil, care se întêlnesce pretutindene, atât în oraculele profeților, precum și în scrierile apostolilor și a evangeliștilor, este încă o dovadă destul de puternică contra inspirațieĭ verbale. Fie-care dintre eĭ scrie dupre geniul seŭ, dupre educațiea, dupre seculul în care a trăit. Isaia, de o nascere distinsă, precum observă fericitul Ieronim, crescut la curtea regală, are un stil delicat, nobil, maiestos, cu un cuvênt, demn de educația sa. Amos din contra, născut într'un umilit bordeiŭ de păstorĭ, crescut pe lângă turme, nu presintă în tablourile și comparațiile sale, de cât imaginile viețeĭ câmpene (Ieron. Cap. 3 Amos, și prefața la Isaia). Sântul Luca, apt în limba grécă, scrie destul de curat, pe când sântul Petru se deosebește prin un stil strîns și concis. Nu este dar maĭ natural a atribui acéstă deosebire în modul de a scrie talentelor diferiților scriitorĭ,

de cât a recurge zadarnic la minunĭ şi a representa pe sântul Duh făurind o diversitate aşa de mare de langagiŭ, conform cu caracterul fie-căruia şi potrivit cu diferitele talente a scriitorilor?

3) În fine diferenţa în modul cu care evangeliştiĭra pórtă adese orĭ cuvintele luĭ Iisus Christos, se pare că ne autorisă nu maĭ puţin a respinge inspiraţia verbală. Căcĭ admiţênd, ceia ce nu se póte contesta, că evangeliştiĭ aŭ raportat cu fidelitate ceea ce li dicta sântul Duh, cum se póte justifica acéstă diversitate de espresiunĭ? Póte va ḑice cineva că ea este opera aceluiaşĭ Duh sânt? Dar atuncĭ noĭ nu maĭ avem, în pasagele divers raportate ale evangelieĭ, cuvintele luĭ Iisus Christos, căcĭ aceste dumneḑeeştĭ cuvinte ne maĭ fiind a luĭ Iisus Christos de cât în ceea ce priveşte sensul, şi dacă acest sens nu este de ajuns, dupre partisaniĭ inspiraţieĭ verbale, urméză neapărat că aceste pasage din evangelie nu maĭ conţin propriile cuvinte ale luĭ Iisus Christos, ceea-ce este contra credinţeĭ universale a bisericeĭ.

† **Innocent M. Ploeştênu.**

EXISTENȚA LUI DUMNEZEŬ
PROBATĂ CU ARGUMENTE DIN RAȚIUNE.

Óre există D-ḑeŭ? Étă cestiunea la care orĭ-ce om este ţinut a rĕspunde. In adevĕr, când un om, constrîns de necesitate de a'şĭ esplica misteriele ce'l încungiură, caută a'şĭ face o cale pintre ideele sale, dela început îşĭ adreséză acéstă întrebare: există óre un D-ḑeŭ? Dela rĕspunsul afirmativ orĭ negativ, depinde direcţiunea vieţeĭ sale, sórta sa pentru eternitate. Dacă D-ḑeŭ există, atuncĭ providenţa sa ne supraveghiéză şi justiţia sa ne aşteptă. Dacă D-ḑeŭ nu există, virtutea este numaĭ un nume, cum ḑicea Caton desperat, onórea o ilusiune (un vis) al sufletelor naive şi religiunea o invenţiune supĕrăciósă.—Eŭ voiŭ demonstra că D-ḑeŭ există, că, prin urmare, tot-ce umanitatea a avut maĭ generos şi maĭ măreţ în ideele şi sentimentele sale este o realitate vie, şi că lumea morală ca şi cea fisică, are sórele seŭ.

Acéstă demonstrare se va împărţi în treĭ: în prima parte, voiŭ stabili dogma despre existenţa luĭ D-ḑeŭ; în a doua, voiŭ rĕspunde la unele obiecţiunĭ şi prin acésta se vă confirma veritatea că D-ḑeŭ există; şi în a treia, mĕ voiŭ încerca de a spune ceea ce el este. — Platon voind într'o ḑi a stabili înaintea discipulilor seĭ acéstă mare veritate: *există un D-ḑeŭ*, strigă cu o vóce sublimă: „Ateneilor, dacă vre-o-dată am simţit nevoia de a învoca divinitatea, este maĭ cu sémă în acest moment. Să chemăm decĭ din tóte puterile nóstre ajutorul luĭ D-ḑeŭ pentru a ne arăta existenţa sa (1).“ In adevĕr, cum a ḑis-o unul dintre ceĭ maĭ marĭ cugetătorĭ actualĭ aĭ Anglitereĭ, D-r Nowman: „dintre tóte articulele de credinţă, cel maĭ încunjurat de dificultăţĭ, este existenţa luĭ D-ḑeŭ, dar care cu tóte acestea se impune cu maĭ multă putere spiritelor nóstre.“

I.

Filosofiĭ cariĭ, din anticitate până acum, s'aŭ aplicat a demonstra existenţa uneĭ Fiinţĭ supreme, aŭ întrebuinţat diferite probe, ce este uşor a se reduce la două. Ântĕia este scósă din consciinţa omenéscă ear a doua, din ordinea admirabilă ce străluceşte în natură. Le vom

(1) Legele.

espune pe rând, adăogênd şi ce ḑic în acéstă privire bărbaţiĭ marĭ în omenire.

Maĭ ânteiŭ, consciinţa omenéscă când este întrebată asupra acesteĭ chestiunĭ marĭ: óre există un D-ḑeŭ? respunde afirmativ. Consciinţa, în adevĕr, este un judecător necoruptibil, care se pronunţă despre valórea faptelor nóstre, ḑicênd de unele că sunt *bune*, ear de altele că sunt *rele*. Nimenĭ nu scapă de acéstă vóce intimă şi profundă, ce'i strigă: tu aĭ făcut bine, iar tu reŭ. Omul póte încerca de a acoperi strigătele solemnele ale consciinţeĭ sale, póte, ca un sumeţ luptător, a se lupta din resputerĭ cu acest óspe misterios, ce pórtă în sine şi continuŭ îl acuză, dar nicĭ-o-dată omul nu rĕmâne învingător. Iacob în fine putu învinge pre ânger în vale, dar omul nu póte nicĭ-o-dată trânti la pământ consciinţa sa. Apoĭ, unde s'a vĕḑut legislaţiune fără un legislator. Cine óre a instalat în noĭ acest tribunal, la care ne presentăm fără voia nóstră? Cine óre a sĕpat în sufletul nostru aceste legĭ ale justiţieĭ, care nu se plécă la capriciile pasiunelor nóstre? Precum Moisi nu este suveranul autor al tablelor legeĭ, aşa nicĭ noĭ nu suntem creatoriĭ consciinţeĭ nóstre. Cine dar? Familia? orĭ societatea? séŭ educaţia? Nicĭ cum maĭ mult. Căcĭ familia este judecată de către consciinţă; societatea şi educaţiunea încă sunt judecate. Ba adesa consciinţa este în oposiţie formală cu ceea ce se petrece în familie, cu ce se urzeşte în sînul societăţeĭ, şi cu ce se întreprinde de educaţie. Se cuvine decĭ a căuta maĭ pre sus de om pre autorul acesteĭ consciinţĭ nemilósă. Omul este uşor, ear consciinţa seriósă; omul schimbăcios, ear consciinţa nu se schimbă; omul pasionat, ear consciinţa liniştită, plină de judecată şi de imparţialitate. Decĭ, dacă nu omul, nicĭ nimic din ce vine dela om, n'a făcut consciinţa, atuncĭ consciinţa este opera luĭ D-ḑeŭ: prin urmare, D-ḑeŭ există, căcĭ nu póte fi efect fără causă.

Dacă consciinţa probéză într'un chip aşa de simplu şi riguros existenţa luĭ D-ḑeŭ, ordinea şi frumuseţea (cosmos) admirabilă ce străluceşte în univers nu o manifestă maĭ puţin. Se scie că pentru a avea certitudinea despre existenţa unuĭ om, nu este necesar de a'l vedea, numaĭ de cât; este de ajuns de a'ĭ vedea lucrările sale. Nimenĭ din ceĭ-ce există actualminte n'a vĕḑut pre Négoe Basarab V. v.; dar cine, privind măréţa şi frumósa catredală de Argeş, nu va afirma că el a existat? Tot aşa şi despre D-ḑeŭ. Nimenĭ nu l-a vĕḑut vre-o-dată (1), dar vedem continuŭ spendida lume, ce a făcut, şi conchidem: că D-ḑeŭ există. Ear pentru a da o maĭ mare evidenţă acesteĭ probe, să ne punem în faţa uniea din minunatele mecanisme ce a inventat geniul omenesc. D-ex: în faţa aceluĭ cuptor ce arde, aceleĭ ape în ferbere, aceluĭ abur ce împinge sulurile de oţel, a căror mişcare se co-

(1) Ión Epist. I, cap. IV v. 12.

municĕ la numeróse roţiĭ: în presenţa acestuĭ mecanism aşa de bine combinat, óre nu veţĭ aproba toţĭ că pentru construirea luĭ a fost ne. voe de un mecanic capabil?

Să ne punem încă în faţa unuĭ tabloŭ de pictură ce ne-ar representa o naufrângere. La vederea vasuluĭ în momentul de a se frânge, bătut de valurile furtunóse ale mărei îmflată până la norĭ, la privirea plutitorilor paliḑĭ, leşinaţĭ de fóme, tremurând de desperare, cu ochiĭ şi mânele întinse cătră cer, óre nu veţĭ crede pe de o parte că asistaţĭ la un adevĕrat desastru, ear pe de altă, că pentru compunerea unuĭ aşa de impresionător tabloŭ, a fost trebuinţă de un mare pictor?

De aseminea, când auḑiţĭ o musică încântătóre, orĭ când la un ospĕţ de familie sunteţĭ dulce legănaţĭ de farmecul răpitor al uneĭ melodiĭ melancolice, nu vĕ închipuiţĭ óre că pentru compunerea uneĭ musicĭ aşa de armonióse a fost numaĭ de cât trebuinţă de un artist? Aşa şi natura este un mecanism, un tabloŭ şi o armonie.

Natura este un mecanism ce a uimit pre toţĭ matematiciĭ, şi pe lângă acesta, maşinele nóstre cele maĭ puternice nu sunt de cât jucăriĭ copilăreştĭ. Ce sunt óre vĕrtejiĭ şi scripţiĭ noştri în comparaţiune cu sórele ce atrage la sine apele océnuluĭ sub forma graţiósă de norĭ, în comparaţiune cu astrele ce cutrieră inmensul spaţiŭ atrăgêndu-se unele pre altele şi echilibrându-se, dupre legele, pre care geniul luĭ Newtone în genunchĭ le-a formulat? Se admiră puterea locomotivelor nóstre ce duc enorme greutăţĭ pe liniele ferate; dar ce óre sunt aceste în raport cu globul nostru, carele alérgă prin aer cu o răpegiune uimitóre de treĭ-ḑecĭ chilometre pe secundă? Lumea este mândră că a aflat lumina electrică ce schimbă nóptea în ḑi, şi arată calea navigătorilor prin farurile (fănarile) cele învêrtitóre; dar singură numaĭ deprinderea ne împedecă de a nu fi cuprinşĭ de mirare în façia lumineĭ ceĭ nemărginite a sóreluĭ, care învinge tóte luminele stelelor, şi carele atinge cu raḑele sale maĭ mulţĭ marĭ planeţĭ perduţĭ în nişte distanţe necalculabile. Un ast-feliŭ de mecanism, viderat este că, nu s'a făcut fără un mare mecanic, ear acest mecanic are în tóte limbele numaĭ un nume: D-ḑeŭ; decĭ D-ḑeŭ există.

Natura este încă un tabloŭ a căruĭ frumuseţă a încântat pre toţĭ poeţiĭ. Mâna ingeniósă a anotimpurilor schimbă colorurile fără a lăsa să se învechiască, şi repară neîncetat ceea ce timpul continuŭ se încércă a strica. In fie-ce an, sub ochiĭ noştri, primăvéra îşĭ revérsă panerul seŭ de florĭ; vara aduce secerişul seŭ; tómna ne înavuţeşte cu fructele sale, ear frigurósa iérnă se acopere ca o mirésă cu vĕlul brumelor şi al zăpedeĭ. Fără acéstă minunată variaţiune, fără acésta continuă reîntinerire a natureĭ, viéţa omenéscă ar fi maĭ puţin plăcută, dacă nu insuportabilă. Fie-care an . . . . dar a mĕ întinde maĭ mult în descrierea splendorilor natureĭ, atât de mult descrise de

poeți, este a cădea în repețirĭ pretențióse. Un lucru însĕ nu s'ar putea repeți îndeajuns: că pentru acest tabloŭ a trebuit un pictor; decĭ D-ḑeŭ există.

In-fine, natura este o armonie; nu numaĭ o armonie musicală: de la murmurul zefiruluĭ, cântecul duios și dulce al previghitóreĭ până la accentele majore și minore ale vóceĭ omeniștĭ; ci o armonie de ființĭ și de regnurĭ, care se succedéză regulat și forméză un concert admirabil. Așa mineralul dă elemente nutritóre vegetaluluĭ, vegetalul întreține la rândul seŭ viața animaluluĭ; apoĭ în capul creațiuneĭ apare omul resumând în sine tóte armoniele universuluĭ. Mineralul nu scie că este, planta nu scie că viețuește, animalul nu cunóște secretul ființelor și dórme liniștit între nutrețul seŭ de astă-ḑĭ și cel de mânĭ. Dar omul cu inteligența sa descopere dinapoia vĕluluĭ strălucitor al lumelor, marea figură a Celuĭ ce a creat totul, și în entusiasmul seŭ la vederea mecanismuluĭ, a tablouluĭ și a armonieĭ creațiuneĭ, cântă pe acordul liric: „Auḑit-am, Dómne, taina economieĭ tale, înțeles-am lucrurile tale, și am glorificat Dumneḑeirea ta."

Dar proba de existența luĭ D-ḑeŭ se fortifică încă maĭ mult prin provedența cu care lumea creată se conservă tot-dé-una frumósă, pururea nouă, ca cum ar fi eșit acum din mânele Creatoruluĭ. Ear acésta se consideră de filosofĭ ca o continuare în creare, nu maĭ puțin admirabilă, ca creațiunea de la început. De vom considera operile cele maĭ faimóse ale ómenilor pentru frumsețа și duritatea cărora nu s'a crutat nimic, vedem că cu timpul ele decad. Catedrala de la Argeșŭ, Treĭ-Ierarhiĭ din Iașĭ, aŭ trebuit să se refacă pentru a maĭ putea representa frumsețа primitivă. S-ta Sofia din Constantinopol astăḑĭ nu se maĭ cunóște; S-tul Petru din Roma nicĭ până astăḑĭ nu s'a terminat dupre planul primitiv. Partenonul de la Atena stă în bucățĭ, ear alte edificiĭ mărețe ale omenireĭ trecute, definitiv s'aŭ ruinat (Babilon, Ninevi, Palmira etc. etc). Madonele (Icónele MameĭDomnuluĭ) luĭ Rafael și-aŭ perdut grațiele primitive; însășĭ operile musicale ale luĭ Rossini, Mozart, Beethoven și alțiĭ nu maĭ par a inpresiona tot așa de viŭ pre audiențiĭ actualĭ. Pe când mecanismul ceruluĭ, de la stéua cea maĭ mică până la cometa cea maĭ îndrâsnéță, este apururea noŭ și puternic; tabloul natureĭ de la flóre până la sóre continuă a remânea vioiŭ și radios; armonia lumeĭ, de la firul de ĭérbă ce suspină dupe rouă până la grindina ce bubue și detună, remâne pururea frumósă, sublimă și splendidă. Prin urmare, și ca providență D-ḑeŭ există. O mecanic sublim, pictor sublim, musicant sublim, salutare! Tu aĭ fost, eștĭ și veĭ fi! Venițĭ acum ómenĭ marĭ aĭ tuturor seculilor, geniĭ suverane, magistri aĭ cugetăreĭ, venițĭ de aclamațĭ pre făcătorul vostru. Étă-ĭ: Platon, maĭ pre sus de frumsețile schimbăciόse

ale natureĭ, recunóşte o frumseţiă supremă, a căreea frumuseţele naturale sunt numaĭ o palidă imágină.

Aristotel inpresionat de viderea cum fiinţele îşĭ transmit unele altora mişcare, ce în sine nu o posed, conchide din acésta existenţa unuĭ prim motor. Ciceron, reunind în sine geniul filosofic al Romanilor, se aplică la descripţiunea animalelor, espune cu elocuenţă moravurile, industriele şi constituţiele organice, şi în urmare dă glorie divinităţeĭ ce le-a creat. Plutarch nicĭ nu'şĭ putea închipui ò lume fără de D-ḑeŭ. Ear creştinismul este însăşĭ realisarea împărăţieĭ luĭ D-ḑeŭ pe pământ. Simţul divin, cuvêntul Dumneḑeesc, spre a fi înţeles de ómenĭ, se realisă în persóna luĭ Iisus Christos. De aceea toţĭ bărbaţiĭ marĭ în creştinism nu sunt de cât un resunet al acesteĭ incarnaţiunĭ divine; pintr'ênşiĭ omenirea cântă *Osana întru cele de sus, pe pământ pace şi între ómenĭ bună-voire* din partea luĭ D-ḑeŭ. Dar să revenim la filosofĭ : Cartesiŭ studiază ideea sa despre infinit şi se înalţă la existenţa infinituluĭ personal, de unde numaĭ a putut acéstă idee a'ĭ veni. Apoĭ Fenelon, ca un alt David, dă sbor liber peneĭ sale a nara gloria luĭ D-ḑeŭ aşa de strălucită în disposiţiunea aeruluĭ, a pământuluĭ şi a apelor; ear Bossuet şi Filaret al Moscveĭ învéţă anatomia şi medicina pentru a analisa maĭ bine corpul omenesc, şi a admira înţelepciunea divină, ce străluceşte în creaţiunea omuluĭ. Leibnitz, acel nobil şi audace înţelept, întreprinde cu tótă sciinţa Germanieĭ a formula apologia Divinităţeĭ. In fine, însuşĭ Voltaire deşi încredul, scrise acest distih celebru : „Lume acésta fórte mĕ încurcă şi eŭ nu pot cugeta cum există acest césornic şi ornicar să nu pótă avea“.

Jean Jacques Rousseau probând, la rândul seŭ, existenţa luĭ D-ḑeŭ, merge până a ḑice : cu cât maĭ puţin îl înţeleg, cu atâta maĭ mult îl adorez (1).

Maĭ departe a înşira tóte opiniunele despre D-ḑeŭ ale învĕţaţilor naturalişti şi fisicĭ de la Kepler şi Bacon până la actualiĭ Faraday Mayer şi Quatrefages ar fi a face istoria religiuneĭ. Voiŭ aminti numaĭ de marele istoric filosof Belgian, Laurent, ce ḑice : că istoria este manifestarea planurilor luĭ D-ḑeŭ, şi a concursuluĭ activităţeĭ omeneşti. Că, prin urmare, viéţa omenéscă este o educaţiune, a căreea magistru este D-ḑeŭ, şi istoria ni descopere progresul, ce elevul face sub mâna magistruluĭ (2). Ear filosoful Francez Paul Janet în descrierea causelor finale probând că pretutindenea în natură se vede un *scop vedit*, conchide că universul întreg este creat şi guvernat de o raţiune a tot înţeléptă şi provĕḑetóre. *Scopul* dar în natură este altă dovadă puternică a sciinţeĭ omeneştĭ că exista D-ḑeŭ.

Ceea ce ómeniĭ marĭ aŭ ḑis în acéstă privire, aŭ ḑis-o şi tóte po-

(1) Émile.

(2) Istoria Filosofieĭ Tom 18. Introducere.

pórele, după ómeniĭ marĭ. Selbaticiĭ aŭ idoliĭ lor nomaḑĭ. Sepăturele ce curiositatea nóstră le-a întreprins pe terenurile Babilonuluĭ, orĭ a Egiptuluĭ ni-aŭ descoperit temple acoperite de ruinĭ. Nimic nu este maĭ evident astăḑĭ ca unanimitatea popórelor de a recunóşte un D-ḑeŭ. Omul n'a luat posesiunea uneĭ bucăţĭ de pămênt fără a nu redica altare. Numaĭ ignoranţa şi pasiunele aŭ desfigurat idea primitivă şi exactă ce genul omenesc avea despre divinitate. Idolatria este fiica erorilor nóstre. Noĭ am divinisat viţiele nóstre pentru a nu fi obligaţi a le combate, ómeniĭ s'aŭ înşelat despre adevĕrata natură a luĭ Dḑeŭ dar nu şi despre existenţa sa.

Ast-feliŭ este evidenţa aceste veritățĭ : *D-ḑeŭ există*; dar acéstă evidenţă nu este fără umbră; de aceea se cuvine a împrăştia tot ce'ĭ întunecă lumina.

II.

Genul ominesc, dinpreună cu tot ce are în sine maĭ nobil şi maĭ învĕţat, se acordă a ḑice cu apostolul Paul : „ Tótă casa se edifică de cine-va, ear cel ce a creat tóte este D-ḑeŭ“ (1). Dar acest D-ḑeŭ este óre distinct de univers, orĭ el nu este de cât însuşĭ universul? Aicĭ începe discuţiunea. Uniĭ, ca stoicieniĭ anticitățeĭ şi panteiştiĭ moderni, pretind că D-ḑeŭ şi lumea este tot una. Virgil a esprimat acéstă teorie în poema sa :

„Un spirit animéză natura şi se aflä amestecat cu totalitatea sa (2).“

In acest cas, D-ḑeŭ ar fi în univers ca sufletul în corpul nostru şi ar avea tot acelaşĭ rol, adecă D-ḑeŭ ar vegeta în plante, ar străluci în planete, ar via în animale; ceea ce de uniĭ modernĭ se esprimă prin: *inmanenţa* luĭ D-ḑeŭ în natură. Alţĭ cugetătorĭ, cariĭ sunt şi ceĭ maĭ numeroşĭ şi maĭ inteligenţĭ, susţin că D-ḑeŭ este o fiinţă personală, că este destins de operă precum sculptorul este destins de statua sa, şi că conduce universul la destinele sale cum un admiral conduce o flotă la port. Aceştĭ din urmă aŭ dreptate. Şi écă doue probe nerefutabile : 1 Universul, ce pórtă în sine gloriósele semne ale inteligenţeĭ, ce l-a făcut, este lipsit de spontaneitate, de liberate, şi n'are nimic din ceea ce constitue o fiinţă personală; 2) universul este finit, limitat, mărginit în perfecţiunile sale. Prin urmare, nu este D-ḑeŭ, căcĭ D-ḑeŭ este prin escelenţă liber, şi esenţa sa este de a fi infinit şi perfect în totul.

1) Universul este lipsit de spontaneiate (voinţă de a începe de la sine ceva). In adevĕr, orĭ-cât de minunate ar fi mişcările făpturilor, ele se fac în virtutea unor legĭ necesare şi se întorc deapururea

(1) Epist. Evreĭ c. III, v. 4.
(2) Eneida c. VI.

aceléşĭ. Pământul se învêrte pururea pe aceéşĭ eliptică. Luna 'şĭ reîntórce în tóte lunele aceléşĭ fase. Océnul îşĭ regulézǎ fluxurile şi refluxurile sale dupre legĭ fixe. Cele patru anotimpurĭ se succedézǎ statornic în aceéşĭ ordine. Dacă însă universul ar fi însuşĭ causă şie, dacă ar fi o inteligenţă supremă, şĭ-ar schimba prin combinăciunĭ nouĕ ordinea ce'l constitue. Caracterul uneĭ inteligenţĭ înalte este tocmaĭ de a descoperi raporturĭ nouĕ şi de a le aplica. Uĭtaţi-vĕ la om. Cum a variat el combinaţiunea lucrurilor, ce servesc la întrebuinţarea sa! In arhitectură sunt patru stilurĭ: cel grec împărţit în doric, ionic şi corintiac; stilul roman cu arcada plină; cel bizantin cu cupolele sale, şi stilul gotic cu înaltele şi uşórele sale arcurĭ unghiulare. In resbel, omul a înlocuit lance ce loveşte de aprópe cu artileria ce loveşte de departe; în comerţ a înlocuit căile de pétră şi carele cele grele prin căĭ ferate şi locomotive. El schimbă aspectul pământuluĭ: apropiă distanţele, sópă canale, străpunge munţiĭ, vorbeşte şi aude la distanţe marĭ prin telefóne şi scrie prin electricitate cu răpegiunea gânduluĭ; étă o admirabilă varietate de combinaţiunĭ nouĕ, şi semnul uneĭ inteligenţĭ înalte.

Dar natura nu variază. Stelele nu'şĭ schimbă posiţiunea, ca o armată în timpul de bătae. Ele se întorc într'un cerc neschimbabil. Pionul nu se strămută în văele Siretuluĭ, nicĭ Dunărea nu se osteneşte udând pólele Românieĭ. Rîndunica îşĭ face astăḍĭ cuibul în turnurile metropolieĭ de Iaşĭ, cum şi'l făcea, acum treĭ-miĭ de anĭ, la acoperemêntul templuluĭ luĭ Solomon. Natura este frumósă, nu contraḍic; dar este órbă. Ea se mişcă admirabil fără nicĭ o îndoire, dar ca un sclav ascultă de mâna cea atot-puternică ce a făcut-o. Prin urmare, ea nu este D-ḍeŭ.

2) Natura este mărginită în perfecţiunele sale. Maĭ trebue a o demonstra? Cugetaţĭ numaĭ la voĭ înşi-ve, la întunericul din mintea vóstră, la slăbiciunele inimeĭ vóstre, la rĕtăcirele culpabile ale imaginaţiuneĭ vóstre, şi spuneţĭ de vĕ credeţĭ Dumneḍeŭ? Dar, dacă voĭ nu sunteţi D-ḍeŭ, voĭ cariĭ sunteţĭ cea maĭ frumósă parte din creaţiune, cum va fi creaţiunea? Douĕ-ḍecĭ bucăţĭ de sticlă, reunite împreună, nu pot să formeze o oglindă dintr'o bucată; o mie de perfecţiunĭ finite nu vor forma nicĭ-o-dată o perfecţiune infinită. Acésta este vederat ca ḍiua. Prin urmare, lumea nu este D-ḍeŭ. Decĭ D-ḍeŭ există separat de lume.

Dar îmĭ veţĭ ḍice: dacă este un D-ḍeŭ, pentru ce există rĕul? Pentru ce suferinţa, pentru ce greutăţile nesuferite ce amăresc viéţa, şi pentru ce mórtea, ce o termină aşa de crud? Acéstă obiecţiune este stînca de care se loveşte raţiunea. Ne vom încerca pre cât se póte a o resolvi. Durerea există, nu este miḍiloc a o contesta. Dar sunt douĕ chipurĭ a întîmpina durerea. Cel d'inteiŭ constă în a o primi cu lini-

şte şi rĕbdare; ear al doile în a o primi cu murmur, furie, amărăciune, şi a'şĭ face din ea o armă contra luĭ D-ḑeŭ.

Care are dreptate; rĕbdarea ce plănge şi aştéptă, orĭ desperarea ce se revoltă şi blasfemă? Socot că rĕbdarea. Căcĭ reul are de causă nu pre D-ḑeŭ, ci pre noĭ. Abusul libertăţeĭ nóstre produce reul. In societatea nóstră d: ex: óre D-ḑeŭ turbură familiele, falsifică relaţiunele între ómenĭ, calomniază reputaţiunea vecinuluĭ? óre D-ḑeŭ atacă onórea, innocenţa, virtutea; şi nu pasiunele nóstre cele nedesciplinate? Este adevĕrat că mórtea, acest reŭ teribil, loveşte fără deosebire şi cruţare, ba adesa chiar contra raţiuneĭ? Dar óre D-ḑeŭ a făcut mórtea? Nu. Când cine-va se sue pe cursul unuĭ fluviŭ, ajunge la sorgintea sa. Suiţi-vĕ pe cursul sgomotos al acestuĭ mare fluviŭ al reuluĭ, carele se îmflă de tóte viţiele şi crimele nóstre, şi la sorgintea luĭ veţĭ afla voinţa culpabilă aceluĭ ântĕiŭ om, carele, în loc de a se servi de libertatea sa pentru a asculta, s'aŭ servít de ea pentru a se face culpabil.

Dar póte nu veţĭ lipsi de a insista, şi a ḑice: pentru ce D-ḑeŭ făcu pre om liber?

Pentru douĕ motive: *a)* pentru că D-ḑeŭ voi a fi iubit de noĭ liber; *b)* pentru că voi a ne da gloria de a merita noĭ fericirea nóstră.

D-ḑeŭ creă lumea nu atâta pentru a'şĭ arĕta puterea, mărimea şi frumuseţa sa, pre cât pentru a'şĭ manifesta iubirea sa. Apoĭ, caracterul esenţial al iubireĭ este de a fi de voe, consimţit şi liber. Nime dintre ómenĭ nu voeşte a fi iubit de un amor silit şi fatal. D-ḑeŭ de asemenea a voit a face fiinţĭ, care să'l iubiască nesilit şi fără constrîngere. Pentru acésta tocmaĭ ne-a şi dat libertatea: de a ne lipi de dênsul după o matură deliberaţiune, orĭ de a ne depărta de dênsul, de vom judeca-o acésta în interesul nostru. Omagiele şi semnele de stimă nu ni plac de cât atuncĭ, când ní vin de la un suflet convins. Acésta o vra şi D-ḑeŭ; pentru acésta ne-a făcut liberĭ.

Maĭ mult, D-ḑeŭ n'a voit ca gloria de care ne-am bucura să fie numaĭ o glorie pur gratuită, pentru care nu am fi făcut nimic. D-ḑeŭ ne-a trătat mult maĭ demnĭ. El ne-a aruncat într'un câmp de luptă şi ne-a ḑis: De veĭ fi brav, îţĭ voiŭ încununa fruntea cu laure, şi purtându-le, veĭ recunóşte marinimia şi dărnicia celuĭ ce ţi le-a dat, ear tu veĭ fi legitim mândru de curagiul teŭ cu care le-aĭ căştigat."

Étă pentru ce D-ḑeŭ ne-a făcut liberĭ; căcĭ libertatea face meritul. Pentru ce óre blamaţĭ pre mişelul ce dă dosul inimiculuĭ? Fiind-că, fiind liber de merge înainte, a rupt-o de fugă. Pentru ce óre recompensaţĭ pre soldatul ce a salvat stégul? pentru că, fiind liber a se bate saŭ a se culca la pămênt, a preferit o glorie periculósă în loc de un repaus desonorător. D-ḑeŭ a făcut cum facem şi noĭ: a făcut

libertatea pentru a face meritul; ear meritul l-a făcut pentru a face recompensa.

Cred că se înţelege de acum pentru ce există libertatea, şi pentru ce existenţa reuluï, urmare a acesteï libertăţï, nu probéză nimic con tra existenţeï luï D-ḑeŭ.

Dar óre se póte susţinea că n'ar fi nicï un mister în acésta distribuţiune de bunurï şi de rele, ce pare atât de capriţiósă aicï pe pământ? Nu; totul nu este uşor de înţeles în acéstă privire; sunt nenorocirï ce deconcertéză raţiunea : ele cad preste capite virtuóse. Dar lampa ce permite sepătoruluï de mine de a scormoli pămêntul nu este sórele ce luceşte în cerurï. Şalgăul nega-va óre existenţa sóreluï pentru că mi'l zăreşte din adêncul gropeï, unde s'a afundat de viŭ? Raţiunea nóstră este o lampă de şalgăŭ, ear D-ḑeŭ sórele. In ḑilele nóstre se aude ḑicêndu-se adesa că raţiunea omenéscă este în progręs, că numaï eï singure se cuvine a ne supune, şi că tot ce este misteriŭ trebue să lipsiască din spiritul nostru.

Dacă am maï crede pe uniï scriitoriï, chreştinismul denaintea dogmelor sale ni ordonă de a da la o parte raţiunea nóstră, cum musulmaniï îşï lépădă sandaliï la pórţile moscheelor lor. Adversariï noştri aŭ aerul de proclama că totul pretutindenea aiurea este clar, şi numaï creştinismul este obscur. Li cer ïertăciune pentru atâta uşurinţă şi uitare; misteriele însĕ în natură ocupă un loc tot aşa de larg ca şi în religiune, şi aceste mistere cine óre le constată de nu raţiunea? D-ḑeŭ, pogorîndu-se în mijlocul învĕţaţilor, în sinul academielor, ar fi îndrept a li ḑice : Voï, cariï ve înarmaţï cu neputinciósa vóstră raţiune contra me, respundeţi'mï : Sciţï ce óre este focul, căldura, electricitatea, lumina, mişcarea? Ce óre este un sunet, o colóre? Ce eterul, timpul şi spaţiul? Esplicaţi'mï pentru ce o plantă veninósă creşte alăturea de o érbă sănătósă, cu tóte că îşï trage alimentele tot din acelaşï teren? Acéstă materie, ce o frămêntaţï cu atâta mândrie şi succes, óre'ï cunóşteţï esenţa? Cartesiŭ ḑice că materia este întinderea, ear Leibnitz ḑice că materia este o forţă simplă numită monadă. Intre Cartesiŭ şi Leibnitz óre v'aţï făcut alegerea şi subiectul este óre destul de lĕmurit? Imï atăcaţï providenţa, care între altele a inspirat inima şi devotamentul mameï vóstre pentru voï, v'a inspirat vouĕ bunĕtate blăndă pentru fiiï voştri; dar să nu mergem aşa de sus a căuta dificultăţï de resolvit. Étă arama, argintul, fosforul şi cărbunele; esplicaţi'mï causa internă a diferenţeï lor specifice. Fosforul are cutare proprietăţï, ear cărbunele cutare: pentru ce? Esplicaţi'mï pentru ce iasomia şi liliacul aŭ un parfum aşa de diferit, deşi ornéză aceiaşï grădină şi beaŭ aceiaşï rouă? Cum viţa de vie cea dură, aspră şi nodorósă produce strugurul cel atât de dulce şi frumos? Cum peliţa uneï ghinde cuprinde organisaţiunea gigantică a unuï stejar?

Pentru ce corpul vostru creşte pănă la o epocă, ear de la alta începe a scădea? Acésta'ĭ legea sa, veţĭ ḑice. Dar ce însémnă acest cuvênt: *legea sa,* de nu ignoranţa vóstră deşértă, care se ascunde sub masca uneĭ sciinţĭ falsă? Căcĭ ceea ce voĭ decoraţĭ cu pomposul nume de *lege*, nu este de cât reîntorcerea statornică a aceloraşĭ fenomene, fără a li putea da altă raţiune, de cât exacta lor periodicitate."

Étă ce ar obiecta D-ḑeŭ învĕţaţilor, şi cu dreptate. Se scie că dintre tóte doctrinele, creştinismul este acel ce iubeşte maĭ mult lumina. Scólele luĭ teologice nu sunt scóle mute, unde să se impună orbeşte orĭ-cuĭ orĭ-ce. S'a discutat în scólele primitive ale Alexandrieĭ şi Antiohieĭ; s'a discutat în seculul de miḑiloc sub imperiul Bizantin, se discută acum de treĭ secule, şi astăḑĭ cu deosebire înfloresc scólele teologice la apus, la rĕsărit, la méḑă-ḑi şi méḑă-nópte a Europeĭ. Dar creştinismul nu se făleşte de a vedea clar şi acolo, unde D-ḑeŭ n'a voit. El n'are aceste pretenţiunĭ superbe; lasă semisciinţeĭ acéstă aroganţă ridiculă, şi de óre-ce geniele cele maĭ marĭ s'aŭ perdut şi se perd încă în analisa uneĭ picăturĭ de apă, creştinismuluĭ se pare lucru de tot simplu a nu putea resolvi tóte obiecţiunele raţiuneĭ nóstre ceĭ mărginite contra providenţeĭ divine. Creştinismul ni afirmă numaĭ că acéstă providenţă există, şi ni-o arată probându-ni că D-ḑeŭ este şi are în sine tóte perfecţiunele. Creştinismul însĕ nu se însărcinéză de a justifica providenţa în tóte împregiurările. El lasă acéstă grea sarcină luĭ D-ḑeŭ însuşĭ, carele pentru a repune raţiunea nóstră are previderele înţelepciuneĭ sale ceĭ nemărginite, ear pentru a recompensa suferinţele nóstre de o ḑi, ni face cunoscute bucuriele inmense ale vieţeĭ eterne.

III.

Când cine-va nu póte vedea un om nicĭ a vorbi cu dênsul, ajunge a'ĭ studia lucrurile sale, şi a cunóşte cine este el. Istoria arteĭ ni spune că după-ce Michel-Angel a sculpat pre Moisi, fu răpit de o sublimă mişcare de admiraţiune, şi lovind cu ciocanul seŭ genunchiul statueĭ, îĭ ḑise: vorbeşte şi mĕ numeşte! Dar frumósa marmură părea a ḑice celuĭ ce a sculpat-o: óre majestósa espresiune ce mi-aĭ dat nu ajunge a proclama geniul teŭ? Aseminea omul în dorinţa sa de a răpi de la natura numele şi cunoştinţa autoruluĭ eĭ, o loveşte şi'ĭ ḑice: vorbeşte natură şi spune'mĭ cine te-a făcut! Ear natura lină şi vióe îĭ respunde suriḑênd: Omule! óre frumuseţa şi atributele mele cele admirabile nu te fac a cunóşte fiinţa supremă, a căreea eŭ sunt numaĭ o asemănare depărtată deşi radiósă? Să studiem dar atributele natureĭ, ele ne vor spune cine este D-ḑeŭ.

Atributele natureĭ sunt numeróse şi descripţiunea lor a împlut cărţile filosofilor şi ale poeţilor, cu tóte că încă n'aŭ studiat-o deplin.

Noï însĕ aicï ne vom ocupa numaï de: puterea, justiţia şi dragostea, ce se vede în ea, şi prin urmare în D-ḍeŭ. Chestiunea Trinităţeï nu póte fi atinsă, căcï vorbim în genere despre divinitate şi cu argumente scóse numaï din mintea omenéscă.

Orï-cine cunóşte că în natură este o putere. Mişcarea vijelósă a océnuluï sfărămând navele cele maï tarï şi de oţel inventate de arta omenéscă; mulţimea enormă a plantelor ce balanţéză ca nişte lampe în inmensitatea cerurilor; atracţiunea reciprocă şi gravitaţiunea ce le face a se roti în jurul astrelor şi dinpreună cu acestea în jurul unuï centru necunoscut; focul vulcanilor şi cutremurele ce fac să se despice pămêntul ca o bómbă de tun; tóte acestea sunt semne că natura este puternică. Apoï, făptura, că acésta vrea să ḍică natură, nu are de cât ceea ce a primit de la făcătorul eï; prin urmare D-ḍeŭ este puternic.

Dar natura fisică este numaï opera inferióră a luï D-ḍeŭ, şi piedestalul glorieï sale. Natura morală este opera sa cea escelentă. Să deschidem inima omuluï şi aicï vom afla maï ântĕiŭ neînvinsa iubire de dreptate. Violenţa, cruḍimea, minciuna şi ipocrisia ne întărîtă. La auḍirea faptelor criminale, cu toţï condemnăm pre făptuitoriï lor. Cine nu s'a spăimêntat auḍind că o femee, pentru un amor criminal, şï-a ucis bărbatul şi fiica? Cine nu s'a cutremurat înţelegênd că un bărbat şï-a ucis, rumpênd în bătăï, femea şi copiiï, pentru a avea liber desfrĕul pasiunelor sale? Spuneţï'mï, cine a făcut să ésă din inima vóstră accente generóse de îndignare, de nu simţul nemuritor al justiţieï ce D-ḍeŭ a plăntat în voï? Şi noï avem numaï o raḍă, ear focarul este însuşï D-ḍeŭ.

Maï mult încă, pĕcatele nóstre ne înpedecă a avea o idee exactă despre justiţie şi sanctitate; dar orï cât de imperfecţï am fi, iubim innocenţa, iubim virtutea. De ce ni sunt drăgălaşï copiiï, de nu pentru innocenţa lor? Ce mamă n'a păzit virginitatea feteï sale ca lumina ochilor sĕï?

Ce frate n'a tresărit de furie auḍind desonórea suroreï sale? Ce soră n'a vĕrsat lacrămï de sânge pentru réua conduită a frateluï seŭ? Dar tu, D-ḍeul meŭ, ce veï face? Dacă omul, cu tótă înclinarea sa la reŭ şi poftele sale viţióse, a conservat încă o idee aşa de înaltă despre justiţie şi bine, tu, carele eştï innocenţa înfinită, suferi-veï batjocura legeï tale? Ce creḍï, o omule! D-ḍeŭ s'a jurat ca până la a treia generaţie va persecuta familia, ce'şï va bate joc de innocenţă, de virtute şi de justiţie, ca unele ce sunt atribute esenţiale şi constituesc sanctitatea luï cea neviolabilă!

In fine, cu atributul justiţieï inima nóstră maï posedă pre cel al amoruluï, al dragosteï. Iubirea este cel maï nobil şi maï glorios atribut al sufletuluï omenesc. Dragostea duce departe pre om în calea mări-

meĭ morale; căcĭ dragostea adevĕrată şi curată naşte devotamentul, ear devotamentul dus până în capĕt aduce renunţarea la sine, şi prin urmare sacrificarea de sine. Esemplu despre acésta avem toţĭ martiriĭ creştinismuluĭ şi aĭ causelor nobile.

Dragostea şi devotamentul soldatuluĭ pentru stégul seŭ este ceva admirabil. Plin de devotament cătră patrie, pătruns de o sublimă abnegaţiune, în entusiasmul victorieĭ, căpitanul Valter, la înălţimea redutelor Plevneĭ, se aruncă cu ochiĭ deschişĭ în vĕḑută mórte. Sublim sacrificiŭ! Étă pentru ce venerăm eroiĭ.

Gânditu-v'aţĭ vre-o-dată la iubirea mameĭ vóstre? Când eraĭ copil, ea se scula nóptea, îşĭ da ostenelele cele maĭ grele, veghia pururea cele maĭ micĭ plânsurĭ ale tale cu o nelinişte durerósă. Maĭ târḑiŭ, te-a îngrijit la tinereţe, a plâns la plecarea, şi póte, vaĭ! la greşelele tale. Astăḑĭ póte este mórtă, însĕ cu figura ta în ochiĭ seĭ. O mamă, sublimă făptură a luĭ D-ḑeŭ, duiósă manifestare a bunĕtăţeĭ luĭ! Cred în D-ḑeŭ, pentru că am avut o mamă şi cred în ea încă.

Mama me este o biată femee, dar de voiŭ chema ajutorul eĭ, ea şi mórtă mi l-ar da. Cine óre a plăsmuit acéstă inimă mare, de nu D-ḑeŭ? Şi ce trebue a ne închipui despre escelenţa Creatoruluĭ, dacă făptura sa este atât de escelentă? Şi iubirea uneĭ mame este numaĭ o copie fórte depărtată de iubirea luĭ D-ḑeŭ!

O iubire, sublimă iubire, óre pe pământ nu maĭ aĭ vre-o asemĕnare cu D-ḑeŭ?

Maĭ este încă o iubire, care întrece pre tóte cele-lalte în duioşie, putere, innocenţă şi în marinimie. Acésta este iubirea preotuluĭ pentru sufletele încredinţate luĭ. Mama îşĭ iubeşte copilul, că este rodul pântecelui seŭ; soldatul iubeşte stégul, că este simbolul onóreĭ sale; ear preotul iubeşte sufletele, şi trebue să le iubiască, că este libera alegere a devotamentuluĭ seŭ. Preotul trebue să aibă o inimă de mamă şi să fie pĕtruns de nespuse durerĭ la patul de mórte al fraţilor seĭ iubiţĭ; preotul se cade a avea inima înflăcărată a soldatuluĭ, ca cu statornic eroism să biciuiască viţiele şi să resbune virtutea; preotul în fine se cuvine a avea inima unuĭ martir, ca să'şĭ jertfiască de voe tóte afecţiunele sale familiare pentru a sbura după cercetarea sufletelor perdute, saŭ care s'ar perde din negligenţa luĭ. Étă cum preotul, ca representat al dragosteĭ luĭ D-ḑeŭ pe pământ, trebue a se arĕta în miḑilocul concetăţenilor seĭ. Dragostea nu ascultă nicĭ vocea interesuluĭ, nicĭ vocea glorieĭ, nicĭ vocea sângeluĭ, ci numaĭ vocea cea lamentativă a suferinţelor. Vasilie cel mare şi Ión Chrisostom sunt viĭ exemple de acéstă iubire în creştinism.

Apoĭ acéstă dragoste aşa de mare la noĭ muritoriĭ, cât póte fi óre în D-ḑeŭ? Ea este aşa de mare cât rĕmâne cine-va uimit

privind la dênsa. Este aşa de mare că D-ḑeŭ şĭ-a dat spre sacrificiŭ pre propriul seŭ Fiiŭ pentru mântuirea nóstră.

Atâta a iubit D-ḑeŭ lumea (1)! O stăpênul meŭ, cum te-a făcut dragostea ta pentru mine! Sântul tĕŭ cap este pĕtruns de spinĭ, mănile şi picióreles tale pironite cu cue, trupul teŭ strivit cade în bucăţĭ! La spectacolul mişcător a uneĭ dragoste divine, ce întrece pre cea de mamă, de soldat şi de preot, voiŭ striga:

Tatăl nostru, carele eştĭ în cerurĭ, sânţască-se numele teŭ, vie împĕrăţia ta, fie voia ta precum în cer aşa şi pe pământ.

Prelucrat dupre o conferinţă a abateluĭ *G. Fremont* cătră lucrătoriĭ din Paris.

G. Erbicénu.

(1) Ioan, c. III, v, 16.

Influența rugăciunei asupra destinelor omineștĭ

In timpurile vechĭ, óminiĭ eminențĭ prin înțelepciunea și caracterul lor eraŭ venerațĭ de popóre. Sfaturile lor care rare-orĭ nu nimeriaŭ, observările care maĭ tot-déuna eraŭ drepte; cumpătarea lor, când puteaŭ și eĭ ca și alțiĭ să se dea la farmecul plăcerilor; desprețul pentru lucrurile pe care óminiĭ de rînd le caută cu cea maĭ mare înfocare; înfrênarea lor liniștită și gravă, când fie-care în jurul lor se slobodia la beția poftelor; curajul lor în mijlocul nenorocirilor generale; totul în eĭ se părea că anunță ceva supra-natural. De aceea se și credea că asemine óminĭ sunt în comunicare cu Dumnedeŭ și că dela el primesc tot feliul de descoperirĭ înalte și mântuitóre.

Când Moisi se retrăgea în singurătatea munților spre a se întreține cu Dumnedeŭ, poporul, plin de respect și frică, nu'l putea perde din ochĭ. Când armata Israelită se lupta contra unuĭ dușman superior în numĕr, era destul să se știe că Moisi se rógă Domnuluĭ, și numaĭ-de-cât era sigură de biruință. O mare influență avea asupra tuturor întreprinderilor opiniunea rĕspândită generalminte pintre Iudeĭ și păgânĭ că înțelepțiĭ lor aveaŭ raporturĭ intime cu divinitatea. Așa, în curgerea veacurilor, preuțiĭ se priviaŭ ca niște óminĭ maĭ sânțĭ de cât alțiĭ, pentru că numaĭ eĭ întraŭ în sanctuariul templurilor.

Șciŭ că pretinșiĭ înțelepțĭ din dilele nóstre rîd de acéstă credință a vechelor popóre, ca de o superstiție grosolană. Adevĕratul înțelept însă, găsește aci un adevĕr mare, pe care nu derîderile pot să'l rĕstórne. Așa, nu póte fi nicĭ o îndoélă că óminiĭ marĭ aĭ timpurilor bĕtrâne aveaŭ dese relațiunĭ cu divinitatea, și numaĭ aceste comunicațiĭ 'ĭ făceaŭ și

maĭ înțelepțĭ maĭ prevĕḑĕtorĭ, maĭ curagioșĭ, și maĭ marinimoșĭ de cât alțiĭ.

Binele cel mare, pe care Domnul nostru Iisus Christos l-a făcut lumeĭ prin comunicarea sa intimă cu Părintele seŭ, este că a făcut din toțĭ óminiĭ preuțĭ aĭ Celuĭ-prea-înalt, că i-a deprins în asemine relațiunĭ ale făptureĭ cu Făcĕtoriul, prin care sufletul se înnobiléză și suge înțelepciunea. Insă o comunicare pămêntéscă, materială, cu divinitatea, este cu neputință, căcĭ Dumneḑeŭ n'are în sine nimica pămêntesc. Dumneḑeŭ este spirit; prin urmare numaĭ spiritul nostru póte să se apropie de El. Dar numaĭ rugăciunea este mijlocul prin care inteligența ominéscă tinde a se unĭ cu inteligența infinită. Este de observat, că chiar óminiĭ când întră în comunicare uniĭ cu alțiĭ, maĭ puțin o fac acésta prin simțurile din-afară de cât prin contactul spirituluĭ lor, adică prin schimbarea gândirilor și a sentimentelor.

Șciŭ că în timpul nostru mulțĭ óminĭ cred rugăciunea de prisos, saŭ cel puțin nefolositóre; nu se rógă, de témă ca să nu fie tratațĭ de bigoțĭ: în ochiĭ lor rugăciunea nu este bună de cât pentru óminiĭ de o inteligință mărginită, și chiar că n'ar fi de cât o funcțiune a bisericașilor.

Pentru ce să mĕ rog? ḑice pretinsul înțelept; căcĭ rugăciunea mea nu póte schimba întru nimica cursul evenementelor. Ceea ce Dumneḑeŭ a hotărît, se va întêmpla numaĭ-de-cât, și tóte stăruințile mele pentru a dobândi contrariul, vor rĕmânea zadarnice. Dumneḑeŭ 'mĭ dă, și fără să cer eŭ, tot ce 'mĭ este necesar; el cunóște nevoile mele maĭ 'nainte de a'l ruga eŭ; și apoĭ, nicĭ consiliile nicĭ dorințile mele nu pot influența asupra decretelor providențeĭ. Nesfîrșita bunătate a luĭ D-ḑeŭ 'mĭ dă ceea ce crede el că mi-ar fi bun și folositoriŭ, fără să'ĭ maĭ cer eŭ prin rugăciune.

Sunt mulțĭ óminĭ carĭ cugetă ast-feliŭ, fără a se esprima. Mulțĭ alțiĭ vorbesc așa, fără să și gândiască așa, căcĭ simțul lor din lăuntru li spune cu totul alt-ceva despre puterea rugăciuneĭ. Mulțĭ încă s'ar rușina, ar rĕmânea fără nicĭ un rĕspuns, când i-ar întreba cineva dacă se rógă saŭ nu. Și cea maĭ mare parte dintre pretinșiĭ învĕțațĭ 'șĭ fac o laudă, un merit, din a combate pe față religiositatea în genere și maĭ ales necesitatea și influența rugăciuneĭ asupra destinurilor nóstre particulare și publice.

Nu așa pentru omul adevĕrat și bine crescut; el crede că o rugăciune înfocată a avut tot-déuna, are și în present cea maĭ mare influență asupra destinuluĭ ominesc; el crede că

rugăciunea are atâta putere, în cât póte schimba mersul întreg al împrejurărilor care ne privesc, şi tot-déuna în chipul cel maĭ folositoriŭ pentru noĭ. Acéstă convingere nu este o ilusie; ea este născută parte din însuşĭ cuvêntul Mântuitoriuluĭ, parte din observarea vieţeĭ omineştĭ şi din propria esperienţă.

Dacă o asemine încredinţare n'ar fi decât un vis al imaginaţieĭ aprinse, cum ar fi putut Isus Christos să recomande anume şi cu atâta stăruinţă rugăciunea? Nu cunoştea el óre, ca şi pretinşiĭ învĕţaţĭ din dilele nóstre, tot-şciinţa luĭ D-deŭ? N'a spus-o chiar (Mat. 6, 32) că *Părintele ceresc şcie de ce avem nevoe?* Cu tóte aceste, ni recomandă rugăciunea, şi ni dice: *Cerețĭ şi vi se va da, căutaţĭ şi veţĭ afla, bateţĭ şi vi se va deschide; căcĭ celuĭ ce cere se va da, cel ce caută va afla, şi celuĭ ce bate se va deschide. Este óre cineva între voĭ care să dea fiuluĭ seŭ pétră în locul pâneĭ care o cere? saŭ dacă cere peşte, tata 'ĭ dă şerpe? Decĭ, dacă voĭ reĭ fiind ştiţĭ să daţĭ cele bune fiilor voştri, cu cât maĭ vîrtos Părintele ceresc va şti să dea bune celor ce cer delă dênsul (7, 7-11)!*

Nu mergem cu credinţa până acolo că rugăciunea nóstră are să facă minunĭ, cu tóte că Mântuitoriul ne asigură şi despre acésta; puterea sa însă este extraordinară; dar extraordinarul nu încetéză a fi natural; căcĭ adese-orĭ şi naturalul ni se pare că este o minune, pentru că nu tot-déuna 'l pricepem. Noĭ nu credem earăşĭ că Dumnnd̦eŭ se grăbeşte a asculta pe dată rugăciunea nóstră; câte-o-dată se întêmplă şi acésta, dar câte-o-dată rugăciunile sunt aud̦ite maĭ tărd̦iŭ; tot-déuna însă în momentul cel maĭ potrivit cu adevĕratele nóstre interese, moment pe care scurtimea inteliginţeĭ nóstre nu'l póte determina. Eca pentru ce noĭ trebue să lăsăm să lucreze acel ce ştie tóte, şi să aşteptăm evenementul cu încredere. Nu trebue să credem nicĭ o dată că cele ce cerem noĭ prin rugăciune ar constitui un adevĕrat isvor de fericire pentru noĭ. Ar fi o nebunie să gândim că vederea mărginită a omuluĭ s'ar putea măcar asĕmĕna cu tot-şciinţa luĭ Dumned̦eŭ! Totuşĭ iubim să descoperim acestuĭ duios părinte până şi cele maĭ copilăreşcĭ şi cele maĭ secrete dintre dorinţile nóstre; căcĭ este aşa de dulce de a'şĭ deschide cineva inima unuĭ părinte! Dar, chiar atuncea când dorinţile nóstre nu se împlinesc, chiar când împrejurările le contrad̦ic, noĭ trebue să fim pĕtrunşĭ de recunoşcinţă; căcĭ cercarea a dovedit că tocmaĭ contrariul aceea ce cere cineva face fericirea sa şi a familieĭ sale; şcim că dorinţile nóstre sunt adese-

orĭ împinse de vanitate, de moliciune, de o inimă prea obicĭnuită cu plăcerile lumeştĭ. De aceea, orĭ de câte orĭ cerem dela Dumneḑeŭ ceva, vóm face fórte bine să adăugĕm cuvintele Mântuitoriuluĭ: *Nu precum vrĕŭ eŭ, ci dupre cum voeştĭ, Tu Părinte!* Şi fără să ne arătăm pretenţioşĭ, vom termina rugăciunea nóstră cu încrederea unuĭ bun copil: „Tata va face dupre cum va crede maĭ bine pentru mine; eŭ mĕ încred luĭ cu tótă inima şi din tótă conşciinţa.“

Afară de acésta, este şciut că rugăciunea are o puternică influenţă asupra sórteĭ diferitelor persóne; şi acéstă încredinţare nu este nicĭ cum în contraḑicere cu cele ce am ḑis maĭ sus. Tot-déuna de câte orĭ ne apropiem de Dumneḑeŭ prin rugăciune, ideile, credinţile nóstre despre puterea, bunătatea, dreptatea sa, sunt maĭ limpeḑĭ şi maĭ viĭ de cât când gândim aşa vag la aceste perfecţiunĭ, în mijlocul sgomotuluĭ vieţeĭ. Increderea religiósă creşte; eŭ nu'mĭ permit să cer un lucru nedrept dela Cel ce este însaşĭ dreptatea, şi simţesc că El 'mĭ va da puterĭ să dobândesc aceea ce este drept şi bun, dacă şi hotărîrea mea de a întrebuinţa bine acele puterĭ va fi nestrĕmutată şi sinceră. Unit cu D-ḑeul meŭ, plin de încredere în ajutoriul luĭ, lucrurile cele maĭ grele mi se fac fórte uşóre, şi cele ce mi se păreaŭ cu neputinţă, se realiséză în clipă; căcĭ sentimentul dreptăteĭ şi al legalităţeĭ întreprindereĭ mele, mĕ însufleţeşte şi mĕ împuterniceşte la muncă, cu atâta maĭ mult cu cât simţesc că mĕ aflu în presenţa luĭ Dumneḑeŭ, cu cât şciŭ că el mĕ va bine-cuvênta şi mĕ va susţinea. Ah! de câte orĭ a triumfat neputinţa prin acéstă credinţă nestrămutată şi prin acéstă mare încredere în bunătatea luĭ Dumneḑeŭ, pe care numaĭ rugăciunea o naşte şi o creşte în inimile nóstre!

Aşa, conşciinţa ce avem pentru bunătatea şi dreptatea causeĭ nóstre, unită cu statornicia credinţeĭ, dă omuluĭ o putere, a căriea urmărĭ sunt adese-orĭ de necreḑut, şi pe care credincioşiĭ le consideră ca minunĭ. Pot mult în adevĕr şi arta, abilitatea, prudenţa, viclenia, bogăţia; dar o voinţă fermă, întemeeată pe sentimentul bineluĭ şi pe curagiul ce ni dă religiunea, sfarmă şi rup ca nişte pânză de paianjen tóte intrigile urḑite de viclenie, abilitate, fineţă, şi ţesute de puterea saŭ influenţa celuĭ bogat. Dar acest sentiment al bineluĭ şi al aprobăreĭ luĭ Dumneḑeŭ, nu se naşte de cât din căldura rugăciuneĭ.

Óre nu ne-a învĕţat în destul istoria trecutuluĭ că adese orĭ un umilit şi timid muritoriŭ, întărit prin rugăciune, a

eşit din obscuritatea sa, înarmat de o hotărîre mare, şi a făcut ca popórele şi tronurile să câştige o causă dréptă, care se credea perdută? *Dacă Dumnedeŭ este cu noĭ*, se dicea, *cine póte fi în contra nóstră?* Şi în adevĕr că Dumnedeŭ era cu eĭ! Nu cunóştem noĭ adese orĭ că óminĭ fără posiţiune, fără avere, fără influenţă, fără altă putere de cât relaţiunea cu Dumnedeŭ, se apucă să execute planurĭ marĭ şi grele, mânaţĭ de un scop nobil, şi isbutesc să rĕstórne tóte pedicile? Dar de unde aveaŭ eĭ atâta putere? Negreşit din voinţa lor. Dar acéstă voinţă? Din sentimentul că causa lor este dréptă. Dar acest sentiment? Din rugăciunea care, făcută în presenţa luĭ Dumnedeŭ, li lumina spiritul şi li creştea încrederea. Nu ştim noĭ óre că adese orĭ o mică armată, descuragiată şi deja bătută de maĭ multe orĭ, se presintă pe câmpul de batae în faţa unuĭ duşman, superior şi prin puterea armelor şi prin numĕr şi prin şciinţă? Póte că ea tremura pentru causa legitimă cu care a întreprins apărarea; póte că credea perderea eĭ ca şi consumată! Dar într'un moment solemn şi căpitanĭ şi soldaţĭ cad în genunchĭ şi se rógă; rădică către Dumnedeŭ inimile lor; se scólă apoĭ şi sunt alţĭ óminĭ. Încrederea însufleţeşte mĭşcarea lor şi privirile lor; şi fără a se teme de mórte, merg cu sânge rece contra inimiculuĭ. Fie-care din eĭ aude o vóce lăuntrică care'ĭ dice: Dumnedeŭ este cu mine! Şi în adevĕr că Dumnedeŭ era cu eĭ; căcĭ fie-care devenise un eroŭ. Şi ce pot óre maşinile neînsufleţite contra voinţeĭ omuluĭ? Nu enormele mase corporale, ci spiritul este care face lucrurĭ marĭ. Aşa, când cel slab învinge pe cel tare, el datoreşte victoria şi triumful seŭ rugăciuneĭ.

O omule puţin credincios, veĭ nega tu influenţa rugăciuneĭ încă şi asupra sórteĭ popórĕlor şi staturilor? Dar fără rugăciune ar maĭ câştiga vre-o-dată cel slab biruinţă asupra celuĭ tare? Fără rugăciune ar avea curaj omul lipsit de razim să întreprindă ceva mare şi folositoriŭ? Fără rugăciune ar îndrăzni óre omul obscur să ésă din retragerea sa şi să apere dreptul şi adevĕrul în faţa naţiunilor şi a graşilor şi puternicilor pămêntuluĭ?

Rugăciunea, acest mijloc de comunicare al spirituluĭ cu Domnul spiritelor, ne transportă tot-déuna către cele maĭ subl me regiunĭ ale vieţeĭ, de unde plăcerile pămênteştĭ ni se par o nimică, éră nedreptatea—îngrozitóre; şi cu cât omul devine maĭ bun şi maĭ înţelept, cu atâta sufletul seŭ între maĭ mult în intimitatea luĭ Dumnedeŭ.

Comunicarea cu Dumnedeŭ prin rugăciune póte să rădice

așa de mult sufletul nostru, în cât nu numaĭ folósele pămênteștĭ, dar și viéța întrégă să ni se pară de nimică în comparație cu bunurile cereștĭ pe care trebue să le cucerim.

Iisus Christos, întrarmat cu rugăciunea în grădina Ghetsimani, merse fără frică înaintea judecățeĭ și la mórtea de cruce. S. archidiacon Stefan, împroșcat cu petre de un popor furios, rugându-se mărturisia cu curaj sânta învĕțătură a Domnuluĭ.

Miĭ de mărturisitorĭ aĭ credințeĭ primiră mórtea ca și el prin feliŭ de feliurĭ de torturĭ. Eroismul acestor óminĭ virtuoșĭ spăimânta pe Iudeĭ și pe păgânĭ; desprețul lor de mórte făcu să rĕmână încremenițĭ până și calăiĭ lor și judecătoriĭ lor, dintre care mulțĭ se făcură la rîndul lor martirĭ. Ast-feliŭ s'a întins și se întinde împĕrăția luĭ Iisus Christos asupra lumeĭ întregĭ; și căderea templurilor păgâneștĭ, fu semnul cel maĭ viderat al schimbăreĭ moravurilor și a destinelor popórelor, la care a rĕsbătut lumina Evangelieĭ.

Așa, rugăciunea ne sânțește și ne preface în totul, comunicându-ne nouĕ puterĭ și o încredere fără marginĭ în bunătatea și tot-puternicia luĭ Dumnedeŭ; ea ne liniștește și ne face să așteptăm cu sânge rece isbutirea treburilor nóstre. Inarmațĭ cu rugăciunea, noĭ ne ferim de a compromite prin violență, prin mânie saŭ printr'o pornire nechibzuită, o intreprindere óre-care pe care vom fi discutat-o în presența luĭ Dumnedeŭ.

Cea maĭ mare parte din împrejurările legate de destinul nostru sunt urmărĭ ale cugetăreĭ saŭ ale acțiuneĭ nóstre înțelépte saŭ nechibzuite; în cât am putea afirma cu siguranță că destinul multor óminĭ marĭ, sórta multor persóne ce cunóștem, ar fi fost cu totul altele, că în mulțime de împrejurărĭ ar fi lucrat cu totul alt-feliŭ, dacă s'ar fi dedat la rugăciune și dacă ar fi fost religioșĭ din tot sufletul și din tótă convicțiunea lor.

Convinșĭ ast-feliŭ, să nu întreprindem nimic, fără a fi consultat voința luĭ Dumnedeŭ prin rugăciune; căcĭ conșciința nóstră va fi maĭ bine audită în mijlocul acesteĭ retragerĭ duhovniceștĭ, de cât în mijlocul sgomotuluĭ lumeĭ; nu maĭ acolo putem noĭ găsi și luminile cele maĭ curate și curajul născut din încrederea în Dumnedeŭ.

Nu se petrece nimica pe acéstă lume care să nu se fi prevĕdut din tótă eternitatea ca făcênd parte din lanțul evenementelor. Dar și rugăciunea este o acțiune, și una dintre ce-

le maĭ marĭ, dintre cele maĭ sacre de care este capabil omul, pentru că ea 'l apropie de Dumnedeŭ. Prin urmare, rugăciunea cu tóte urmările eĭ, face şi ea parte din împrejurările ce alcătuesc destinul omuluĭ, şi póte influenţa asupra caracteruluĭ vieţeĭ nóstre private saŭ publice. Acesta este una devĕr care nu s'ar putea contesta de cât dóră de cel lipsit de orĭ ce simţ moral, şi care prin înstreinarea sa de la familia Părintele ceresc, s'a alăturat şi s'a asĕmănat animalelor necuvêntătóre.

† Innocent M. Ploeştênu.

Discurs ţinut la solemnitatea distribuireĭ premiilor elevilor de la şcólele publice din Huşĭ.

—o—

Prea Sânţite Părinte,
Domnule Prefect,
Onorabilĭ Cetăţenĭ,

La vederea unuĭ onor. public atât de numeros, întrunit pentru prima óră in aceste ziduri, o datorie 'mĭ impune imperios a aduce de la început omagiĭ tuturor onor. autorităţĭ locale, care ni-aŭ procurat fericirea a inaugura acéstă clădire cu o solemnitate scolară; în special aduc mulţămirĭ D-luĭ primar şi onor. consiliŭ comunal, prin a cărora solicitudinĭ s'a ajuns acéstă nimerită idee. Domniile lor dovidesc şi cu acéstă ocasiune că scóla trebue să premérgă totdéuna, scóleĭ trebue să 'i se de preferinţă, locul de onóre.

Acéstă nobilă preocupaţiune ce Domniile lor aŭ arătat şi arată scóleĭ, găseşte acelaşĭ echo şi în tóte pepturile. Şi în adevĕr: de un timp încóce ochiĭ tuturor sunt îndreptaţĭ spre scolĭ, particularĭ ca şi înaltul guvern, familiĭ ca şi cea maĭ mare parte din societatea cultă donédă, încuragiază, hărăzesc, fac pentru scolĭ tóte sacrificiile posibile şi în consecinţă aştéptă fructe dela ele. De un timp încóce nu tocmaĭ depărtat, ideea de a se lumina poporul şi a se lăţi învĕţămêntul în raport cu timpul şi necesităţile neamuluĭ nostru a luat mare avânt, cu deosebire bărbaţiĭ noştri distinşĭ aŭ fost preocupaţĭ şi accentuiază a se da instrucţiuneĭ şi educaţiuneĭ o direcţiune Românéscă pe base sănătóse.

In faţa viuluĭ interes ce s'a pus şi se pune lumineĭ, şi a însemnătăţiĭ ce 'şĭ are instrucţiunea şi educaţiunea, în faţa îngrijirilor ce pune înaltul guvern al Majestăţiĭ Sale, ca in-

strucţiunea să se pótă respândi pe cât posibil în masa întrégă a populaţiuncĭ nóstre, între barbaţĭ ca şi între femeĭ, în fine, în faţa atâtor generaţiunĭ, ce astă-ḑĭ avem ocasiune a le vede înainti-ni, speranţa viitoriuluĭ ţĕreĭ şi în special a judeţuluĭ nostru — Fălciŭ, mi se înlesneşte ocasiunea a atinge unele puncte, ce mi se par că ar putea pune încă o petricică la edificiul educativ, ce trebue să'l lăsăm noĭ vrîstnicĭ ca un model şi monument al unor îngrijirĭ statornice şi părintescĭ la ceĭ nevrîstnicĭ, încredinţaţĭ noĕ de a le da forma şi tăria ce voim.

Dar Dómnelor şi Domnilor, când este vorba de a se creşte generaţiunĭ care să ne urmeze, a se forma caracterele, când este vorba a pertracta cestiunĭ scolare educative, apoĭ trebue să ne desbrăcăm de orĭ ce părtinire, trebue, ḑic, să căutăm a urmări şi descoperi defectele uneĭ educaţiunĭ nepotrivite, chiar şi atuncĭ când de uniĭ am fi desaplaudaţĭ, căcĭ eŭ cred că orĭ ce Român cugetă ca şi mine, că interesul general, binele comun, trebue să'l punem maĭ pre sus, să'l preferăm interesuluĭ individual, bineluĭ propiŭ. Dacă este dar că în acéstă cestiune unanim suntem de acord, apoĭ astă-ḑĭ prin strălucita eĭ colectivitate ni spune, că noĭ cu toţiĭ nu suntem adunaţĭ pentru a serbători interese individuale materiale, ci pentru cultul ce generalmente datorim instrucţiuneĭ şi educaţiuneĭ. Aşa dar nicĭ o dată ca astă-ḑĭ nu mi se pare maĭ potrivit a arăta fructele uneĭ educaţiunĭ raţionale, religióse şi naţionale, dar tot odată şi maĭ potrivit a medita la periculele uneĭ crescerĭ neraţionale, anti-religióse şi anti-naţionale.

In scopul acesta cutez, onorabilă adunare, a cere preţiósa D-vóstră atenţiune.

Educaţiunea, soră destinsă a instrucţiuneĭ, acea ce traduduce pe omul civilisat, saŭ cum ḑice Românul. «de bun neam», din timpiĭ immemorabilĭ a fost preocupaţiunea părinţilor de familiĭ, ca şi a pedagogilor filosofĭ şi teologĭ. Aşĭ pute adăuga că educaţiunea datéḑă înaintea instrucţiuneĭ, cu alte cuvinte de o dată cu omul; că, în fine, educaţiunea în tóte timpurile şi la tóte popórele, ce aŭ format state, nu

numaĭ că n'a fost negligiată, ba încă a fost căutată şi cultivată, fiind sădită în om trebuinţa eĭ.

Prin educaţiune se înobiléză sentimentele, se deprinde omul a voi şi a face binele, de vreme ce educaţiunea se adresază părţiĭ morale a omuluĭ. Instrucţiunea transmite cunoscinţĭ şi aptitudinĭ necesare, forméză pe om fiinţă cugetătóre şi reflectătóre, pe când educaţiunea 'l face fiinţă simţitóre şi bine voitóre. Cea întâĭ prepară capete luminate, eară cea din urmă înobiléză şi forméză inima, caracterul omuluĭ.

Acésta din urmă este maĭ greŭ de făcut, de cât cea dintâĭ, căcĭ precum observă un eminente barbat din secolul al IV-a, sântul Ión gură de aur «a creşte pe om e arta artelor, ştiinţa ştiinţelor» cu alte cuvinte e maĭ uşor a immagazina cunoscinţĭ variate, de cât a educa. Şi deşi educaţiunea omuluĭ internă e cea maĭ anevoiósă, totuşĭ experienţele aŭ dovedit că educaţiunea se face pe o cale întreită adică : prin *exemple*, prin *precepte* şi prin *deprinderĭ*.

Dacă vom considera istoria ca fapt al educaţiuneĭ umanităţiĭ, vom găsi de o potrivă exemplul, învĕţătura şi deprinderea. Aşa, teocraţia vechiuluĭ Aşedământ şi maĭ cu samă legislaţiunea mosaică n'are de cât un scop: acela de a da omuluĭ, deprinderĭ bune prin precepte, forme şi riturĭ, ca ast-fel să'l prepare de a realisa binele. La acéstă deprindere se uneşte învĕţătura şi exemplul patriarchilor, al profeţilor şi al eroilor naţiuneĭ.

Dar dacă vom lăsa istoria şi vom trece de la ea la *familie* şi apoĭ la *scólă,* vom găsi asemene că in familie predomină *exemplul* şi *deprinderea;* eară in scólă deprinderea şi inveţătura.

Incep întâĭ cu familia.

Copilul primeşte cele întâĭ impresiunĭ şi cea întâĭ direcţiune în *familie* şi înainte de tóte de la mamă. Grijele fisice are mama în fie care ḑi, în fie care minut, stabileşce o legătură intimă între copil şi mamă. Apoĭ siguranţa naturală, ce are copilul de a găsi în mama sa satisfacerea trebuinţelor sale, îl învaţă de a căuta, a o preţui şi a o iubi.

Acest sentiment de dragoste maternă, uşurézǎ mameĭ acţiunea, ce ea trebue s'o exerciteze asupra desvoltăreĭ copiluluĭ seŭ.

Al doilea stâlp puternic, educator în familie, este *tata*. Tata maĭ cu samă contribue şi influinţézǎ asupra copiluluĭ în ceea ce priveşte deprinderile maĭ seriόse. Şi deşi tata nu este aşa de apropiat tot-déuna de copil, ca mama, fiind că el nu privighiază imediat la trebuinţele copiluluĭ, fiind că ocupaţiunile nu'ĭ permit de ordinar a trăĭ tot-déuna în cercul strîmt al familieĭ, însă în schinb *tata* este represintant dreptuluĭ şi al legiĭ. «Tatăl, cum ḑice ŭn mare pedagog, Schleievmeir, este ca şi focul, arde tot-déuna şi inevitabil. Mama este ca o sabie, ea nu tae tot-déuna». Ameninţările tateĭ în general aŭ maĭ multă greutate de cât a mameĭ, pentru că se îndeplinesc negreşibil. Fără ajutorul tateĭ, amorul matern ar degenera uşor în o laşă condescendenţă şi n'ar avea caracterul serios, care face sancţiunea. Tata, viguros după corp, ferm după spirit, faţă cu copilul este întâia autoritate ce el simte, recunόsce şi respectă. Eară purtarea tatăluĭ seŭ este necesar întăiul model, căruia să conformézǎ copilul.

Şi deşi adevĕrata basă a educaţiuneĭ este in familie, dar complimentul se găseşte in *scόlă*, căcĭ scόla îndeplineşte aceea ce s'a început în familie. Dar educaţiunea scolară se destinge de cea familiară, întăĭ că nu este între profesor şi elev raportul intim şi sentimentul de atârnare, care légă pe copil de părinţĭ; şi al doilea educaţiunea în scόlă se face în o maĭ mare comunitate, individualitatea copiluluĭ dispare mult şi trebue ca voinţa luĭ să se supună legeĭ generale.

Pe când în familie fie-care copil se tratézǎ după vrîstă, în şcόlă se află o mulţime de copiĭ de aceeaşĭ vrîstă, care formézǎ o divisiune, o clasă, în care nu este vorba de voinţă particulară, ci toţĭ se supun unuĭ ordin strict şi general. Comunitatea vieţiĭ şcolare înlocueşte o sumă de mijlόce artificiale, pe care educaţiunea privată nu le întrebuinţézǎ de cât cu ŭn succes problematic.

Viéța școlară este pentru copil o lume nouĕ, unde el trebue adese orĭ să discute, să vorbiască, unde el nu găsește ca a casă la fie ce moment mână de ajutor, condescendență maternă, graba servitorilor, ci o regulă statornică înaintea căruia nu póte a se ajuta de cât singur, în școlă în fine începe a cunósce o sumă de camaradĭ, cariĭ aŭ acelésĭ pretențiunĭ ca și el și acelésĭ drepturĭ.

Scóla, icóna lumeĭ, îl învață pe copil că omul nu valorézá de cât ceea ce este, nu este judecat de cât după merite, căcĭ el vede că și profesorul seŭ în nepărtinirea luĭ, preferă pe copiiĭ săracĭ, însă harnicĭ, copiilor bogațĭ, dar leneșĭ; că în școlă ca și în lumea mare meritul și talentul este și nu nascerea și rangul familieĭ, care clasézá eleviĭ.

Școla învață pe copil a îndeplini serios, după un plan hotărît și în un scop determinat, aceea ce până atunce n'a făcut de cât fără șciință, de plăcere, și fără vedere specială. In fine școla trebue să comunice copiluluĭ conoscințele și aptitudinile necesare omuluĭ, creștinuluĭ și cetățénuluĭ, adică să verse acelea principiĭ în inima tinereĭ generațiunĭ, ca ea la timp să producă fructe raționale, religióse și naționale.

Dar nu o putem pretinde acésta numaĭ de la școlă, cum nu o putem pretinde numaĭ de la familie, ci de la amândouă, adică și de la școlă și de la familie, căcĭ școla și familia se complectézá și educațiunea nu prosperă de cât acolo unde ele se ajută una pe alta.

Dar educațiunea familiară, cu durere trebue să recunóștem, s'a cam negligét în dilele nóstre, mare parte din părințĭ și mame cu dare de mână 'i lasă pe copiĭ, apróре în voia sórteĭ, se alăptézá de mance, cum se întâmplă, se învață a vorbi asemene, li se inspiră de slugĭ expresiunĭ și pornirĭ nepotrivite, se lasă în fine de capul lor în frageda vîrstă copilăréscă, în acele critice momente, când copilul ca și o céră e capabil a lua forma ce i-se va da. Dar apoĭ când vine timpul de a se instrui și educa? Atuncĭ părințiĭ, maĭ ales ceĭ bogațĭ, 'l daŭ pe copil de a casă, 'l pun în altă

familie în scop de a'l iniția în primele începuturĭ ale instrucțiuneĭ, de educațiune puțină vorbă.

Ce fructe póte aștepta la timp familia, numaĭ zic Statul, de la copiĭ educațĭ în modul acesta? De sigur că fructe religióse și naționale nesuficiente. Dar apoĭ când vin asemenea copiĭ la școlă? Școla am zis este complimentul familieĭ, dar ce să complimenteze? Căcĭ începuturile educative lipsesc la cea maĭ mare mare parte cu desăvârșire. Dar apoĭ chiar și pentru aceĭ trimișĭ la școlă, iată ce maĭ putem observa:

Pe unele locurĭ cu durere trebue a mărturisi că uniĭ părințĭ surpă a casă ceea ce profesorul zidește în școlă, ca și cum profesorul ar fi dușmanul părinților. De acea în interesul educațiuneĭ raționale trebue să se înlătureze tristele antipatiĭ, ce se ivesc une-orĭ între profesorĭ și părințiĭ elevilor, trebue să se întroducă o deplină înțelegere și armonie între familie și școlă, căcĭ chemarea profesorilor și a părinților este aceiașĭ, și că uniĭ nu 'șĭ-o pot împlini fără ajutorul și devotamentul celor-lalțĭ.

Dacă 'mĭ-ar fi permis așĭ maĭ adăuga, fără a lovi în cineva, de cât numaĭ în puținul interes ce uniĭ părințĭ 'l aŭ de educațiune, căcĭ dându'șĭ copilul la școlă, nu'l maĭ cercetéză cum merge și cum se pórtă în cursul anuluĭ; dar însă copilul știind că părintele seŭ 'l cercetéză și se intereséză de prosperitatea luĭ morală, de frecuentarea luĭ la școlă, de purtarea luĭ față cu profesorul, copilul începe să devină maĭ sîrguitor și maĭ devotat datoriilor cerute de buna educațiune; din contra se lasă totul în negligențe saŭ până la finele anuluĭ, saŭ până ce vre-o împrejurare neașteptată deșteptă atențiunea părintéscă, ceea ce pentru cultură e o pedică de multe orĭ greŭ de reparat. Se maĭ observă încă o slăbiciune, ce constitue un defect educativ familiar, acela adică că în alte branșe se face educațiunea sistematică și cu abundență bună óră în politică, în comerciŭ și în alte branșe, pe când pentru educațiunea familiară, menită a fi temelia Statuluĭ, nu se caută tot atâtea metode, nu se abundéză tot așa în silințe, ci se lasă totul în voia sórteĭ. De unde se vede că:

educaţiunea a cam slăbit în timpul nostru, nu e ca în trecutul depărtat, când carte multă, póte nu se învĕţa atâta, dar în schimb străbuniĭ noştri eraŭ neadormiţĭ în ceea ce priveşte buna creştere, când educaţiunea se făcea cu îngrijire şi sub nemijlocitul lor control, în tot-déuna adăpând pe fiiĭ lor cu principiĭ frumóse, cu învĕţăturĭ sănătóse, cu credinţă drépt㠺i dându-li exemple frumóse prin înşiĭ şi purtarea lor.

Si care să fie causa óre că educaţiunea familiară s'a slăbit de un timp încóce? Causa nu pare a fi alta de cât slăbirea sentimentuluĭ religios, şi pe cât timp educaţiunea nu se va funda pe acel ce este pétră unghiulară, ea se va zidi pe nisip şi opera nu va avea nicĭ soliditate, nicĭ durată.

A aduce înainte-ni exemple pe aceĭ părinţĭ, cariĭ ş'aŭ crescut copiiĭ în spiritul religiosităţeĭ, în credinţă drépt㠺i în frică de Dumneḑeŭ, şi copiiĭ lor aŭ ajuns o glorie, un ornament pentru părinţĭ, nu este acesta scopul cuvêntuluĭ meŭ, destul numaĭ că în temă generală trebue să recunóştem, că indeferentismul religios constitue un reŭ real educativ, de unde reese proba positivă, că religiunea şi creşterea în spiritul eĭ este singură şi unică conducĕtóre la calea bineluĭ, la fructe frumóse.

A resfoi istoria cultureĭ şi educaţiuneĭ generale, saŭ chiar istoria patrieĭ nóstre, ar fi a maĭ adăuga probe la probe, la ceea ce generalmente este dovedit şi recunoscut.

Dar podóba unuĭ copil, a generaţiuneĭ ce se ridică, este nu numaĭ în a'şĭ îndeplini cu religiositate datoriile faţă cu familia, şcóla şi biserica, ci încă a'şĭ îndeplini acele datoriĭ, ce prin sânge ne bagă pe toţĭ la un loc, vreŭ a ḑice, că noĭ toţĭ împreună formăm o naţiune, un popor, poporul Românesc şi în urmare tinerimea trebue a se creşte numaĭ Româneşce. Nu vreŭ să ḑic prin acésta că trebue chinezeşte să refusăm luminile occidentuluĭ civilisat, nu înţeleg că numaĭ aicĭ în patria nóstră să se mărginiască ultimele cuvinte ale sciinţeĭ, ci voesc a ḑice că familia trebue a sădi de timpuriŭ naţionalismul, din frageda vîrstă, eară scóleĭ să remână a'l complecta şi desvolta.

Și óre acésta ar fi peste putință? Nu, căcĭ dacă în trecutul neamuluĭ nostru, acésta era aureola pe care străbuniĭ noștri cu puține mijlóce ș'aŭ pus-o singurĭ pe frunte, cu singur meritul lor, apoĭ astă-dĭ în secolul lumineĭ, în o epocă de înflorire, prin un nimerit sistem educativ, fie în șcólă, fie în familie, fără alte dificultățĭ, e maĭ ușor a se ajunge. Exemple avem și pe alte națiunĭ înaintea cărora ne închinăm în alte privirĭ, așa, Francesul scóte din scólele sale Francesĭ în tótă puterea cuvêntuluĭ, Germanul German, Englesul Engles; și noĭ Româniĭ nu trebue să ne gândim la acésta? Nu trebue să scótem Românĭ?

Vedețĭ dar că nu este destul numaĭ ca generațiunile ce se ridică să 'șĭ îmbogățiască mintea și s'o 'șĭ luminede cu suma cunoscinților posibile, nu e destul, numaĭ ca aceste cunoscințĭ să fie clădite pe un pedestal de moralitate și religiositate, ci să fie împletite încă și cu naționalitate. Atingênd acésta n'am voit a contesta familieĭ și scóleĭ Române vre-o lipsă în acéstă privire, ci numaĭ am voit cu acéstă ocasiune a ne aduce aminte de ceea ce a făcut în trecut o glorie pentru neamul nostru Românesc, am voit cu acéstă ocasiune a vě aduce aminte că prin tóte încercările sórteĭ, avênd acéstă prețiósă calitate, noĭ n'am încetat de a fi Românĭ. Incongiurațĭ de popóre marĭ și lacome, de Turcĭ, Ungurĭ, Polonĭ, etc, etc, aservițĭ apoĭ când de Slavĭ, când de Fanarioțĭ, în noĭ însă n'aŭ încetat de a circula strămoșescul sânge Român, ci orĭ de câte-orĭ împregiurările și forța nóstră ne-aŭ ajutat, în tot-déuna ne am emancipat. E dar de datoria nóstră aceĭor presențĭ să fim și noĭ trezĭ la rândul nostru, precum aŭ fost străbuniĭ noștrĭ, căcĭ și astă-dĭ suntem încongiurațĭ de popóre marĭ, e de datoria nóstră, dic, a veghea neadormit la educațiunea atâtor generațiunĭ, ce nu mě îndoesc că și ele la rândul lor vor ștĭ a'șĭ face o glorie în a crește pe urmașiĭ lor în spiritul moralitățiĭ, al religiosităţiĭ și naționalismuluĭ.

Terminând decĭ nu pot în destul a mě adresa la atâțĭ representațĭ aĭ familieĭ, astă-dĭ luând parte la acéstă sěrbătóre, nu pot dice maĭ mult de a'ĭ îndemna de cât a fi vi-

gilenţĭ în educaţiunea ce dênşiĭ sunt meniţĭ a o începe, a'ĭ pune întăile fundamente, fundamente menite a clădi în continuare pe ele şi maĭ departe religiunea ortodoxă şi naţiunea Română.

Inaltul şi patrioticul guvern, din partea luĭ, face tóte sacrificiile posibile, ca prin scolĭ să se compleeteze şi desvolteze educaţiunea familiară, ca ast-fel să corespundă celor treĭ cerinţĭ: adică, să dea ţĕreĭ şi naţiuneĭ ómenĭ instruiţĭ şi educaţĭ, creştinĭ bunĭ şi cetăţenĭ integri.

La urmă voiŭ adăuga că este de datoria nóstră a tuturor încă, atât acelor ce avem saŭ n'avem copiĭ, a ne interesa de educaţiunea generaţiuneĭ presente, căcĭ ea singură pe viitorime va face trăinicia neamuluĭ nostru.

Eară ţie, generaţiune tênĕră, mlădiţă a acestuĭ judeţ, ce aşĭ putea a'ţĭ spune cu acéstă ocasiune?

Nimic alta, scolarĭ, de cât religiositate, moralitate şi naţionalite, la care veţĭ ajunge prin devotament, studiŭ şi bune purtărĭ.

George Aramă

Predică elaborată în clausură la esamenul de concurs pentru postul de predicatoriŭ catedral în Cernăuțĭ, la 4/16 Iulie 1884, de parochul Ión Berariŭ din Stroeștĭ.

«Să iubeștĭ pre Domnul Dumnedeul teŭ cu tótă inima ta și cu tot sufletul teŭ și cugetul teŭ, acésta este întâia și cea maĭ mare poruncă; a doua și aseminea acesteia, să iubeștĭ pre aprópele teŭ, ca pre tine însuțĭ. Intru aceste două poruncĭ a târnă legea și proorocĭĭ.» Mat, c. 22, v. 35—40.

Iubiților creștinĭ,

Legea veche trecu. Trecut-a întunericul și a rĕsărit lumina cea adevĕrată. Un sóre noŭ strălucí pe orídonul lumeĭ atuncĭ, când omenirea cea obosită de rătăcirĭ și păgânătățĭ ajunse deja pe pragul peireĭ, atuncĭ, când chiar Iudeiĭ, a cărora legę singură încă maĭ ținea la adorarea adevĕratuluĭ Dumnedeŭ, se ădânciră și eĭ tot maĭ mult în patimĭ, fără-de-legĭ și fală deșartă.

Ura și pĕcatul cuprinse tot pămêntul. Așa descriind profetul Isaia starea acésta, dice: «Poporul meŭ nu ia aminte la mine, popor încărcat de nedreptățĭ, făcĕtorĭ de rele, a părăsit pre Iehova" (1) iar în alt loc: „Tot capul este bolnav, tótă inima moleșită, dela talpa picioruluĭ până la cap nu este într'ênsul nimic întreg, numaĭ rane, învinețirĭ, plăgĭ próspete.... pămêntul pustiit, și fata Sionuluĭ a remas ca o colibă în vie..., ca o cetate împresurată." (2)

Și tocmaĭ atuncĭ, când se apropia desperarea cu pașĭ repedĭ, spre desfacerea și perderea totală a neamuluĭ omenesc, vestește de o dată Vitfleimul nașterea luĭ Mesia, a Salvatoriuluĭ nostru Iisus Christos.

---

(1) Isaia I. 4.
(2) Isaia I. 6—7.

Prin sosirea sa, cade cortina preste trecutul viţios, căcĭ Domnul începe în al treĭ-zecilea an al vieţeĭ sale de a binevesti evangeliul dreptăţiĭ.

El introduce în lume lege nouă, care nu era cunoscută nicĭ luĭ Moisi în întregul eĭ — cea maĭ înaltă şi sântă — rĕspundênd fariseuluĭ ispititor la întrebarea: „Care ar fi cea maĭ mare p runcă“? „Să iubeştĭ pre Domnul Dumneḑeul teŭ cu tótă inima ta şi cu tot sufletul teŭ şi cu tot cugetul teŭ, acésta este întâia şi cea maĭ mare poruncă, eară a doua şi asemenea acesteia:„ Să iubeştĭ pre aprópele teŭ ca pre tine însuţĭ“ (1).

Şi óre cum ar fi şi ce ar fi de noĭ, dacă n'am revĕrsa dragostea inimeĭ nóstre şi a sufletuluĭ nostru faţă cu acel ce nea ḑidit pre noĭ, faţă cu Domnul şi rĕscumpărătorul nostru, carele ne-a ertat şi ne-a eliberat de osânda vecĭnică, spălând pĕcatul luĭ Adam, ce se trăgea preste întreg neamul omenesc, cu sângele luĭ pr a sânt. Óre nemulţumirea şi nerecunoscinţa n'ar însemna tot atâta ca şi osânda vecĭnică pentru noĭ?

In adevĕr da! Omul nemulţumitor şi fără de recunoştinţă 'şĭ va lua plata sa, plata slugeĭ necredincióse şi viclene din evangelie. Nu este însă destul, ca noĭ, ceĭ ce purtăm numele cel dulce de creştin, să 'l iubim pre Domnul din suflet, inimă şi cuget, căcĭ Christos a maĭ adaos pe lângă porunca acésta şi alta nouĕ, „ca să iubim pe aprópele nostru, ca pre noĭ înşine,“ să'ĭ arătăm orĭ-căruĭ om, fie el strein saŭ şi vrăjmaşul nostru cel maĭ neîmpăcat, dragoste prin cuvênt şi faptă.

Şi tocmaĭ despre acéstă dragoste evangelică către aprópele nostru, voiŭ să vĕ cuvêntez astăḑĭ.

Sunt încredinţat că fie-carele din auḑitoriĭ meĭ mĕ va petrece cu atenţiune încordată:

„Intru acésta veţĭ cunóşte că sunteţĭ învĕţăceiĭ meĭ, de veţĭ avea iubire între voĭ.“ (2) Aşa ḑice Domnul sânţilor sĕĭ apostolĭ, şi eĭ înţelegênd şi îndulcindu-se de acéstă învĕţătură înaltă şi neauḑită până atuncĭ, lăţiră cuvêntul dragosteĭ că-

(1) Mat. 22. 33—34.
(2) Ión 13. 34

tră aprópele preste tot locul, unde ajunsese bine-vestirea lor, eară după dênșiĭ până astadĭ, și de adĭ pentru tot-déuna va remânea porunca acésta tot așa de mare și săntă. „Cerul și pământul vor trece, eară cuvintele Domnuluĭ nu vor trece (1).

Dragostea către aprópele, acéstă poruncă înaltă și-aŭ făcut cale prin órdele barbarilor, prin crudimele și nelegiuirile păgânilor și prin tóte rătăcirile lumeĭ aceșteia.

Ea a rușinat aședemintele idolilor, a stîrpit rătăcirea și a reușit isbânditóre și mărită din tóte patimele și fără-de-legile, tot acéstă dragoste i-a adus la respect și credință adevĕrată chiar și pre ceĭ maĭ învĕțațĭ bărbațĭ, pe împĕrațĭ și regĭ vestițĭ și însușĭ pe filosofiĭ ceĭ maĭ renumițĭ.

Porunca dragosteĭ evangelice către aprópele ne pune pentru tot-déuna în uimire și mirare. Și în adevĕr iubiților! Póte să esiste ceva maĭ înalt, maĭ creștinesc și maĭ frumos în credința ce ni-a lăsat'o Domnul drept moștenire, de cât ca să ne iubim unul pre altul, și să facem bine celor ce ne urĕsc pre noĭ?

Póte fi ceva maĭ nobil în lume șĭ între locuitoriĭ eĭ, când vom arunca cu pâine în fratele nostru rĕtăcit, carele rĕdică pétra asupra nóstră?

Póte-se ceva maĭ plăcut mareluĭ nostru Salvatoriŭ Is. Chr., de cât să întindem celuĭ ce ne lovește în obradul drept și cel stâng spre lovire?

Cum iubea Domnul pe fie-carele om atât pre cel drept, cât și pre cel pĕcătos, cum suferia el ispitele și batjocurile fățarnicilor cărturarĭ și fariseĭ cu dragoste și rĕbdare, cum erta el pismașilor și prigonitorilor seĭ, ba chiar și muncitorilor și sbirilor ce'l pironiaŭ pre cruce, rugându-se Domnuluĭ în cele din urmă momente: „Dómne értă-li lor că nu sciŭ ce fac"; iacă ast-fel ar fi să fie dragostea nóstră unuia spre altul; iacă de acéstă dragoste era patruns și apostolul limbilor, când scriea el către Romanĭ dicênd: „Iubirea aprópeluĭ rĕu nu lucrézá, drept aceea, plinirea legiĭ este dragostea" (2), și creștinilor din Corint li scriea multe despre dragostea apró-

(1) Mat. 24. 35.
(2) Rom 13. 10.

peluĭ, ḑicêndu-le între altele cum că „dragostea nicĭ-o-dată nu cade, măcar profeţiile de vor lipsi, măcar limbele de vor înceta, măcar sciinţa de se va strica (1) „urmaţĭ dragostea, tóte ale vóstre din dragoste să fie (2) „prin dragoste serviţĭ unul altuia“ (3).

Dragostea este cel maĭ nepreţuit mărgăritariŭ al credinţeĭ creştine, ea este cea maĭ înaltă şi cea maĭ de frunte învĕţătură a Mântuitoruluĭ nostru, a căruia petrecere pre pămênt era plină de dragostea cea maĭ sântă, nu numaĭ faţă cu credincioşiĭ şi prieteniĭ, ci şi chiar faţă cu vrăjmaşiĭ seĭ ceĭ maĭ înverşunaţĭ, dragostea către aprópele aduce în lumea acésta şi cea maĭ mare satisfacţie, cele maĭ splendide fructe între creştinĭ. Ea légă pe un om de altul, pe o familie de alta, pe o naţie de alta şi forméză ast-fel ordinea cea maĭ perfectă în lume.

Fiica eĭ este pacea, pentru că unde esistă pace, acolo trebue să fie şi dragoste, unde esistă apoĭ dragoste, acolo domnesce şi unire, acolo se rĕvarsă bine-cuvêntarea ceriuluĭ, acolo merge biserica luĭ Christos spre limanul dorit, spre înflorire. Ear creatorul dragosteĭ privesce cu satisfacţie din cer la fructul sĕmănat de el pe pămênt.

Dragostea aprópeluĭ ne feresce în fine de multe patimĭ, fără-de-legĭ şi pĕcate grele şi ne pregătesce ast-fel calea spre mântuirea nóstră cea vecĭnică. „Dumneḑeŭ este dragostea şi cel ce petrece în dragoste, în Dumneḑeŭ petrece şi Dumneḑeŭ într'ênsul“ (4) „Aşa ḑice s-tul evangelist Ión.

Dar să ne întrebăm óre? Sunt creştiniĭ de acum adevĕraţĭ învĕţăceĭ aĭ luĭ Christos, precum aŭ fost creştiniĭ din timpurile trecute, de pe la începutul creştinătăţeĭ, când aprinşĭ de focul dragosteĭ cereştĭ, se făcură uniĭ prin viéţa lor curată şi sântă, prin post, rugăciune şi viéţă ascetică, isvorîtă din dragostea evangelică, faţă cu amiciĭ şi cu duşmaniĭ lor, vrednicĭ şi părtaşĭ să fie numĕraţĭ în cetele sânţilor, ear alţiĭ, îmvăpăiaţĭ tot

(1) I Cor. 8.8
(2) 1. Cor. 1. 4
(3) Gal. 5. 13.
(4) Ión 4. 22.

de acea dragoste sântă, primiră boteḑul de sânge din partea păgânilor tiranĭ, mărturisindu'l pre Domnul cu cea maĭ înaltă mărturisire?

Inceputul l-a făcut sântul martir Stefan, carele fiind muncit și în fine ucis cu petre, se ruga în genuchĭ până în ultimele momente a vieţiĭ sale pentru ucigașiĭ sĕĭ nemiloșĭ, ear după el urmară sute și miĭ tot în aceiașĭ dragoste nespusă și admirabilă.

Sunt óre în ḑilel nóstre încă creștinĭ cu ast-fel de dragoste plină de resignaţiune, ca să pótă fi numiţĭ creștinĭ adevĕraţĭ și fiĭ vrednicĭ, urmașĭ statornicĭ aĭ acelor creștinĭ iubitorĭ de aprópele lor?

Cu durere, cu mare durere trebue să constatez că în partea cea maĭ mare nu. Focul dragosteĭ cel îmvăpăiat faţă cu aprópele șĭ-a perdut flacările sale. Sub cenușa cea rĕcită maĭ rĕmaseră icĭ colo câte-o scîntee, care ameninţă de a se stînge. Unde'ţĭ întorcĭ privirea, trebue să staĭ și să gândeștĭ, óre maĭ esistă în lume urme de dragoste faţă cu aprópele?

Astă-ḑĭ nu că numaĭ nu încape unul de altul, Satana dușmanul lumineĭ și al dragosteĭ umblă după cuvintele st. Scripturĭ „ca un leŭ râcnind“ prin lume și caută tot chipul să înghită tótă dreptatea și adevĕrul, el caută să răpiască omuluĭ creștin acéstă scînteie dumneḑeéscă ce o numim dragoste.

Diavolul sémănă neghină în grâul ce l-a sădit Christos; neghina se înmulţește și grâul este în pericol de a fi înădușit.

Noĭ nu ne maĭ iubim unul pre altul, nu încăpem unul de altul. Pisma, făţăria, mândria și trufia, ura și rĕsbunarea, cu aceste fapte se fălește partea cea mare a creștinilor din timpurile nóstre.

De dragoste nu'ĭ vorbă. Cu ochĭ lacomĭ privesc ceĭ maĭ mulţĭ la averile aprópeluĭ, cu pismă la norocul ce i l-a dat Dumneḑeŭ, cu dragoste numaĭ la nefericirea frateluĭ.

Cu mândrie și trufie se apropie ceĭ puţinĭ de locașul luĭ Dumneḑeŭ. Pășind în lăuntru eĭ nu cércă, nicĭ doresc să îmblânḑiască mânia ceruluĭ prin rugăciunĭ ferbinţĭ eșite din inimă înfrântă și smerită, ci din contra, ceĭ mulţĭ privesc cu invidie la hainele scumpe ale aprópeluĭ, caută staturile cele

dintâĭ, vorbesc limbuţĭ cuvinte deşerte, se îngrijesc după cuvintele Domnuluĭ „de grijile veaculuĭ acestuia, de amăgirea avuţiilor şi pofta celor-lalte“ (1).

Cea maĭ mare parte din creştiniĭ noştri de astă-dĭ în loc să asculte glasul servitorilor sântuluĭ altariŭ şi al învĕţătorilor cuvêntuluĭ dumnedeesc, cĭ ascultă de sfaturile necredincioşilor, urgisesc biserica, defaimă religia moştenită de la străbunĭ şi apĕrată cu valurĭ de sânge, pătând ast-fel numele cel dulce de creştin adevĕrat.

Eĭ uită că aŭ să dea sémă Domnuluĭ şi judecătoruluĭ nepărtinitor de tóte faptele lor la diua cea înfricoşată a judecăţiĭ, uită sĕrmaniĭ că vor fi întrebaţĭ tot de el despre pădirea şi împlinirea porunciĭ dragosteĭ evanghelice către aprópele lor, atuncĭ când după cuvintele psalmistuluĭ : „va judeca el pe săraciĭ poporuluĭ şi va mântui pre fiiĭ saracilor şi va umili pre cel clevetitor“ (2), atuncĭ când „acela, carele nu s'a fi aflat scris în cartea vieţiĭ“ va fi trimis după cuvintele din st. apocalips „în cuptorul cel de foc“ (3).

Vĕ strig dar vouĕ tuturor dimpreună cu psalmistul ; „O voĭ, fiiĭ ómenilor, până când mărirea mea va fi spre batjocoră. Până când veţĭ iubi deşertăciunea şi veţĭ căuta minciuna“ (4), preferind cele pământescĭ celor cerescĭ, cele vremelnice celor vecĭnice, cele trecătóre celor netrecătóre ?

Până când veţĭ închide ochiĭ voştri faţă cu pĕcatul, până când veţĭ astupa urecile vóstre faţă cu sĕrmanul şi vĕduva, faţă cu fratele vostru cel necăjit şi prigonit, până când nu veţĭ asculta glasul Domnuluĭ, carele ni strigă în tóte dilele neîncetat ca să'l iubim pe Domnul din cuget, inimă şi suflet, ear pe aprópele ca pe noĭ înşine?

Mult reŭ vine, dice sf. Ión gură de aur, de la Satana, mult însă şi de la ómeniĭ ceĭ înrĕutăţiţĭ, cariĭ ne pândesc faţiş şi în ascuns, căutând să stingă din noĭ flacăra cea sacră a dragosteĭ.

---

(1) Marco 4. 19.
(2) Psalm. 71. 4.
(3) Apoc. 22. 16.
(4) Psalm. 4. 2.

Să ne pădim şi să ne ferim dar atât de stăpânul întunericuluĭ, cât şi de ómeniĭ ceĭ rĕĭ.

Dragostea către aprópele, acéstă virtute maĭ mare de cât tóte virtuţile, s'o nutrim cu îngrijire în adâncul inimiĭ nóstre, părăsind tóte cele, ce duc la perdare, tótă rĕutatea ce amenință de a se încuiba în sînul creştinătăţiĭ.

Să reînoim legătura nóstră cu Domnul, să întindem mâna nóstră frateluĭ spre ajutor şi inima nóstră spre dragoste creştină şi evangelică, fie el şi duşmanul nostru, care ne prigoneşte cumplit, aşa după cum ne-a învĕţat Christos, şi atuncĭ fiţĭ sigurĭ că Domnul cerurilor şi al pământuluĭ ni va rĕsplăti pentru ascultarea şi urmarea învĕţăturilor şi a poruncilor sale dumnedeeştĭ.

Trecênd de aicĭ la vecĭnicie, se vor face toţĭ fiiĭ dragosteĭ, părtaşĭ de bunătăţile cele vecĭnice şi fericite.

Amin.

Copie după raportul Prea Cucernicului Protoiereŭ al județuluĭ Mehedințĭ cu No. 1,069 din 31 Decembre 1884, adresat Prea Sânțieĭ Sale Părinteluĭ Episcop al Eparchieĭ Râmnicu Noul Severin.

Prin dările de sémă ce sunt, pot ḑice, tablourĭ sinoptice, se indică, Prea Sânte Stăpâne, progresul făcut de o societate saŭ instituțiune în o epocă limitată.

Maĭ tóte ramurile sociale din țéră, pentru a cunósce maĭ bine progresul ce fac, precum și de a îndrepta lacunele, aŭ întrodus dările de sémă anuale.

O asemenea mĕsură salutară era reclamată imperios să se aplice și de administrațiunea eclesiastică.

Dacă nu vețĭ fi cel d'întâĭ din țéră, Prea Sânte, dar primul Chiriarh în acéstă eparhie sunteţĭ Prea Sânția Vóstră, care ațĭ aplicat acéstă frumósă și utilă disposițiune încă din anul 1882, care nu puțin contribue la propășirea biserice͏ĭ și a cleruluĭ ce păstorițĭ, pentru a atinge apogeul misiuneĭ sale.

După aceste indicațiunĭ, vin, Prea Sânte, la darea de sémă ce voiŭ a face de starea eclesiastică din acest județ.

Precum Inalt Prea Sânția Vóstră ațĭ bine-voit a găsi cu cale, administrarea acestuĭ județ mi s'a dat la I-iŭ Aprilie, anul curent; apoĭ, în urma congediuluĭ acordat de 15 ḑile, eŭ am venit aice la 16, adică de opt lunĭ și jumĕtate numaĭ.

Deși noŭ venit, totușĭ onorabila administrațiune locală, preoțiĭ în general, d-niĭ orășenĭ Severinenĭ și elita conjudețenilor Mehedințenĭ, de la început 'mĭ-aŭ dat doveḑĭ de cea maĭ căldurósă afabilitate, făcêndu-mĕ cu acésta, deși nu de tot, căcĭ 'mĭ e scris în inimă a uita regretul pentru Gorj, unde ca protoiereŭ am funcționat 15 anĭ.

Decĭ, două motive de mulțemire simte sufletul meŭ la transferarea mea aice : buna primire și progresul moral, precum și solicitudinea Prea Sânțieĭ Vóstre în favórea persóneĭ mele, pentru care fie'mĭ permis a Vĕ arăta sentimentele mele de profundă recunoscință și de gratitudine Prea Sânțieĭ Vóstre și publiculuĭ Mehedințén.

Venirea mea aice, deși după cum ḑiseiŭ nu 'mĭ-a fost de la începutul anuluĭ și cu formarea inventarielor, primirea și predarea cancelarielor, ocupându-mĕ mult timp și cel maĭ favorabil, vara și cu deosebire tómna fiind ploiósă și căile de comunicațiune dificile de umblat maĭ cu sémă în acest județ, unde 5 din 7 plășĭ sunt situate pe délurĭ și văĭ, cari numaĭ la timp bun se pot vedea, osebit de acésta, postul de subprotoiereŭ pe lunile Iulie și August stând vacant, și greutatea lucrărilor ducêndu-o singur, 'mĭ-a fost încă o stavilă de a putea eși în inspecțiĭ prin județ; apoĭ, cum din corespondență cred că v'ațĭ convins, multe lucrărĭ venite anterior și după transferarea mea a trebuit să le resolvez cu cercetărĭ prin localitățĭ, ducêndu-mĕ la unele de maĭ multe orĭ cu multe dificultățĭ până ce le am putut termina, ceea ce 'mĭ-a luat mult timp favorabil de inspecțiunĭ.

Pe lângă tóte acestea ḑic, conform dorințeĭ Prea Sânțieĭ Vóstre și datorieĭ mele, nu am neglijat, pre cât 'mĭ-a fost posibil, inspectând ast-fel și în acest scurt timp : 77 biserici, dând preoților și locuitorilor, pentru cele ce am găsit că aŭ necesitățĭ, cuvenitele consilie ca să nu amâne îmbunătățirea lor; urmare, pe care cu înlesnire vețĭ bine-voi a o constata din registrul de inspecțiunĭ, pe care cu smerenie 'l înaintez cancelarieĭ P. S. Vóstre.

Mulțumită neobositeĭ stăruințe și îngrijirĭ a Prea Sânțieĭ Vóstre, că multe bisericĭ s'aŭ reclădit din noŭ, s'aŭ reparat, s'aŭ înzestrat cu pamênturĭ de vecĭ prin acte legalizate de tribunale și alte necesariĭ, pentru care, spre încuragiarea fondatorilor și donatorilor, ațĭ bine-voit a disposa să li se aducă publice mulțămirĭ, spre o emulațiune maĭ întinsă către asemenea laudabile fapte, înscriindu-se numele acestor pioșĭ creștinĭ în dipticele bisericelor, spre a se pomeni la sf. jertfelnic; ceeace le-a produs o mare satisfacțiune și recunoscință sufletéscă.

Conduita preoților de aice, se înțelege, nealterându-se proverbul „că pădure fără uscăturĭ nu póte fi", nu este tocmaĭ de criticat, căcĭ din constatările mele m'am putut convinge că eĭ pre cât inteligența, cultura și educațiunea 'ĭ favoriséză, 'șĭ fac datoriele.,

Sórta lor materială cu a cântăreților maĭ cu sémă la comunele rurale ca în tótă țéra, este de regretat, pentru că sălariele alocate prin budgete, ale preoților de la 20—100 leĭ anual și ale cântăreților de la 5—20, sunt pre derisorie și

nu li se plătesc regulat, afară de orașe, unde sunt maĭ bine plătițĭ de și nu cu suficiență și li se respund regulat.

In privința salarielor celor de la țéră din trecut, de asemenea mulțămesc onorab. comitet permanent, d-luĭ Quintescu, fost prefect, ceĭ ce la solicitările ce le am făcut tot-déuna m'aŭ ascultat, și d-luĭ Ghelmegénu, actualul prefect, care cu o bună-voință nespusă 'mĭ-a dat tot concursul domnieĭ sale, și în inspecțiunile ce a făcut și face județuluĭ s'a ocupat atât deb isericĭ, îndemnând pe locuitorĭ a le îmbunătăți, cât și pentru salariele preoților și ale cântăreților, obligând pe d-niĭ primarĭ a activa achitarea, așa că mulțĭ din eĭ s'aŭ achitat, și pentru ceĭ rĕmașĭ cu esercițiurile anilor expirațĭ sunt deja luate mĕsurĭ a se aloca în bugetele anuluĭ viit r, ca să li se platiască.

Ca posițiunea lor să se pótă îmbunătăți, pe lângă că este necesitate a li se destina legalmente resursele și fixa salariele, apoĭ și plata să li se faca prin casieria generală a județuluĭ, singura autoritate financiară acreditată; alt-fel, ca și în trecut, nu vor fi scapațĭ de străgănirĭ.

Epitropiĭ sunt maĭ la tóte bisericile, însă ele, afară de cele din orașe, neavênd ce administra, până acuma maĭ n'aŭ niciĭ o acțiune.

Dispozițiunile mărimeĭ parochielor, prevĕḑute de regulamentul st. Sinod relativ, care este incă un mijloc de îmbunătațire pentru bisericĭ și servitoriĭ lor, ca să devie aplicabile, este de dorit ca pe viitor să-se permită refacerea și îmbunătățirea în fie care comună numaĭ bisericilor parochiale; sucursalele actualmente ruinate, și cele ce se vor ruina, treptat să se închida; ele nu se vor deschide de cât când fondatoriĭ le vor asigura legalmente și suficient esistența lor și a personaluluĭ spre a se putea întreține ca și cele parochiale.

Anul acesta s'aŭ deschis două bisericĭ, una făcută din noŭ și alta reparată și s'aŭ închis alte două ruinate.

Preoțĭ nouĭ s'aŭ hirotonisit cincĭ.

Din riturile streine aŭ trecut prin sf. botez în religiunea nóstră ortodoxă două femeĭ de rit catolic.

Din locuitoriĭ aflațĭ în concubinagiŭ s'aŭ cununat o sută noă-zecĭ și cincĭ; mulțĭ însă sunt necununațĭ, pentru care, de și după nenumĕratele ordine ale Prea-Sânțieĭ-Vóstre, s'aŭ facut cele maĭ stăruitóre intervenirĭ și preoțiĭ 'șĭ-aŭ depus posibilele silințe și chiar din inițiativa protoieriei, nu s'aŭ putut aduce la cunoscință de a se cununa, propuind felurite pretexte, alțiĭ, aflându-se în grad de rudeniĭ prohibite, per-

sistă în voința lor fără să se desfacă, așa că în loc să se curme rĕul, din esemplul lor concubinagiele pe ḑi ce trece nu numaĭ în orașe, unde mulțĭ trăesc fără pudóre, dar chiar la ţéră, se înmulțesc mereŭ, devenind prin unele comune din ce în ce mult maĭ mare numĕrul lor.

O asemene convețuire defavorabilă lor și immorală pentru societate, după opiniunea multor persóne bine apreciatóre, numaĭ prin o lege impuitóre și represivă s'ar putea opri.

In resumat, Pre Sânte Stăpâne, dupe cum vețĭ vedea din tabloul format după modelul trimis, ce plecat 'l înnaintez în alăturare, sunt în acest județ: un plaiŭ și 6 plase; 3 comune urbane, 197 rurale: tóte 200; contribuabilĭ 37,056; parochiĭ 230; bisericĭ 334: funcționéză 302; ruinate 9; în reparație 13; construite din noŭ 1; întreținute de stat 4; de comună 329; din fondurile sale 1; cu pogóne după legea rurală 184; înzestrate de locuitorĭ 5; fără pogóne 145; preoțĭ 300: funcționéză 298; dimisionațĭ 2; confesorĭ 170; vĕduvĭ 66; învĕțătorĭ 26; institutorĭ 1; diaconĭ 2; seminariștĭ gr. I-iŭ 4; preoțĭ hirotoniţĭ din noŭ 5; scóle de riturĭ streine 4; bisericĭ 3. Eterodoxĭ trecuțĭ la religia. ortod. 2. Locuitorĭ aflațĭ în concubinagiŭ și căsătorițĭ, cimitire ortodoxe 206; bisericĭ parochiale cu epitropiĭ egale 227; fără epitropiĭ 3;

Ast-fel stând, Prea Sânțite Stăpâne, starea eclesiastică din acest județ, respectuos 'mĭ permit a o supune prin presentul referat la cunoscința Prea Sânțieĭ Vóstre spre sciință și cuvenita regulă.

Protoiereŭ, (S.) Ștefan Nicolaescu.

Copie după raportul Prea Cucernicului Protoiereŭ al jud. Dolj, No. 65 din 22 Ianuariŭ 1885, către Prea Sânția Sa Părintele Episcop al Eparchieĭ Rîmnicu Noul Severin D. D. Iosif.

Urmând ordinuluĭ Prea Sânțieĭ Vóstre, Prea Sânțite Stăpâne, cu No. 1568/84, și povățuindu-mě de exemplul anuluĭ trecut, am căutat să studiez de aprópe starea materială a tuturor bisericilor, precum și cea morală a cleruluĭ din județul ce 'mĭ este încredințat, și ast-fel am format tabloul relativ, pe care grăbesc a 'l înainta cu cea maĭ adâncă smerenie pe lângă acest plecat raport din parte'mĭ, spre îndeplinirea și a ordinuluĭ repețitor No. 86 din anul curent.

Tot de o-dată nu mě pot opri de a raporta Prea Sânțieĭ Vóstre, că întârḑierea, ce a mijlocit la înaintarea menționatuluĭ tabloŭ, este provenită din causa dificultăților ce mi s'aŭ opus la adunarea și complectarea tuturor sciințelor, ce el conține, fiind vorba de inspecțiunĭ și cercetărĭ personale la diferite localitățĭ pe unde sunt bisericĭ, ca să mě încredințez prin mine însumĭ de starea lor și de tóte împrejurările ce fac obiectul sciințeĭ cerute de Prea Sânția Vóstră.

Pe lângă ceea ce se notéḑă în colónele tablouluĭ în cestiune, nu cred de prisos a espliea, Prea Sânțite Stăpâne, că în acest județ, bisericĭ fără epitropiĭ legale nu există, de cât numaĭ treĭ, care și acestea se află deja în perspectivă de a avea neîntârḑiat epitropĭ, căcĭ am věḑut cu ochiĭ meĭ îndeplinite formalitățile pentru numirea lor.

In ceea ce privește preoțiĭ neachitațĭ de salariŭ, s'aŭ luat měsurĭ, după intervenirea făcută de Prea Sânția Vóstră, dându-se ordine de d-l Prefect la primarĭ ca să achite neîntârḑiat sălariele preoților ; ba încă pe anul 1884 li s'aŭ pus

îndatorire a face plățile din trimestru în trimestru, spre a nu se maĭ întărḑia ca până acum, și ast-fel cred, că pentru anul curent plățile se vor face regulat.

O altă pedică a maĭ contribuit éră la întărḑierea dareĭ acesteĭ sciințe : *cestiunea concubinagiuluĭ*, pe care încă nu o am primită complect de la preoțiĭ din comună, și din acéstă causă nu puteam forma tabloul acesta, în care sunt treĭ colóne relativ la concubinagiŭ ; dar în fața ordinuluĭ repețitor a trebuit să fac tot posibilul de a corespunde îndatorireĭ și am trecut în ḑisele colóne ceea ce aveam primit până acum, remânênd să complectez d'aci înainte acéstă sciință specială, și să o înaintez până la 28 Februariŭ viitor, cum sunt obligat prin ordinul No. 1857 din 1883.

Sciința acésta a posițiuneĭ bisericilor și cleruluĭ póte nu va corespunde pe deplin frumóselor tendințe, ce Prea Sânția Vóstră nutrițĭ pentru înflorirea cultuluĭ și ridicarea cleruluĭ la înălțimea ce i se cuvine, și de aceia subsemnatul vě rógă cu tótă smerenia, Prea Sânțite Stăpâne, să bine voițĭ a-'mĭ da instrucțiunile ce vețĭ crede de cuviință pentru o maĭ bună procedare în viitor, ca să pot corespunde maĭ perfect la formarea eĭ.

(Semnat) Protoiereŭ, Ștefan Amzulescu.

Pentru conformitate, *I. Orlénu.*

STATISTICA

Clerului și a Bisericilor din coprinsul Eparchieĭ Rîmnicu Noul Severin pe anul 1884.

No. ȘI NUMIREA JUDEȚELOR	No. Comunelor	« Cătunelor	« Contribuabililor	Bisericile și starea lor: « Parohiilor	« Bisericilor	» Biș. care func.	« « vacante	« « ruinate	« « în reparațiĭ	« « închise	« « construite din noŭ în 1884	Întreți. de: « « Stat	« « Comună	« « Particular.	Cu pogóne și fără pogóne: « « cu pogóne după leg. rur.	« « înzestrate de locuit. în 1881	« « fără pog.	CLE…: « Preoților	« « cari func.	« « confesorĭ.	« « dimision.	« « suspendațĭ	« « văduvĭ
Vâlcea	164	191	31,200	249	373	305	37	19	4	4	4	17	311	»	88	12	273	295	291	175	3	1	56
Dolj	153	124	59,724	261	307	275	5	20	1	3	3	10	267	24	202	4	101	349	348	250	1	»	69
Romanațĭ	114	75	27,971	176	218	164	17	30	4	3	»	5	213	»	135	3	80	251	245	183	4	2	53
Mehedințĭ	200	145	37,056	230	334	302	»	9	13	9	1	4	329	1	184	5	145	300	298	170	2	»	66
Gorj	161	250	26,884	185	415	378	7	4	18	4	4	6	412	3	103	9	303	281	270	122	8	3	59
Total:	792	785	182,835	1101	1647	1494	66	82	40	23	12	42	1532	28	712	33	902	1476	1452	900	18	6	303

…RUL LAIC

No. ȘI NUMIREA JUDEȚELOR	Condam.: « « consisto.	« « Trib. civ.	« « Caterisițĭ	« « Grațiațĭ	« « Invĕțătorĭ	« « Institutorĭ	« « Profesorĭ	« Diaconĭ	« Cântărețĭ	« Paraclisierĭ	Seminariștĭ absolvențĭ: « Gr. I.	« Gr. II.	Hirotonisițĭ în 1884: Diacon.	« Preoților	Preoțĭ achi. și neachi. de sala.: « Pr. neachit	« « achitațĭ	« « rĕmașĭ	MONASTIRI: » Mon. de călugărĭ	» » călugărițe	» » ocup. cu scolĭ	» » spitale	» » penitenc.	» » auto. admi.	TEMPLE DE ALTE RITURI: « Scólelor	« Bisericilor	» Eterodoxĭ trecuțĭ în religia ortodoxă	Concubinagiŭ: « Constat. în 1881	« Căsăt. legitimĭ	» Rĕm. a se cununa	« Cimitirelor ortodoxe	» Biser. fără epitropĭ legale	No. Scólelor și Bis. lăsate de fond. sub priv. și control chiri.	Preoțĭ încetațĭ din viéță
Vâlcea	2	»	»	»	12	2	1	3	314	137	14	»	1	4	245	126	119	4	2	2	1	2	»	»	1	»	304	114	190	165	»	1	3
Dolj	1	»	»	»	3	10	2	8	280	155	10	»	1	16	301	132	169	»	»	»	»	»	»	4	4	1	646	151	495	276	»	1	10
Romanațĭ	2	»	»	2	11	1	»	2	198	133	4	»	1	4	249	113	136	2	»	»	»	»	»	»	»	»	1317	178	1139	146	»	»	3
Mehedințĭ	»	»	»	»	26	1	»	2	512	119	4	»	»	5	61	15	46	»	»	1	»	»	1	4	3	2	1045	195	850	206	3	»	6
Gorj	1	1	»	»	2	1	1	2	438	5	3	»	»	3	280	95	185	6	»	»	»	»	»	»	»	»	898	205	693	314	409		4
Total:	6	1	»	2	54	15	4	17	1742	549	35	»	3	32	1186	481	655	12	2	3	1	2	1	8	8	3	4210	843	3367	1107	412	2	26

Directorul cancelarieĭ episcopieĭ, *N. G. Protopopescu.*

LITERATURA POPULARA

Obiceiurĭ religióse.

Fapte, ce s'aŭ petrecut sub ochiĭ noştri, ni dispar din memorie cu timpul. Impresiunile, ce primim, 'şĭ fac epoca lor, se continuă maĭ mult séŭ maĭ puţin, dupre cum ele aŭ pătruns maĭ adânç în sufletul nostru, şi cu timpul dispar; căcĭ altele maĭ recente séŭ maĭ puternice cautä prin necesitate să iea locul celor anterióre.

In general omul uită şi uitarea, ca şi memoria, aparţine omuluĭ. Cântecele bătrâneşcĭ pe de-o parte, ca doinele, snóvele, baladele etc, tot aşa de frumóse, ca şi obiceiurile pe de altă parte, aŭ început să dispară din viéţa şi din memoria poporuluĭ, cu cât maĭ mult sunt mênate după urmă de progresul civilizaţiuneĭ şi lungimea timpurilor. Pentru motivul că nu putem şi póte nu e de folos a împedica acéstă evoluţiune, care nu urméză căĭ dorite de mulţĭ, e necesar şi fórte necesar a se aduna până maĭ e posibil tot ce maĭ putem moşteni, ca obiceiurĭ, proverbe, snóve, cântece, nuanţe limbistice isolate şi încă necunoscute de gramaticĭ, ale poporuluĭ nostru. Ele sunt fórte necesare etnografuluĭ, filologuluĭ şi istoriculuĭ. Etnograful va descri bine caracteristica poporuluĭ; istoriculuĭ nu puţin 'ĭ ajută în spinósa, dar mult lăudata cale de critic, ear filologuluĭ nu maĭ puţin, căcĭ morfologia unuĭ singur cuvênt este în stare să dea nascere la noĭ teoriĭ filologice.

Până astădĭ gramaticiĭ noştri n'aŭ putut afla origina imperfectuluĭ nostru. Mulţĭ aŭ credut că pro-

vine din infinitiv cu verbul ajutător: am, aĭ: lauda-am, lauda-aĭ, etc. Acéstă regulă este contradisă prin faptul că în cărţile vechĭ vedem la persóna I-ia: eŭ lauda, eŭ avea, în loc de: eŭ lăudam, eŭ aveam, cum e astădĭ. (1) E greŭ de a susţine aicĭ, că în limba vorbită s'ar maĭ găsi forme, care să arate trecerea de la forma archaică la cea modernă saŭ existenţa amândurora în acelaşĭ timp, totuşĭ nu e de mirare, că póte s'ar găsi în limbă transformărĭ analóge, dupre care noĭ am putea afla adevĕrul, séŭ urma adevĕruluĭ.

Pe lângă amănunţita cunóştere a archaismelor din fosta limbă românéscă, am putea proba, că este tot atât de necesara cunóşterea obiceiurilor existente înainte de cele actuale, ameninţate deja de peire unele, ear altele de o transformare. Dar trecem....

Fiind-că desvoltarea religiósă a Romănuluĭ a fost tot-déuna în timpiĭ trecuţĭ unită cu desvoltarea politică, -şi acésta nu este contestat, —pare-mi-se, că esacta cunoştinţă a obiceiurilor religióse, în anumite cestiunĭ n'ar presenta puţin interes.

De astă dată mĕ voiŭ sili a descrie câte-va obiceiurĭ, ce se întrebuinţază relativ de morţĭ în comuna Zănóga, precum şi credinţele despre sufletele morţilor şi viéţa, ce le aştéptă după trecerea lor din acéstă lume.

Când omul abea a murit, clopotul şi anunţă sătenilor mórtea luĭ. Dacă omul ce móre este deja bătrân, atuncĭ clopotul este tras mult, maĭ puţin, dacă a fost un copil, însă fórte mult, dacă a fost un om în flóre, flăcăŭ séŭ bărbat plin de vîrtute.

Ş'a făcut traiul, ş'a mâncat mălaiul, dice poporul vĕdênd că mor ceĭ bătrânĭ. Copiĭ sunt îngerĭ, curaţĭ, fără pĕcate; prin urmare nu trebue ca omul să se întristeze aşa de mult, nicĭ când mor bătrâniĭ, a căror mórte câte odată este aşteptată, nicĭ când mor copiiĭ, cariĭ încă n'aŭ sădit simpatiĭ în inima mulţimiĭ.

(1) Lambrior.

Se schimbă însă cestiunea, când să întâmplă să móră vre-un om în flórea luĭ:

> Mórte la tinereţe,
> Sărăcie la bătrâneţe,
> Bólă la călĕtorie,
> N'ar maĭ fi să fie...

Tótă lumea 'l plânge, 'l compătimeşte. Dacă este sărac, ómeniĭ sar, 'l îngrópă, 'ĭ daŭ ajutor cu ce pot. Ar da şi banĭ ómeniĭ, însă nimінea nu primeşte. Femeia celuĭ mort, dacă este însurat, maĭ lesne slujeşte tótă viéţa eĭ, ca să facă cele de trebuinţă bărbatuluĭ seŭ, de cât să ia de la cineva vre-un ajutor în ceea ce priveşte cele de trebuinţă pentru sufletul rĕposatuluĭ.

Tot ce póte primi este ajutorul, ce 'ĭ l-ar face la trebuinţele sale propriĭ, arându'ĭ câte-va pogóne de grâŭ saŭ porumb, saŭ măritându'ĭ vre-o fată, dacă rĕposatul a avut etc. Tăind firul acesteĭ digresiunĭ reîntru în naraţiune.

Dacă mortul a fost de parte bărbătéscă, doĭ saŭ treĭ bărbaţĭ 'l spală cu apă caldă, cu săpun, 'l péptănă şi 'l îmbracă; douĕ saŭ treĭ femeĭ, dacă a fost femee. Apa n'o varsă, până nu este îngropat mortul, ear săpuñul şi peptenul se păstrézä, ca să le pună în periniţa pe care 'ĭ-o aşază sub cap în tron.

Omul încă în timpul bóliĭ se îngrijeşte pentru o mórte bună. Să fie împăcat cu toţĭ ómeniĭ, mărturisit şi împărtăşit cu sfintele taine. El se îngrijeşte a fi tot de o dată curat îmbrăcat, încins şi încălţat.

E curios a şti din ce causă uniĭ dintre ómenĭ şi femeĭ, fie cât de bătrânĭ, caută şi ţin fórte mult că la mórte să fie îmbrăcaţĭ în cămaşa, ce aŭ avut de ginere saŭ mirésă.

Fost-a acesta un obiceiŭ, întrodus din causa lipseĭ, ce o fi îndurat bietul Român şi a neputinţeĭ de a'şĭ procura vestminte maĭ de valóre séŭ credinţa, că căsĕtoria şi mórtea sunt cele douĕ acte marĭ din viéţa luĭ?

După mórte în timp de şése sĕptămânĭ, sufletul pribegeşte de a rândul în fie-care ḑi prin tóte locurile pe unde a umblat, ear séra vine şĭ se odihneşte după uşa de la tinda bordeiuluĭ; de aceea lumea din casă e ţinută, ca să nu pună nimic spurcat după uşă.

Trecênd cele şése sĕptămânĭ, sufletul celuĭ mort, purtat de îngerĭ, merge la raiŭ. In acéstă cale însă el este împedecat de cete de diavolĭ, cariĭ caută ca să 'l răpiască şi să 'l arunce în iad sub diferite acusărĭ.

Dacă cel mort, în viéţa luĭ a fost un om drept, el nu póte fi oprit de dracĭ, ear dacă a fost pĕcătos, atuncĭ este răpit din mâna diavolilor şi dus la iad. Acéstă scenă s'a cântat chiar de poporul nostru şi încă p'icĭ şi pe colea se maĭ cântă şi astăḑĭ. Eaca aicĭ câte-va rândurĭ din acel cântec.

Tot la raiŭ, la raiŭ, la raiŭ,
Ce vĕḑuiŭ mĕ bucuraiŭ
Vĕḑuiŭ céta sfinţilor etc.

. . . .

maĭ la vale:

Tot la iad, la iad, la iad,
Ce am vĕḑut m'am spăimântat,
Vedeam céta dracilor etc.

. . . .

Insă fiind-că sufletul are să trécă prin locurĭ călduróse, de aceea 'ĭ face o apărătóre de pânză cât corpul luĭ şi adăogând chiar aripĭ de pânză la acea acoperitóre. Pe ea se fac 4 crucĭ: câte una pe fie-care din aripĭ, una pe pânză de asupra capuluĭ şi alta de asupra pânteceluĭ. De ordinar pânza trebue să fie de tort spre a'l feri maĭ bine de razele călduróse, fiind maĭ grósă. De asemenea nu se uită nicĭ o dată să lege de degetul cel mic al rĕposatuluĭ câte un ban, ca să plătiască îngerilor, ce 'l conduc pe acéstă cale grea şi pe care alt-fel n'ar putea s'o facă.

Când totul s'a gătit, cosciugul s'a isprăvit şi mortul cu cele necesare a fost aşezat în el; când preuţiĭ aŭ isprăvit a citi stâlpiĭ, dacă este un om bătrân; când pâinile aŭ fost cópte şi mâncările gătite, atuncĭ se întind mesele în casă séŭ afară din casă, dacă este timp frumos şi cu toţiĭ mănâncă, rugându-se pentru ertarea pĕcatelor mortuluĭ. Preuţiĭ staŭ în capul mesiĭ, apoĭ urméză ceĭ-lalţĭ arangiaţĭ după bătrâneţe séŭ după cinstea, de care se bucură la săteni.

Sculându-se de la masă, tuturor celor de faţă se împart basmale, lumânărĭ şi apoĭ pornesc mortul la biserică. Cosciugul este purtat pe un pat, pe care 'l ţin 4 ómenĭ, de fie care colţ câte unul. In calea spre biserică trebue să pună mortul de 3 orĭ jos, când preuţiĭ citesc, ear purtătoriĭ mortuluĭ odihnesc şi chiar 'şĭ schimbă locurile. In câte trele rândurile cel însărcinat cu împlinirea celor necesare mortuluĭ aruncă la fie care colţ al patuluĭ câte 5 saŭ 10 banĭ.

Muma, sora, rudele sunt datóre a însoţi şi a plânge pe mort până la grópă, ear dacă n'are pe niminea, un fel de femeĭ, numite plângĕtóre şi maĭ des tămâetóre, plâng pe cel rĕposat. Adesa ele plâng maĭ mult pe ceĭ ce rĕmân, de cât pe ceĭ ce mor.

Plângĕtórele, fie mumă, surorĭ, rude séŭ de ast-fel profesiune, se îmbracă în negru, îşĭ despletesc pĕrul şi merg în urma cortegiuluĭ.

Dacă cel rĕposat a fost întâiul mort în acea familie, tatăl şi muma luĭ nu pot a'l urma la grópă; eĭ rĕmân a casă.

Lumea, ce a fost la biserică, se întórce tot-déuna pe altă cale şi nu pe care a dus mortul. De ordinar pe acolo, pe unde în calea lor ar fi vre-o fântână, unde se spală saŭ cel puţin se stropesc cu apă próspătă.

Este important a spune aicĭ cât de înrădăcinată între ómenĭ este ideea, că în câine. pisicĭ şi alte animale există duhurĭ rele. Aŭ cea maĭ mare veghiere pe

timpul când mortul este în casă, ca să nu trécă peste eĭ vre-o pisică, nicĭ chiar șórece, căcĭ atuncĭ se face strigoiŭ. Pisica, ce ar fĭ sărit peste vre-un om, este dusă în câmp, departe de sat și lăsată acolo, dacă nu este omorâtă. Ideea că uniĭ morțĭ se fac strigoĭ e fórte rĕspândită. Eĭ, după cum crede poporul, es nóptea din mormênt cu cosciugul în cap și mănâncă rând pe rând câte un membru din familia sa. Uniĭ din eĭ se fac, după cum am arătat în casul maĭ sus cu pisicile, alțiĭ chiar se zemislesc ast-fel, născêndu-se cu o cămașă de peliță fórte subțire, ca semn al calitățiĭ de strigoiŭ.

Un obiceiŭ cam barbar este, că nu lasă pe morțĭ, în pace nicĭ după mórte. Celor bănuițĭ a fi strigoĭ, înainte de a fi îngropațĭ, li se înfige în buric o undrea și o lasă acolo ca să'ĭ péră puterea și să nu maĭ pótă face reŭ. In timpul maĭ din urmă obiceiul de maĭ sus a început a se rări și un altul a se întrebuința cu deosebire; căcĭ în loc a se maĭ înfige o undrea în buric, se înfige un fus în mormêntul rĕposatuluĭ. Cât timp mortul nu e dus la grópă, nu se póte mătura prin casă.

Indată ce mortul a fost pornit, cine rĕmâne a casă póte mătura și aranjază ceea ce era în desordine, dar orĭ-cine este ținut óre-cum a nu bea apă până nu îngrópă mortul, căcĭ acea apă, ce este adusă din timpul, când mortul era neîngropat, se numește mórtă.

Maĭ înainte de a descri modul, cum se fac pomenele, care încep chiar de a treia ḑi, trebue a cunóște credințele lor despre raiŭ și iad, ca să putem înțelege scopul acestor pomenĭ.

Poporul privește raiul și iadul, ca două lumĭ opuse una alteia, diferite în teorie de credință de lumea reală, și sub acest cuvênt înțeleg lumea vĕḑută de noĭ în fie care ḑi, însă în practică eĭ nu socotesc a fi o diferință. Distanța și locul sunt punctele, în care nu

coincid. O splendóre mare și fórte mare, provenită din apropierea divină, în ceea ce privește raiul. O suferință, o îngrozire maĭ mare, de cum este în omenire, în ceea ce privește iadul și acésta din lipsa complectă a dumnezeiriĭ.

Raiul este locul unde sufletele celor drepțĭ se pot odihni în pace, bucurându-se de vederea luĭ Dumnedeŭ. Durerea nu se póte stabili acolo, o bucurie fără sfârșit domnește. Dumnedeŭ ocupă locul cel maĭ de cinste, de unde respândește tótă slava sa, ear în jurul luĭ ceĭ fericițĭ în cete, cete, petrec mâncând și bênd ceea ce ș'aŭ dat în viéța lor, saŭ ceea ce li s'a pomănuit de mumă, soră, rude, epitrop, etc.

Dacă ceĭ rěposațĭ aŭ terminat de mâncat și běut ceea ce li se dede-se, atuncĭ e fórte greŭ, căcĭ fac și eĭ zâmbre privind la alțiĭ.

Acolo în acel loc de fericire se întâlneșc sufletele celor morțĭ, frațiĭ cu frațĭ, cu surorĭ, cu prietenĭ; părințiĭ cu părințiĭ lor și aceștia cu moșiĭ lor. Umbrele a generațiuneĭ întregĭ se strîng în jurul vre-unuĭ evlavios strămoș. Se spun multe despre viéța și relațiunile lor în raiŭ.

Dacă cine-va a murit neîmpăcat cu un altul, sufletele lor nu se maĭ pot împăca nicĭ o-dată.

Sufletele lor fără voe fug unele de altele și se privesc cu dispreț; de aceea este bine ca cel ce se simte că móre, să se îngrijască, ca acest moment să nu 'l apuce neîmpăcat cu cine-va. In colo totul merge în pace, fie-care îșĭ cunóște dreptul sěŭ, certurĭ nu se află.

Cu totul opus raiuluĭ este iadul. El se află în interiorul pământuluĭ. Un întunerec nedescris se află acolo și în el rătăcesc sufletele celor păcătoșĭ și la timpurĭ hotărîte unele continuă, altele merg să 'șĭ ia pedépsa, la care sunt osândite. Uniĭ ard în foc, alțiĭ sunt mâncațĭ de vermĭ, alțiĭ jócă într'o arie acoperită de mărăcinĭ, ear alțiĭ pórtă încinșĭ pe draciĭ, cariĭ aŭ fost causatoriĭ păcătuiriĭ lor. Om pe om nu

vede, nicĭ póte ști ceva depre pămênt séŭ de la ceĭ morțĭ, ce sunt în raiŭ, séŭ chiar acolo în iad. Numaĭ rugăciunile familieĭ, bisericiĭ și ale săracilor, precum și pomenile, ce 'i se fac, pot să 'l maĭ ușureze puțin din aceste chinurĭ.

In legătură cu aceste credințe staŭ datinile și binefacerile, ce se practică de poporul nostru, relativ de sufletele morților.

Chiar în ḑiua îmmormêntăriĭ cuiva se obișnuește câte o dată a se da de pomană : boĭ, vacĭ, caĭ, etc., pe cari 'ĭ trece peste mormêntul celuĭ de curênd îngropat. E de notat însă, că maĭ tot-déuna asemenea daniĭ, cum le-ar zice poporul, se daŭ tot la rude. In aceeașĭ ḑi se rânduește o fată, care să aducă apă pentru mort. Ceea ce s'a însărcinat cu acéstă afacere are grijă, ca fie-care gălétă adusă să fie însemnată pe răboj, pănă împlinește numĕrul de 80, cât datoria 'ĭ impune să aducă. Ea trebue să care câte douĕ gălețĭ în fie-care ḑi, afară de sĕrbătorĭ, când nu póte aduce, fiind ḑi de odihnă. Pentru acest motiv dacă se întâmplă sĕrbătorĭ în timpul celor șése sĕptămânĭ, fata are în grijă, ca să aducă apa, ce se cuvenia de adus în timpul sĕrbătorilor, în zilele imediat precedente acestora.

Când se împlinesc șése sĕptămânĭ de la îngroparea celuĭ mort, se face a doua pomană, căcĭ cea întâĭ s'a făcut deja la treĭ ḑile.

Cu acéstă ocasiune se face și slobodirea apiĭ, care se execută în modul următor:

Muma, sora, vara séŭ o altă femee a caseĭ, iea o azimă de pâine caldă, un cocoș negru séŭ o găină négră, iea cărbunĭ de foc într'un ciob, în care pune câte-va bóbe de tămâe, maĭ iea și o basma séŭ un testimel, în care pune la un colț baniĭ, ear la altul o lumânare de céră și se duce la fântână. Adese-orĭ în loc de basma séŭ testimel se iea pânză pentru o fustă séŭ rochie, după cum 'ĭ dă mâna. Ceea ce a

fost însărcinată cu aducerea apeĭ, se duce deja maĭ dinainte la fântână și umple jghébul de apă sub motivul că: dacă cum-va s'o fi maĭ uitat vre-o gălétă, să fie împlinită acum. Femeea de casă, venind la fântână, se așéză la marginea jghébuluĭ cu apă, ear în partea opusă, adică în ceea-laltă parte a jghébuluĭ, stă cărătórea și martora sa.

Femeĭa de casă, aprindênd o lumânare și tămâind apa din jghéb, întrébă pe cărătóre:

— Aĭ adus 80 de găleţĭ?

— Da, am adus 'ĭ respunde.

— De unde știŭ eŭ, că aĭ adus?

— Eaca și răbojul arată 80.

Incepe de numără tóte tăeturile după răboj. Ceea-laltă ascultă dicênd, „așa este“ ca o afirmaţiune, frânge răbojul și 'l aruncă în apă și continuă apoĭ:

— Eĭ bine! cine 'ţĭ maĭ este mărturie?

— Eaca (... cutare), arătând pe fata saŭ femeea, care știe că s'a adus tótă apa. De treĭ orĭ face aseminea. Când isprăvește cu mărturisirile, tămâe apa de treĭ orĭ și dă cărătóreĭ obiectele maĭ sus notate: pâine, cocoș, testimel, etc., şĭ plécă a casă, unde începe să prepare cele de trebuinţă pentru pomană.

După ce preuţiĭ es de la biserică, sunt chemaţĭ de capul familieĭ la casa luĭ, unde totul este aranjat.

Preuţiĭ slobod pomana și tot-de-o-dată sunt ţinuţĭ fórte mult ca să guste, — ca semn de bine-cuvêntare, — din pomană; căcĭ alt-fel creștinul rĕmâne măhnit. Nu e vorbă, câte-o-dată numĕrul gustărilor îmmulţindu-se, numĕrul forţilor preuţeștĭ scad. Acésta, ce e drept, se întâmplă cam rar, însă am speranţa, că și aceste rarităţĭ vor dispărea în diua fericită, când preutul va fi destul de capabil să însufle poporĕnilor seĭ ideia, că nu trebue să cérá de la el, de cât ceea ce e moral și numaĭ moral.

De aseminea se face pomană la șése lunĭ, la un an, la doĭ anĭ, la treĭ și fără șovăire la șépte, când e

permis a se desgropa mortul. Osele a 'ĭ le strînge într'un vas saŭ în o pomnétă de pânză şi ast-fel, după ce preutul le udă cu vin, recitând din psalmul „Milueşte-mĕ D-ḑeule“ cuvintele „*Stropimĕ-veĭ cu isop şi mĕ veĭ curăţi*“, le aşéză la loc curat, séŭ în un alt cosciug, dacă se întâmplă, ca în acést timp să 'ĭ móră vre-o rudă.

In Joia cea mare se obişnueşte să dea mortuluĭ şi de ale îmbrăcămintei. Un costum de haine : şubă, imineĭ, căciulă saŭ o cămaşă, ismene, bete, etc, adesa se împart săracilor, însă maĭ adesa familieĭ, după ce acéste aŭ fost sfinţite de preut.

La Sâmbăta morţilor se face amintirea celor rĕposaţĭ la mormêntul lor, împărţind colacĭ şi colivă.

Maĭ pre sus de orĭ-ce pedică morţiĭ nu sunt uitaţĭ la lăsaturile de sec : al Crăciunuluĭ, al Paştelor, al sfântuluĭ Petru şi al sfinteĭ Marieĭ, precum şi la venirea dulceluĭ după cele patru posturĭ.

In ḑiua de Paştĭ se daŭ ouĕ roşiĭ peste mormênt, pronunţând numele celor morţĭ, pentru cariĭ se dă acel oŭ, ear în ḑiua de noă Martie, când se serbéză amintirea celor patru-zecĭ mucenicĭ, femeile din acest sat pe lângă bradoşiĭ, ce 'ĭ fac în acea ḑi, alcătuesc un alt bradoş maĭ mare, făcut în formă de om, cu gură, urechĭ, nas, dar orb, şi 'l numesc, fiind din timpurĭ póte numit tot ast-fel : „*uitata*“. Acésta se face întru pomenirea tuturor morţilor, cariĭ în timpul anuluĭ ar fi fost uitaţĭ nepomeniţĭ. Acéstă „*uitată*“ este jucată de copiĭ în jurul unuĭ foc, ce se face în bătătură, apoĭ unsă cu miere şi mâncată.

Cu o veneraţiune profundă pentru mame trebue să amintesc aicĭ, că ele nu gustă măcar din fructele de curênd cópte, până n'ar împărţi maĭ întâĭ pentru morţĭ. Pot să mânce toţĭ în casă : cireşe, vişine, caise, mere, lubeniţă, porumbĭ, strugurĭ, etc, ear mamele nicĭ o dată nu vor mânca, până nu vor da din acea ródă maĭ întâĭ celor rĕposaţĭ.

„Inima mea este încă cu eĭ“ am auḑit ḑicênd adesa orĭ unele mame.

O rudă, fie mumă, soră, în fie care ḑi după îngroparea rĕposatuluĭ pănă la şése sĕptămânĭ, 'ĭ tămâe mormêntul. De aicĭ înainte răreşte vizitele la acest loc, sacrificând acestuĭ scop Sambetele din an, precum şi diminéţa adormiriĭ Maiciĭ Domnuluĭ, la 15 August.

Dacă cel rĕposat nu are pe niminea, atuncĭ se tocmesc tămâetóre, care adesa sunt nişte femeĭ bătrâne, ce posed acéstă misiune.

E de observat, că în acest sat nu există bocetele, ce se află în Transilvania şi în judeţul Vlaşca din România. Dacă o fi maĭ existând şi în alte părţĭ ale ţĕriĭ nu ştiŭ.

Cuvintele ce mama séŭ sora recitéză la mormênt, sunt adesa improvizate. Ele fără îndoélă nu sunt aşezate după rime saŭ metre, însă nu maĭ puţin sentiment coprind frasele pronunciate cu lacrămĭ. In schimbul bocetelor publicul cântă pe câte un flăcăŭ séŭ fată mare, răpiţĭ de vre-o bólă crudă, séŭ înecaţĭ etc. Voiŭ reproduce aicĭ un fragment din un cântec:

Cântă cucu sus pe móră
Marin trage, ca să móră;
Cântă cucu sus pe cruce
Pe Marin la grópă'l duce;
Rĕmâĭ maĭcă sănătósă,
Eŭ mĕ duc să 'mĭ fac casă;
Ad'o sapă şi o lopată
Să 'mĭ fac casă întunecată;
Ad'o teslă ş'o mistrie
Să 'mĭ fac casă de vecie;
Busuioc şi cu răsură
Să 'mĭ puĭ maică în bătătura;
Măghiran flóre alésă
Să 'mĭ puĭ maică lângă casă;
Iar pe casa mea stricată
Să 'mĭ puĭ maică o cruce înaltă
. . . .
Când m'ĕĭ plânge şi jeli
Din mormênt te-oĭ auḑi, etc.

Așĭ maĭ putea să maĭ recitez din acest cântec, însă scopul meŭ nefiind de a publica doine, cred că acest fragment e destul a arăta lipsa ce lumea simte, când mor asemenea indivigĭ și respectul ce păstréḑă celor rěposațĭ.

Sunt momente dupre credințele poporuluĭ, când și morțiĭ capătă libertatea și vin pe lume, negreșit vorbesc de ceĭ din raiŭ, căcĭ ceĭ din iad nu pot avea libertate, se arată la membriĭ din familie și cer ceeace le e necesar. Acésta o pot face în timpul nopțiĭ în tótă libertatea. Ingeriĭ 'ĭ conduc unde voesc, însă îndată ce se face ḑiuă, eĭ trebue să plece și să se ducă earășĭ la locul lor, căcĭ lumina ḑiliĭ 'ĭ gonește dupě urmă.

Tótă sěptămâna luminată séŭ a Paștelor, se bucură de mare fericire. Cerurile atuncĭ sunt deschise.

Orĭ-cine móre în acest timp, merge în cer d'a dreptul. Nefericire pentru cel ce móre în a doua sěptămână, numită a negrelor; căcĭ el merge d'a dreptul în iad.

O dată ce móre cine-va, nimănuĭ nu este permis a maĭ ḑice ceva rěŭ de morțĭ, dacă nu poțĭ a ḑice bine.

Acestea sunt obiceiurile, ce se practică relativ de morțĭ șĭ póte multe altele, care cu tótă sîrguința mea vor fi scăpate din vedere. Intrebarea e, că preuțiĭ, cariĭ trăesc în mijlocul poporuluĭ, n'ar putea folosi în ceva la adunarea lor?

De sigur, ar folosi mult și fórte mult, și nădăjduesc, că va veni acel timp.

D. Stănescu, *student.*